

**KAPİTALİST REKABETÇİ BİREY TEMSİLİ:
SURVIVOR ALL STAR ÖRNEĞİ**

Ayben GÜRBOSTAN

**Yüksek Lisans Tezi
Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. İrfan HİDİROĞLU
2016
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON ve SİNEMA ANABİLİM DALI**

Ayben GÜRBOSTAN

**KAPİTALİST REKABETÇİ BİREY BAĞLAMINDA SURVIVOR
ALL STAR ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. İrfan HİDİROĞLU**

ERZURUM – 2016

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

06/05/2016

**SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE
BİLDİRİM**

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “*Kapitalist Rekabetçi Birey Temsili: Survivor All Star Örneği*” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

06/05/2016

Ayben GÜRBOSTAN

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd. Doç. Dr. İrfan HİDİROĞLU danışmanlığında, Ayben GÜRBOSTAN tarafından hazırlanan bu çalışma 06 / 05 / 2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. İrfan HİDİROĞLU

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Hasan GÜLLÜPUNAR

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Duygu ÖZSOY

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 06 / 05 / 2016

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR DİZİNİ	V
TABLolar DİZİNİ	VI
ÖNSÖZ.....	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GELENEKSEL ve MODERN TOPLUM YAPILARINDA BİREY

1.1. GELENEK VE MODERNİZM	7
1.1.1. Gelenek.....	7
1.1.2. Geleneksel Toplum.....	8
1.1.3. Modernleşme, Modernite ve Modernizm.....	10
1.1.4. Modern Toplum.....	13
1.1.5. Geleneksel Toplum ve Modern Toplum	15
1.2. GELENEKSEL TOPLUMDAN MODERN TOPLUMA GEÇİŞTE BİREY	
OLGUSU.....	19
1.2.1. Sekülerizm.....	20
1.2.2. Hukuksal Değişimler ve Birey	23
1.2.3. Siyasal Modernleşmenin Kurucu Bir Unsuru Olarak Birey.....	26
1.3. KAPİTALİZM ve BİREY	29
1.3.1. Kapitalizmin Ortaya Çıkışı.....	30
1.3.2. Kapitalist Üretim Tarzının Özellikleri	32
1.3.3. Kapitalizmin Ögeleri	33
1.3.3.1. Özel Mülkiyet	33
1.3.3.2. Özgür Piyasa	34
1.3.3.3. Rekabet	35
1.3.3.4. İş Bölümü	36
1.3.3.5. Yayılım (Küreselleşme).....	39
1.4. KAPİTALİST BİREY KÜLTÜRÜ VE ONUN BELİRLEYİCİ	
NİTELİKLERİ.....	40

1.5. POPÜLER KÜLTÜR VE KAPİTALİST ÜRETİM MANTIĞI	47
1.6. KÜLTÜR ENDÜSTRİSİ VE TELEVİZYON	51
1.6.1. Televizyonda Yarışma Programları.....	54
1.6.2. Televizyon Yarışma Programlarında Bireyin Araçsallaştırılması.....	57

İKİNCİ BÖLÜM

KAPİTALİST REKABETÇİ BİREY ÇERÇEVESİNDE KURULAN SURVIVOR ALL STAR

2.1. PROGRAMIN KÜNYESİ/İÇERİĞİ VE BİÇİMSEL ÖZELLİKLERİ.....	62
2.2. YARIŞMA FORMATI	64
2.3. YARIŞMANIN KURALLARI.....	64
2.4. KAPİTALİST REKABETLE DONATILMIŞ “SURVIVOR ALL STAR”	66
2.4.1. Survivor All Star: Yarışmaya Genel Bir Bakış	66
2.4.2. Program Sunucusu/Anlatıcısı	67
2.4.3. Yarışmacılar	69
2.4.4. Survivor All Star Kuralları	71
2.4.5. Survivor All Star’a Katılan Bireylerin Genel Olarak Ortaya Çıkartılan Özellikleri.....	74
2.4.6. Rekabeti Tetikleyen Durumlar ve Bu Durumlar İçerisinde Bireyin Tutumları.....	79
2.4.6.1. Çıkar ve Çatışma.....	89
2.4.7. Sunulan Gerçeklik	91
2.4.8. Ada Yaşamındaki Paylaşımlar	93
2.4.9. Pasifliğe Zorlanan Yarışmacılar ve Bireyin Yok Oluşu.....	106
SONUÇ.....	109
KAYNAKÇA	114
EKLER.....	119
EK 1. Yarışmanın Yayınlandığı Diğer Ülkeler	119
ÖZGEÇMİŞ.....	125

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****KAPİTALİST REKABETÇİ BİREY BAĞLAMINDA SURVIVOR ALL STAR
ÖRNEĞİ****Ayben GÜRBOSTAN****Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. İrfan HİDİROĞLU****2016, 125 Sayfa****Jüri: Yrd. Doç. Dr. İrfan HİDİROĞLU (Danışman)****Doç. Dr. Hasan GÜLLÜPUNAR****Yrd. Doç. Dr. Duygu ÖZSOY**

Kapitalizm on altıncı yüzyıldan itibaren kendini gösteren, on dokuzuncu yüzyılda zirveye ulaşan ve bugünün dünyasında merkezde konumlanarak, insanları yönlendiren, onlara rekabet duygusunu aşıl原因an sosyoekonomik ve ideolojik sistemdir. Bu sistem, kitle iletişim araçlarını kullanarak, görünürlük kazanmakta ve insanları daha çabuk etkisi altına almaktadır.

Bu bağlamda çalışmanın temel amacı, kapitalist sistemin özelliklerinin, televizyondaki yarışma programlarında oldukça etkili bir şekilde kullanılıyor olduğunu göstermektir. Kapitalist sistemin özellikleriyle kurgulanan yarışma programları, seyircilere büyü bir dünya sunmaktadır. Seyirciler ise, izledikleri bu yarışma programlarıyla birlikte, hayatı bu programların devamı gibi algılamaktadırlar. Bu durumun elbette belirli bir amacı vardır. O da kapitalist egemen yapının çıkarlarına hizmet etmektir. Bu tarz programlarla birlikte kitleler, kapitalist sistemin özellikleri aracılığıyla istenilen şekilde yönlendirilebilmektedir.

Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde öncelikle birey kavramından yola çıkılarak; gelenek, modernleşme, modernite ve modernizm kavramları hakkında bilgiler verilmiştir. Devamında geleneksel toplum ve modern toplum yapıları ortaya konularak, bireyin bu toplumlardaki konumları değerlendirilmiştir. Sonrasında kapitalist sistemin ortaya çıkışı, üretim tarzının özellikleri ve kapitalist birey kültürü ve onun belirleyici nitelikleri açıklanmıştır. İlk bölümün son kısmında ise, kültür endüstrisi ve televizyonun kapitalist üretim mantığıyla nasıl şekillendirildiği gösterilmiştir. İkinci bölümde ise; yarışmanın genel özellikleri verilerek, kapitalist sistem özellikleri bağlamında ele alınacak “Survivor All Star” yarışma programı, çözümleme metoduyla incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Birey, Kapitalizm, Kültür Endüstrisi, Yarışma programları, Survivor All Star

ABSTRACT**MASTER THESIS****CAPITALIST COMPETITIVE INDIVIDUAL REPRESENTATION: PATTERN
OF SURVIVOR ALL STAR****Ayben GÜRBOSTAN****Advisor: Assist. Prof. Dr. İrfan HIDIROĞLU****2016, Page: 125****Jury: Assist. Prof. Dr. İrfan HIDIROĞLU (Advisor)
Assoc. Dr. Hasan GÜLLÜPUNAR
Assist. Prof. Dr. Duygu ÖZSOY**

Capitalism is the socio-economic and the ideological system which has shown itself from 16th century, reached the top, conducted people by being in the center of the current World and instilled them rivalry feeling. This system acquires visibility and affects people more quickly by using mass communication devices.

In this context, the main aim of this study is to show that the attributes of the capitalist system are used effectively in the competitions on TV. The competitions that are edited with the attributes of the capitalist system present a magical World to the audiences. And the audiences perceive the life as the continuation of these competitions due to these competition programmes they watch. Of course this case has a specific purpose. It is to serve the purpose of the benefits of the capitalist dominant structure. Together with this kind of competition programmes, the masses can be conducted as desired via capitalist system attributes.

The study consists of two parts. In the first part firstly starting from the “individual” concept; informations about modernization, modernity and the modernism concepts have been given. Then by putting forth the traditional and modern society structures, the positions of the individual in these societies have been evaluated. After that, the emergence of the capitalist system, the features of the production style and capitalist individual culture and its decisive attributes have been expressed. At the last section of the first part, it has been shown how they have been shaped with culture industry and capitalist production logic of the TV. In the second part; by having been given the general attributes of the competition, the “Survivor All Star” competition which has been dealt in terms of capitalist system features, have been examined with analysis method.

Key Words: individual, Capitalism, Culture Industry, Competitions Program, Survivor All Star

KISALTMALAR DİZİNİ

KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
YY	: Yüzyıl
TV	: Televizyon
SMS	: Mesaj
Akt.	: Aktaran
Der.	: Derleyen
ss.	: Sayfa Sayısı
s.	: Sayfa Numarası
Çev.	: Çeviren
Vb.	: ve Benzeri

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. Survivor All Star Yarışma Künyesi	63
Tablo 2.2. Ünlüler Takımı	69
Tablo 2.3. Gönüllüler Takımı	70
Tablo 2.4. Yarışmacıların Birbirlerine Sarf Ettikleri Hakaret İçeren Cümleler	76
Tablo 2.5. Yarışmacıların Birbirlerine Sarf Ettikleri Rekabet İçeren Cümleler.....	84

ÖNSÖZ

Günümüzde kapitalist sistem, her ne kadar ekonomi temelli görülse de, televizyonlar aracılığıyla evimizin içine kadar girmiştir. Evlerimizin hatta özel hayatımızın içine giren televizyon, sistem tarafından kullanılan ve kitlesel olarak hayatımızı en fazla yönlendirebilme yetisine sahip olan bir kitle iletişim aracıdır. Örneğin; modern olarak nitelendirdiğimiz günümüz çağında, teknolojinin gelişmesiyle birlikte, televizyon aracılığıyla istediğimiz birçok erişime sahip olabilmekteyiz. Haber alma, eğlenme, dinlenme, film izleme ve bunun gibi. Bunun yanı sıra televizyon da bir popüler kültür aracı olarak bizim hayatımızı şekillendirmektedir. Biz, bize sunulan yüzlerce tercih içinde istediğimiz programları seçip izlemekteyiz ve bu tercihlerimiz çoğunlukla o dönem popüler olan programlardan oluşmaktadır. Bu çalışmada da oldukça popüler olan ve izlenilen bir yarışma programı olan “Survivor All Star” yarışma programı kapitalist rekabetçi birey bağlamında incelenecektir.

Bu çalışmada en başından beri beni destekleyen, hoca olarak ve akademik birikim olarak örnek aldığım değerli hocam Yrd. Doç. Dr. İrfan HİDİROĞLU’na, dostlarıma, yaşadığım bütün aksaklıklara rağmen bana her zaman destek olan aileme ve özellikle de varlığıyla bana huzur veren canım kuzenim Hazal GÜRBOSTAN’a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Erzurum – 2016

Ayben GÜRBOSTAN

GİRİŞ

Kapitalizm, farkına varılmasa da yaşamın hemen hemen her alanına yayılan ve karşılaşılabilen bir olgudur. Bundan dolayı denilebilir ki kapitalizm hayatın tam da içinde olandır.

Günümüz dünyasının ekonomik işleyişinin ve toplumsal yaşam biçiminin belirleyicisi olarak adlandırılan kapitalizm, sosyal ilişkiler, kurumsal ilişkiler, haberleşme ve hatta özel hayat gibi, hayatın her alanına sızan ve insanları etkisi altına alan bir sistem haline gelmiştir. Çalışmamızın temel kavramı olan kapitalizm, 16. yüzyıldan itibaren her geçen gün varlığını biraz daha hissettiren, insanları ideolojileri doğrultusunda değiştirip dönüştüren ve varlığını sürdürerek bugün merkeze yerleşmiş olan bir sistemdir.

Kapitalizmin tarihsel sürecine bakıldığında; Orta çağ Avrupası başlarında toplumlararası hareketliliğin, başta ticaret olmak üzere ekonomik, sosyal ve toplumsal olarak artış göstermesiyle birlikte, yeni bir güç merkezi olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Geçmişteki toprağa bağımlı üretim ve tüketim toplumunun sabit şartları birer birer değişerek, özgürce ve serbestçe dolaşım göstermesiyle toplumun genel işleyişi ve genel kurallarında değişimler söz konusu olmuştur. Kentlere göçün hızlanmasıyla birlikte modern toplumun temelleri atılmış ve kapitalist güç görünürlük kazanmıştır. Bununla birlikte geçmişin üzerinden geçerek tüm dengelerin yerlerini değiştirmiştir.

Kapitalist sistemin görünürlük kazanmasıyla birlikte sadece ekonomik bir düzen olarak kalmadığı, aynı zamanda toplumsal, siyasal, kültürel, ideolojik üst yapıyı da belirleyen, değiştiren, dönüştüren bir unsur haline geldiği görülmektedir. Dolayısıyla kapitalizm ekonomiyi değiştirip dönüştürürken aynı zamanda bireyi de değiştirip dönüştürmüştür.

İlk olarak Amerika ve Avrupa’da, sonrasında ise dünya ülkelerinin genelinde, sanayileşme ve modernleşmeyle birlikte kentin kültürü olarak ortaya çıkmıştır. Kentte gün boyunca çalışan insanlar için zamanla, yorgunluklarını ve sorunlarını unutturan “gündelik hayatın kültürü” olarak kabul edilmeye başlamıştır. “İnsanlara popüler kültürün ulaşımı kitle iletişim araçlarıyla sağlanmaktadır. Günümüzde televizyonun en yaygın kitle iletişimi araçlarından biri olması, kültürün eğlenceye dönüşmesinde etkili

olmuştur. Televizyondaki birçok olay ve olgu popülerleştirilmiş bir biçimde kitlelere sunulmaktadır. Toplum için büyük önem arz eden siyasi, sosyal olaylar bile televizyon aracılığıyla magazinleştirilip, gerçek değeri dışında verilmektedir. Sonrasında haberleri izleyen insanlar, kendilerine sunulan haberi bir nevi tüketerek, kitle insanına dönüşmektedir. Var olan toplumsal yapının devamlılığı vurgulanarak, insanların yaşanan olayları sorgulaması engellenmektedir. Çünkü popülerleştirilip magazinleştirilen her olay, izleyicilerin gelecekleri için yeni bakış açılarına sahip olmalarını engellemektedir” (Mert, 2014: 48). Tekelci kapitalist sistemin himayesinde var olan kültürün endüstri haline dönüştürülmesi söz konusudur.

Televizyonun gündelik hayata girmesiyle birlikte, sinemanın kitleleri yönlendirme yetisi daha da artırılarak televizyona aktarılmıştır. Gelişen teknolojiyle insanlar kendilerine sunulan her şeyi anında televizyon aracılığıyla elde edebilir hale gelmiştir. Bu durum televizyonun, kapitalist yapıya daha kolay ve daha etkili bir şekilde hizmet etmesine yardım sağlamıştır.

Televizyon, çoğu kesim tarafından, kitlelere hitap eden ve popüler sunan, haber verirken bile eğlendirmeyi amaçlayan bir kitle iletişim aracı olarak görülmektedir. Sinemada ihtiyaç olarak ortaya çıkan film türleri, televizyonla birlikte çok daha hızlı tüketilen bir popüler kültürün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu da televizyonun farklı program türlerini meydana getirmesine aracılık etmiştir.

Popüler olanı zamansal olarak zirveye çıkartan; ancak güncelliğini çabuk kaybettiren bir kitle iletişim aracı olarak televizyon, küresel anlamda kapitalizme hizmet eden etkili bir araç konumundadır. Bu duruma örnek vermek gerekirse; bir ülkede yayınlanan ve çok izlenen bir program, eğer çok popüler olursa, kısa zamanda diğer ülkelerin kanalları tarafından da keşfedilmekte ve o ülkelerde de yayınlanmaktadır. Zamanla sadece kitlelere hitap eden bir iletişim aracı olmaktan çıkıp, aynı zamanda kitlelerin de içinde yer almasına imkân vermesiyle birlikte televizyon, oldukça farklı boyutlara ulaşan bir konuma gelmiştir. Bu durum özellikle son yıllarda yarışma programlarına olan talebi arttırmıştır.

Televizyonlardaki yarışma programları; görsel hazzı karşılayan, çekim açılarıyla ve kitlelerin hayran oldukları starlarla birlikte gösterilmesiyle, oldukça fazla izlenen bir

program türü olmuştur. Kurgulanan dünyayla birlikte insanları içine çekerek, onları büyülemeye çalışmaktadır.

Ortaya çıktığı ilk yıllarda bilgi ve kültüre yönelik yapılan yarışma programları, özellikle 2000’li yılların başından itibaren yerini hiçbir çaba gerektirmeyen ses, yetenek ve içerisinde rekabet barındıran programlara bırakmıştır. Bunun sonucunda kitlelerin çoğunluğunun, bu tarz yarışmalara olan taleplerinin de artış gösterdiği görülmüştür.

İnsanlar artık televizyonun yönlendirmesiyle, ekonomik ve sosyal olarak memnun olmadıkları konumlarından televizyon yarışmaları aracılığıyla kurtulmaya çalışmakta, milyonlarca insanın önünde çoğu zaman kapitalist sistemin özellikleriyle kurgulanmış olan dünyanın bir unsuru haline gelmektedir. Bu da televizyon yarışma programlarında, kapital sistemin özellikleriyle çözümlenebilecek bir durumun ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Sistem kendi ideolojisini, televizyon üzerinden eğlence aracılığıyla üretmektedir.

Öncelikle bireyin sığlaştırılarak tüketim odaklı popüler kültür seviyesine indirilmesiyle başlayan bu sürecin, televizyonlardaki rekabet içeren yarışma programlarıyla birlikte, kapitalist sistemin özellikleriyle kurgulanan bir dünyanın seyircilere sunulması, kültür endüstrisine hizmet ettiği varsayımından yola çıkılacaktır. Bu varsayıma göre televizyon aracılığıyla, başta seyirciler ve yarışmacılar olmak üzere bütün bireyler, kültür endüstrisinin bir bütünü olarak mevcut egemen kapitalist yapının bir metası haline dönüşmektedirler ve “Survivor All Star” yarışması da kapitalist sistemin özellikleriyle kurgulanarak, söz konusu bu duruma hizmet etmektedir. Çalışmada bu durum, temel hipotez olarak ele alınmıştır.

Sorunsalı ise, araştırma konusu olan “Survivor All Star” yarışma programında görülen rekabetle donatılan bireyin, özellikleriyle birlikte mevcut egemen kapitalist yapıya hizmet etmesi, bu doğrultuda seyircilere istenilen amaca yönelik bir takım telkinler verildiğidir. Bu telkinlerin başında rekabet karşısında insanın geçirmiş olduğu değişimler, bireyin pasifleşmesi ve sistem karşısında yok olması vb. gibi maddeler gelmektedir.

Tezin amacı, kapitalist sistemin özellikleriyle kurgulanan “Survivor All Star” yarışmasının bir güç ve dayanıklılık yarışması olmaktan ziyade, sistem bağlamında kültür endüstrisine hizmet eden bir yapı olduğunu göstermektir. Bu amaçla, 2015

yılında gerçekleşen ve dokuzuncu sezon olarak yayınlanan “Survivor All Star” yarışması ele alınarak, kapitalist sistemin özellikleriyle kurulan kavramlar ortaya çıkartılıp, televizyonda nasıl yansıtıldığı incelenecektir.

Tezin temel varsayımı, toplumsal ve kültürel bir araç olan televizyonun, kapitalist sistemin özelliklerini kullanarak, kültür endüstrisine önem arz eden bir hizmet sunuyor olduğudur. Eğlence yoluyla sistem ideolojisini izler kitleye sunan, bu yolu kullanarak kendini yeniden üreten sistemin, medyayı, özellikle televizyonu aktif bir şekilde kullandığı görülmektedir. Bu noktada ön plana çıkan, format olarak kendisini dayatan ve izlenirlik bakımından en üst seviyede yer alan program “Survivor All Star” incelenmektedir. Program prime time dilimleri içerisinde, her bölüm üç saat olmakta ve beş gün yayınlanmaktadır. İstisnai durumlarda, yayın günü ve program süresinde değişikliğe gidilmektedir. Reyting ölçümlerinde ilk sıralarda yer alan ve haftada yaklaşık yirmi saat yayınlanan bu programın, izler kitlenin bilicini ve bilinçaltını yönlendirdiği, sistemi onaylatan mesajların ekildiği görülmektedir. Kapital sistemin özellikleriyle kurgulanan “Survivor All Star” yarışması, kültür endüstrisinin ideolojisine bu şekilde hizmet etmektedir. Yarışma programının, tamamen dış çekimlerden oluşması, sanal bir yaşam alanı oluşturulması, yarışmacıların aç bırakılması ve formatın gereği bahanesiyle bu durumun meşrulaştırılması söz konusudur. Yapay merak öğeleriyle birlikte seyircileri saatlerce ekran başında tutabilmek için onlara ilgilerini çekebilecek telkinler verildiği görülmektedir. Yarışmacılar içinde aktif olarak kendini gösteren, yapmış olduğu stratejilerle adada kalan ve oyunlarda hırsı ve mücadelesiyle kendisini kanıtlayan bireylerin, yarışmanın sonunda erdemli kabul edilerek ödüllendirilmesi, vb. gibi özellikler aslında kültür endüstrisinin kitlelere vermek istediği mesajlardır ve bu mesajlar yarışma programı aracılığıyla televizyonlarda kitlelere sunulmaktadır.

Yapılan literatür taramasıyla birlikte, “Survivor All Star” programı ile ilgili, daha öncesinde incelenen bir çalışma bulunmamıştır.

Özellikle insanın var oluşu ve kapitalist sistem ile alakalı kapsamlı bir literatür çalışması yapılmıştır. Değişik kaynaklardan elde edilen ve konuyla bağlantısı kurulmaya çalışılan literatür taramasının ardından, çalışmanın genel çerçevesine uygun olan konularla birlikte bölüm ve konu başlıkları ele alınmıştır.

Araştırma konusunun taslağına uygun olarak; insan, kapitalizm, kültür endüstrisi ve yarışma programları hakkında başlıklar altında toplanabilecek geniş bir yazılı kaynak analizi yapılmıştır. Yazılı analizlerin yanı sıra, kitap, makale, dergi, internet siteleri ve yarışmanın dokuzuncu sezonuna ait bütün bölümlerinin videoları gibi kaynaklardan yararlanılmıştır. Tezin varsayım ve hipotezlerini test etmek için de, 2015 yılı içerisinde yayınlanan dokuzuncu sezona ait “Survivor All Star” yarışması izlenilerek araştırma kapsamında analiz edilmiştir.

Tezin söz konusu ikinci bölümünde, niteliksel içerik çözümleme tekniği kullanılmıştır. Buna bağlı olarak yarışma programı, temele insan alınarak kültür endüstrisi bağlamında, kapitalist sistemin özelliklerine ait başlıklarla birlikte incelenmiştir.

Değerlendirmeye alınacak başlıklar iki bölüm halinde ele alınmıştır. Birinci bölümde literatür araştırması yapılmaktadır. İlk olarak gelenek, modernizm, modernite, modernleşme, geleneksel ve modern toplum, kapitalizm ve birey kavramları üzerinde genel bir bilgilendirme yapılarak, insanın ve kapitalizmin etimolojik anlamı, ortaya çıkışı, dönemler ve toplum yapıları içerisinde yaşadığı devinimler ortaya konulmuştur. Modern dönemlere gelindiğinde kapitalist sistemin görünürlük kazanarak merkeze konumlanması, popüler kültür çerçevesinde ideolojisini yayması ve bireyleri etkisi altına alarak yönlendirmesi, program çerçevesinde ele alınmıştır.

Son bölüm olan ikinci bölümün ilk kısmında; araştırmanın temelini oluşturan “Survivor All Star” yarışması hakkında genel bir bilgilendirme yapılmıştır; yarışmanın hangi yıllarda yapıldığı, kaç sezon sürdüğü, yarışma kadrosu ve başka hangi ülkelerde yayınlandığı hakkında bilgiler verilmiştir. Son bölümün ikinci kısmında ise; sunucu ve yarışmanın kuralları üzerinden bilgiler verilerek; kapital sistemin özellikleri bağlamında çalışmamızın temel sorunu üzerinde durulmuş ve niteliksel analiz çözümleme tekniği kullanılarak 22 Şubat 2015 – 3 Temmuz 2015 tarihleri arasındaki dokuzuncu sezon bölümleri incelenmiştir. Bu araştırma yöntemiyle birlikte, konu hakkında toplanan bilgilerin ve ortaya konulan verilerin bütüncül bir şekilde sıralanması amaçlanmıştır.

Teknolojinin gelişmesi ve bu gelişmelerin kapitalizmin elinde olması sebebiyle, küresel olarak çok daha güçlü bir yapıya dönüşen kapitalist yapı, dönemsel olarak farklı alanlarda varlığını güçlü bir şekilde göstermektedir. Son dönemlerde, eğlence ağırlıklı

programlarla birlikte kitleleri ekran karşısına kilitleyen kapitalist yapı, kitleleri etkisi altına alarak; kendine uyumlu edilgen bireyler haline dönüştürmeyi sağlamak maksadıyla televizyonu kullanmaktadır. Bunun sonucunda, televizyonlardaki yetenek, güç ve strateji yarışmaları başta olmak üzere yayınlanan birçok programın kapitalist yapıya hizmet ettiği görüşü doğrultusunda, “Survivor All Star” yarışmasının da yine kapitalist yapı tarafından tasarlanarak kitlelere sunulduğu görüşü ele alınarak değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GELENEKSEL ve MODERN TOPLUM YAPILARINDA BİREY

1.1. GELENEK VE MODERNİZM

1.1.1. Gelenek

Modernite ile alakalı tartışmaların ele alındığı hemen her yerde gelenek kavramının gündeme getirildiği görülmektedir. İçerisinde birçok anlamı barındıran gelenek, geçmişe vurgu yapmaktadır.

Gelenek kelimesi, gerçek ya da hayali bir geçmişle olan sürekliliğin önemini ima ederken, belirli eylem normlarını kutsayan pratik veya uygulamalar bütünü; toplumda tarihsel olarak yerleşmiş ve bireylerce farkında olmadan benimsenen ve paylaşılan ortak tutum, davranış ve değer yargıları olarak tanımlanmaktadır (Cevizci, 2010: 702) .

Gelenekle ilgili çok çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bunlardan bazıları şöyledir: Gelenek “geçmişin belirli bir göstergesi ve bu geçmişin sürekli olarak yeniden meydana getirilmesidir. Bundan dolayı gelenek, objektif bir geçmişten daha kıymetli ve önemlidir. Ayrıca geçmiş seçici bir anlayışla yeniden oluşturma, yeniden düzenleme, belirli bir anlayışla yeniden yerleştirme olarak tanımlanmaktadır (Akdoğan, 1999: 14). Gelenek, bir toplumda geçmişten süre gelen bir olgu olmasından dolayı saygın tutulan ve kuşaktan kuşağa iletilen alışkanlıklar, bilgi, töre, anane ve kültürel kalıntılar bütünüdür. Sosyoloji literatürüne göre ise gelenek, modernliğin tam karşısı olarak nitelendirilen ve modern-öncesi dönemi anlatmak için, en önemli vasfın kendisine yüklenmiş olduğu bir olgu olarak tanımlanır. Ayrıca kuşaklararası aktarımlarla süre gelen bilgi, kültür birikimi olduğu da söylenir (Armağan,2012: 71). Tanımlara bakıldığında gelenek ile insan arasında yakın bir ilişkinin olduğu ve birbirine sıkı sıkıya bağlı oldukları görülmektedir.

Montesquieu gelenek ve davranışları, yasaların yerleştirmedeği, yerleştiremediği ya da yerleştirmek istemediği alışkanlıklar olarak tanımlamaktadır. O, yasalarla gelenekler arasında bir farkın olduğunu da değinir: yasaların yurttaşların davranışlarını, geleneklerin ise insanların davranışlarını düzenlediğini aktarır ve gelenekler iç

tutumlarla, davranışlar ise dış tutumlarla ilgilidir diyerek, geleneklerle davranışlar arasında farkın olduğunu ortaya koymaktadır (Aron, 2004: 38).

Gelenek sözlü ve yazılı olmak üzere iki şekilde de olabilir. Sözlü gelenek, yazılı olmayan ağızdan ağıza dolaşarak, kuşaktan kuşağa aktarılan bilgi, alışkanlık ve davranışlardır. Sözlü olmayan gelenekler ise, insan eliyle yapılan (anıtlar, objeler vs.) faydalı eserleri, yerleri ve planları kapsamaktadır. Sözlü gelenekten farklı olarak daha özerk yapıda olsalar da bu iki gelenekte iç içe geçmiştir ve birbirinden bağımsız var olmaları mümkün değildir.

1.1.2. Geleneksel Toplum

Geleneksel toplum, geleneklerin egemen olduğu, ilişkilerin yüz yüze ve çok yoğun bir şekilde yaşandığı toplum olarak tanımlanmaktadır. Sosyal bilimler ise geleneksel toplum kavramını, genellikle endüstriyel, kentleşmiş, kapitalist modern topluma karşı bir kavram olarak tanımlamaktadır (Doğan, 2008: 82). Toplumsal değer ve alışkanlıkların baskın olduğu böyle bir toplumda akrabalık önemli bir etkidir. Ekonominin tarımsal düzlemde gelişen kendine yeter yapısı, toplumun başka toplumlara ihtiyaç duymayan kapalı yapısını oluşturmaktadır. Bu yüzden geleneksel toplumlar kapalı toplumlar olarak ta adlandırılmaktadır.

Sosyolojide bu toplum cemaat eksenli toplum olarak tanımlanmaktadır. Bireyin yerine cemaatin (topluluğun) menfaatlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Kısacası birey ikinci plandadır ve cemaatin varlığı ve düşüncesi ön plandadır. Çoğu kez bu menfaatleri elinde bulunduran siyasi otorite karizmatik güç, hane üyelerinden veya dinsel önderler içerisinde varlık kazanmaktadır. Toplumun çıkarlarını göz ardı edenler toplum içerisinde dışlanmaktadır. Hatta toplumdan uzaklaştırıldıkları bile görülmektedir. İtaat ve sadakat, kapalı toplumun en önemli ve geçerli toplumsal değerleridir. İtaat ve sadakate toplumun tüm değerlerine saygı gösteren ve o doğrultuda hareket eden bireyler bu konuda gösterdikleri başarı derecesinde otoriteden himaye görmeye layık olmaktadır (Doğan, 2008: 82). Kısaca, geleneksel toplum bir güvenlik ve himaye örgütlenmesidir. Toplumun bu çerçevede lider ve toplum ilişkileri şu temel göstergelere sahiptir.

1. Cemaat lideri, toplumun menfaatleri doğrultusunda hareket eden, var olan sorunları çözen kişidir.
2. Toplumsal üstünlük yerel önderlerin elinde bulundurdukları güç kaynağıdır.
3. Himaye, liderlerin halk ve topluluk üzerinde özgür tasarrufuna yol açmaktadır.
4. İtaat kültürü karizma ve otoriteyi, tek adamın egemenlik zeminini oluşturmaktadır (Doğan 2008: 82).

Geleneksel toplumlarda yeniliğin ve değişimin zor olduğu, daha az olumlu karşılanmış olduğu görülmektedir. Bu toplumlarda eski olan ve bilinen her şey, yeni olan herhangi bir şeyden daha değerli ve kıymetlidir. Ayrıca bir ülkedeki kentlerin, kırsal kesimlere oranla yeniliğe ve değişime daha açık olduğunu söylemek yanlış olmamaktadır. Geleneksel inançların hâkim olduğu kesimlerin geride kalmasının sebebi ise, geleneklere ters düşme korkusundan kaynaklanmaktadır. Bu da yeniliklerin kabullenişini güçleştiren en önemli sebeptir. Bu tarz bir toplumda yaşayan insanların çoğunun geleneklere uyum göstermesi bu toplumun, en yüksek değerlere ve en baskıcı toplum yapısına sahip olmasını sağlamaktadır (Tezcan, 1984: 40-42).

Geleneksel toplum, yaşları ve medeni halleri ne olursa olsun gençlerin söz sahibi olmadığı bir toplum yapısıdır. Onların yaşamlarının denetimi yaşlıların elindedir. Yaşlıların denetiminin söz konusu olduğu, bu yönetim tarzına ise gerontokrasi¹ denilmektedir. Modern toplumlarda her ne kadar yaşlılar yaşlarından dolayı ikinci planda tutulup, takatten düşmüş olarak algılsalar da geleneksel yapılarda ihtiyarlamış kişiler, sırf bu vasıflarından dolayı yönetmeye layık görülmektedir (Öndeş, 2013: 271-272).

Yine kuşaklararası mesleki hareketliliğin çok sık görülmemesinden kaynaklanan, babadan oğula geçişin yaygın olduğu bir toplumdan söz edilmektedir. Ebeveynler, çocuklar ve diğer akrabalar iş, yaşam koşulları ve sorumlulukları nedeniyle birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdır ve aile dışı ilişkilerin coğrafi olarak kısıtlanmış olduğu görülmektedir. Birey tüm toplumsal ilişkilerde hem kendisini hem de mensubu olduğu aileyi temsil etmekle yükümlüdür. İnsanlar arasındaki ilişki çok yönlü, sürekli ve duygusal olarak yaşandığından çatışmalar daha yoğun ve şiddetli olmakta, sonradan

¹ Gerontokrasi, Türkçeye yaşlılar yönetimi olarak çevrilmiş olan bir kavramdır. Yaşlılar geleneksel toplumlarda, doğa kurallarına uygun bir şekilde yönetebilmenin önemli bir unsurunu oluşturmaktadır. Bu toplum yapısında yaşlılar yaş, tecrübe, donanım, görgü vs. gibi unsurların taşıyıcısı olarak görülmektedir.

kolay bir şekilde hatırlanmaktadır. Teknolojinin sınırlı, kaynakların bol olmasıyla bağlantılı olarak maddi değer biriktirme arzusu zayıftır ve toplum tipinin görece olarak eşitlikçi yapıya sahip olduğu görülmektedir. Toplum yaş, cinsiyet, akrabalık gibi kategorileştirilse dahi, bir kişi aynı anda birden fazla grubun içerisine dâhil olabilmekte ve bu kişiler gruplar arası çatışmalarda orta yolu bulmaktadır. Bu tarz toplumlarda teknoloji pek fazla gelişmediğinden, ciddi zararların ihmal sonucunda gerçekleştiği görülmektedir. Yapılan evliliklerde aileler, çocuklarının menfaatleri için müdahale etme yetkisini kendilerinde görmektedir (Ceylan, 2007:120-121).

Geleneksel toplum yapısına bakıldığında bireyin tek başına hiçbir şey ifade etmediği, söz sahibi olmadığı, bütün içerisinde ancak bir şey ifade ettiği görülmektedir. Toplumun varlığının ve çıkarların daha da öncelikli olduğunu, bireyin toplumdan sonra geldiğini söylemek mümkündür.

Geleneksel bir toplumda insanın konumunu belirleyen unsurlar, kabilesi, içerisinde bulunduğu etnik gruba, ailesi yani bağlı bulunduğu toplumsal yapı tarafından belirlenmektedir. Zaten birey kendisini o yapı ya da grup ile özdeşleştirmekte ve o sınırlar içerisine hapsedilmektedir. Geleneksel insan kendisini kişisel olmayan güçlere ve kutsal olarak kabul edilen, kendi sınırları dışındaki dünyaya tabi hissetmektedir.

1.1.3. Modernleşme, Modernite ve Modernizm

Kökeni latince “modernus” kelimesine dayanan ve günümüzde “çağa ait olan ve onu çağrıştıran” gibi anlamlara gelen modern terimi yeniliği ifade etmektedir(Akdoğan, 1999: 22). Çünkü modern denilen şey bugüne ait olandır; aynı şey yarın daha başka, daha modern olabilme ihtimalini içerisinde barındırmaktadır (Canatan, 2003: 13).

Modernleşme, dünyanın her yerinde hissedilen ve görünürlük kazanan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Modernleşme ve modernite kavramları, genel olarak, modern öncesi (geleneksel) toplum tipinden modern toplum tipine doğru gelişmekte olan ve bu tipi şekillendiren süreci ifade etmektedir.

Modernleşme kavramının, genel olarak “ekonomik anlamda kapitalizme ve endüstriyel gelişime, siyasal bakımdan ulus devlete ve liberal demokrasiye, sosyo-kültürel açıdan bireyciliğe ve seküler bir dünya görüşüne, toplumsal yapının giderek farklılaşmasına ve karmaşılaşmasına ve kentleşmenin artmasına, bilimsel düşünce

tarzının gelişmesine doğru giden bir süreci ifade etmek üzere kullanıldığı görülmektedir. Modernitenin ise, belli özellikler taşıyan ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel yapıyı nitelendirmek ve onu geleneksel olarak adlandırılan toplumsal yapı tipinden ayırmak üzere kullanılan bir terim olduğu görülür”. Tarihsel sürece bakıldığı zaman yaşam, geleneksel veya modern öncesi olarak adlandırılırken, bu süreçte olduğundan farklı bir döneme gelindiğini belirtmek üzere modernite teriminin kullanıldığı görülmektedir. Modernite, belli bir zaman dilimini veya dönemi temsil ederken; modernleşme, moderniteye geçişi sağlayan ve moderniteyi karakterize eden toplumsal, ekonomik, siyasal, kültürel ve düşünsel süreci anlatmaktadır. Modernizm kavramı ise, modernite döneminde şekillenen düşünce ve bilgi sistemini, kültürel ve sanatsal oluşunu anlatmaktadır (Yüksel, 2004: 5).

Modernleşme ve modernitenin birer terim olarak, bütün bilim dalları ve düşünürleri tarafından aynı anlamda kullanıldığı ve hepsi için aynı anlamı ifade ettiğini söylemek mümkün değildir. Kimileri için modernlik orta çağ ve feodaliteyi takip eden çağı ifade etmek için kullanılırken, başkaları tarafından modernlik, geleneksel toplumlara karşıt özelliklere sahip, yenilik, reform ve istikrarla ilerleyen olgu olarak tanımlanmaktadır. Kısacası her bilim dalı modernleşme kavramına başka bir bakış açısıyla yaklaşarak, farklı şekillerde anlamış ve yorum getirmiştir. Bu noktada ekonomistler, modernleşme sürecinde kişi başına düşen milli gelir artışını ve teknoloji uygulamalarını ön planda tutarken; sosyologlar gün geçtikçe artan farklılaşmayı ve karmaşıklaşmayı modern toplumun ayırt edici bir özelliği olarak ayırt etmişlerdir. Eski yapılardan ziyade yeni yapıları ve kurumları araştırmaya girişmiş olduklarını söylemek mümkündür. Siyasal bilimcilerin ise, modern ulus devletin oluşumu ile siyasal iktidarın toplum içerisindeki yerine odaklandıkları görülmektedir (Kulcsar, 1992: 12-13).

Yine modernleşmenin ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı ve ne ifade ettiğiyle ilgili düşünürler arasında bir anlaşmazlık söz konusu olmaktadır. Bu noktada Giddens, Sarup, Habermas’ın görüşlerine değinecek olursak; Giddens, modernliğin on yedinci yüzyılda Avrupa’da meydana gelmiş olduğunu ve giderek bütün dünyayı etkisi altına alan, yeni toplumsal yaşam biçimini ve düzenini ifade ettiğini belirtmektedir. Sarup ise modernliğin on sekizinci yüzyıl civarında Batıda ortaya çıkan ve giderek gelişmekte olan toplumsal, ekonomik, siyasal sistemler bütününe göndermede bulunan özet bir terim olarak ele alınabileceğini ifade etmektedir. Habermas, modernliğin Rönesans ile

ortaya çıktığı ve kapitalizmle birlikte ekonomik gelişmeye, toplumsal farklılaşma ve seküler bir dünya görüşüne işaret ettiği fikrine karşı çıkmaktadır. Ona göre modern sözcüğü, Latince “modernus” biçimiyle ilk kez beşinci yüzyılda Hristiyanlığın hâkim olduğu o dönemi, Romalı ve Pagan geçmişten ayırmak için kullanıldığını söylemektedir. İnsanlar on yedinci yüzyıl Fransa’sında olduğu gibi, on ikinci yüzyılda da kendilerini modern olarak değerlendirmektedir. Bu bakımdan modern terimi, Avrupa’da hep yeni bir dönem bilincini ifade etmektedir (Yüksel 2004: 8-14).

Önceden değinildiği üzere modernizmin ortaya çıktığı dönem konusunda bir anlaşmazlığın olduğu görülmektedir ve her düşünür bu kavramı farklı yorumlamaktadır. Ancak bilgiler doğrultusunda modernleşme düşüncesinin kökeninin, önemli ölçüde 19. Yüzyıl düşünürlerinin şekillendirmiş olduğunu söylemek mümkündür. Bu düşünürlerin, güvenilir temel ilkeler ve savlar ortaya çıkartarak oldukça basit ve kullanışlı kavramsal çerçeve oluşturmaya çalıştıkları görülmektedir. Bu denemelerde, eski ile yeni, geleneksel olan ile modern olan arasındaki farkların açık bir şekilde ortaya konulduğu görülmektedir.

Her düşünürün modernleşme sürecinin çok farklı yönlerine vurgu yaptığı görülmektedir. Ancak buna rağmen, tarihsel süreçte toplum yapısının bir tipten diğerine doğru dönüşüm gösterdiği fikrine de katılmaktadırlar. Klasik sosyolojik teori çerçevesi içinde yer alan Marx, Durkheim ve Weber’in yaklaşımlarına bakıldığında bu düşüncüyü destekler nitelikte oldukları görülmektedir. Öngörülerini batı Avrupa’daki gelişmelerle temellendiren bu düşünürlerden ilk olarak Karl Marx, söz konusu değişimin, feodal toplumdan kapitalist topluma doğru bir gelişim gösterdiğini söylemektedir (Yüksel, 2004: 6-7). Durkheim, mekanik ve organik dayanışma ayırımına gitmektedir. O mekanik dayanışmayı şöyle açıklar; bireyler arasında çok az iş bölümünün olduğu ve birey ile toplum arasında ancak dolaylı yoldan bir ilişkinin bulunduğu toplum yapısıdır. Bu toplumlarda insanların aynı şeyleri, aynı şekilde yaptıklarını ve aynı düşünce ve gelenekleri paylaşmış olduklarını söylemektedir. Organik dayanışmaya gelindiğinde, artık iş bölümünün giderek çoğalmış olduğu modern bir toplum şekli söz konusudur. Bu toplumlarda artık insanlar birbirlerine daha da bağımlıdır. Çünkü onlar artık birbirlerinin yaptığı işlerin sonuçlarına bağımlı hale gelmekte ve bunun neticesinde insanların arasında organik dayanışma meydana gelmektedir. Bu ayrımı yaptıktan sonra

Durkheim toplum yapısının, mekanik dayanışmaya dayalı topluluklardan organik dayanışmaya dayalı toplumlara doğru olduğunu belirtir (Reijen, 2006: 17-19).

Weber ise, otorite konusunda ayrıma gitmektedir. Otoriteyi karizmatik, geleneksel ve yasal-rasyonel otorite olmak üzere üç şekilde ele aldığı görülmektedir. Bu ayrımı yaptıktan sonra toplumun geleneksel otoritenin egemen olduğu toplum yapısından gittikçe rasyonel toplum yapısına yaklaştığını söylemektedir. Çünkü ona göre büyü ve efsanenin etkisi azalırken, rasyonel zihniyet daha güçlü bir hal almaktadır.

İnsanların artık amaçlarını gerçekleştirebilmelerinde, araçları daha iyi yönlendirdiklerini, pratiğe uyguladıklarını vurgular. Durkheim de farklı olarak Weber, tüm bunlar doğrultusunda bireyin toplumdan koparak, o topluma yabancılaşacağını düşünmemektedir. Tersine modern toplumda, bireyin saf akıllaştırıcı eğilimlerinin zihnini köreltebilme ihtimalinden endişe duymaktadır (Reijen, 2006: 20).

Sonuç olarak modernleşmenin, on altıncı yüzyıldan itibaren belirginleşen bir süreç olduğu ve bu sürecin; toplumsal yaşamın kaynağını akıldan alan seküler ilke ve kuralların ışığında hareket etmeye başladığı görülmektedir. Modernleşmeyle birlikte ulus devletlerin şekillenmeye başladığı, siyasal iktidarın giderek merkezi konuma geldiği, milli egemenlik anlayışının kendisini gösterdiği görülmektedir. Yine modernleşmeyle birlikte evrensel insan hakları düşüncesinin ön planda tutulduğu, hukukun üstünlüğü ilkesine dayalı olarak hukuk devleti anlayışının giderek benimsendiği ve kabul gördüğü bir oluşumun yaşandığını söylemekte mümkündür.

1.1.4. Modern Toplum

Batı uygarlığında kapitalizmin doğuşu ve teknoloji alanındaki gelişmelerle birlikte ortaya çıkan, bir akılcılık ve bireycilik felsefesine dayanan, yapı itibarıyla durağan olan ve kapitalizm öncesi üretim tarzlarına bağlılık gösteren geleneksel toplumun karşısında yer alan toplum türüdür (Cevizci, 2010:1116).

Modern toplum, toplumsal örgütlenmenin, akrabalık ilişkilerinin yerine, uzmanlaşmış ekonomik, siyasi, dini ve eğitimsel birleşmelere dayandığı, anonim, hareketli, rol ve statülerde uzmanlaşmanın görüldüğü, işbölümünün arttığı, geleneklerin gücünü kaybettiği toplum tipidir (Ceylan, 2007:129).

Modern toplumda, evlilik birliğinin ve biyolojik yolla oluşan, çekirdek aile modelinin hâkim olduğu görülmektedir. Aile ilişkilerinde geleneksel toplumdan farklı olarak toplumun değil bireyselliğin esas olduğu görülmektedir. Evliliklerin oluşması ya da son bulması büyüklerin müdahalesi olmadan gerçekleşmektedir. Çekirdek aile dışındaki ilişkiler pek önemli görülmemektedir. Akrabalık bağları yerini eğitim, arkadaşlık gibi bağlara bırakmaktadır. Yetişkinlerin, nadiren ebeveynleriyle aynı komşuluk çevresinde bulundukları görülmektedir (Ceylan 2007:130). Artık geleneksel toplumda söz konusu olan kapalılığın, sabit bir yerde bulunma zorunluluğunun ortadan kalktığı görülmektedir.

Modern toplum, uzun süreli ilişkilerin sürdürülmesinin güç olduğu bir toplum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ilişkiler de genellikle ekonomik denklige göre kurulmaktadır. Çalışanların çok küçük bir bölümü, tarımda veya belli bir bölgeyle sınırlanmış işlerde; kendine ya da aileye ait işyerlerinde çalışmaktadır. Herkes genel bir eğitim almakta; ilgi duyduğu alanda uzmanlık şansını yakalamaktadır.

Modern toplumun, birbirleriyle sınırlı amaçlarla, geçici ve tarafsız etkileşimde bulunan bağımsız bireylerden oluşması, çatışma oranını düşürmektedir. Çatışmalar, çoğunlukla yüzeysel, basit, belli bir amaca yönelik ve kolay unutulabilir niteliktedir. Teknolojik ve ekonomik gelişim, yabancılar arası etkileşim düzeyini arttırdığı için, bunları konu edinen çok sayıda yasal düzenleme yapılmaktadır. Fiilen farklı sonuçlarla karşılaşılabilirse bile, toplumdaki tüm aktörler, yasa önünde eşittir. Kişiler kendi tercihleri doğrultusunda, farklı gruplara dâhil olma şansına sahiptir. Mülkiyet hakkı, ekonomik avantaj esasına göre el değiştirebilmektedir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte kasıtlı olarak verilen zararın yanına, ihmale bağlı suçların da eklendiği görülmektedir (Ceylan, 2007:131-132).

Tüm bunlar dışında modern toplumun diğer özelliklerine bakacak olursak;

1. Sosyal haklarla güvence altına alınan bir düzen söz konusudur.
2. Birey toplumun merkezindedir ve artık düzenin bir parçası olarak görülmekte ve bireye söz hakkı tanınmaktadır.
3. Sosyal düzen siyasal örgütlenmeyi de bu doğrultuda nitelemektedir. Sosyal devlet işte bu kaçınılmaz ilişkinin sonucu olarak kendini göstermektedir.

4. Sosyal düzenin ekonomik boyutunda üretim araçları kendini gösterir. Bu araçlar en büyük sosyal ilişki ölçütü olarak değerlendirilmektedir ve insanlar bu ölçüt etrafında toplumsal sınıf ve kategorilere ayrılmaktadır.
5. Geleneksel toplumun cemaat olgusu, dernekler vs. gibi güvenlik bölümleriyle devam etmektedir.
6. Ulus devlet himaye örgütleri meydana getirmiştir. Sosyal güvenlik ise meydana getirilen bu üretimin felsefi gerekçesidir (Doğan, 2008: 83-84).

Kısacası, modern toplumu sosyal güvenlik toplumu olarak değerlendirmek mümkündür. Geleneksel toplumda cemaat önderlerinin egemenliği çerçevesinde gelişmiş olan güvenlik kültürü, modern toplumda devlet yoluyla gerçekleşmektedir.

1.1.5. Geleneksel Toplum ve Modern Toplum

Geleneksel toplumdan modern topluma geçiş ile birlikte, insanlar arasında çatışmaların yaşandığı görülmektedir. Bu çatışmaları ortaya çıkartan sebep olarak, kutuplaşmış ve birbirinden tamamen farklı toplum yapılarının varlığı olduğu belirtilmektedir. Bir taraftan birbirleriyle uyum içerisinde, bir arada ve gelenekleriyle iç içe yaşayan insanların oluşturmuş olduğu bir toplumun varlığı söz konusuysa, diğer taraftan soğuk rekabetin hâkim olduğu, başarı toplumu olarak ta adlandırılan modern toplumun varlığı söz konusudur.

İdeolojik, siyasal, ekonomik ve toplumsal boyutta modern toplumun kurulması ile birlikte insanların değişim sürecine girdiği görülmektedir. Son iki yüzyıl içerisinde modernizmin dayandığı temel ilkeler neticesinde çağdaş toplumun şekillendiğini söylemek mümkündür. Bilim ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte toplumsal değişimin hızı artmaktadır. Dolayısıyla modern toplumun bir değişim toplumu olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Modern toplum, belirli bir tarihsel süreç içerisinde batı Avrupa da ortaya çıkmış ve kısa sürede tüm dünyaya yayılarak insanları etkisi altına almıştır. On sekizinci yüzyılda teknolojik gelişmelerin yaşanmasıyla birlikte modern toplumun yapısı değişmeye başlamış ve buna bağlı olarak toplumsal yapı ve kurumlarda önemli değişimlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu değişimlerin ideolojik boyutuna bakacak olursak; geleneksel toplumdan modern topluma geçişte ideolojik değişimin kökenlerini

on ikinci yüzyıl Rönesans'ına kadar götürmek mümkündür. Çünkü on ikinci yılında altın çağını yaşayan İslam ve Yunan uygarlıklarında birçok düşünür doğal ve toplumsal olayların açıklanmasında akli kullanmaktadır. Daha sonra bu düşünürlerin eserlerinin batı dillerine çevrilmesi batılı düşünürleri etkilemiş ve bu düşünce tarzı başta İtalya olmak üzere Avrupa'nın önemli bir bölümünde Rönesans ve reform düşüncesini oluşturduğu görülmektedir.

On ikinci yüzyıldan on altıncı yüzyıla kadar geçen süreçte, aklın gerçeğe ulaşmada önemli hale gelmesiyle birlikte, doğa bilimleri ve astronomi de büyük gelişmelerin meydana geldiği görülmektedir. On altıncı yüzyıla gelindiğinde, insanların içerisinde bulunduğu doğal ve toplumsal çevreyi anlamlandırırken, artık geleneksel değerler önemini kaybetmektedir. On sekizinci yüzyıl aydınlanma düşüncesinin temelini oluşturan Rönesans düşüncesinin topluma yayılarak, toplumu her alanda etkisi altına aldığı görülmektedir. Rönesans'ın etkisi başta sanat ve edebiyat olmak üzere din kurumlarına da yayılmaya başlamıştır. Matbaanın bulunması ile birlikte dindeki reform süreci daha da hız kazanmıştır. Çünkü artık okuryazar oranı arttıkça, kilisenin topluma benimsetmeye çalıştığı din ile kutsal kitapta yazan din arasındaki farkı insanlar görmeye başlamıştır. Rönesans, reform ve aydınlanma hareketleriyle birlikte Avrupa, dünya da ekonomik ve toplumsal açıdan en ileri kıta haline gelmiştir. Bundan dolayıdır ki birçok insana göre modernleşme, Avrupalılaşma ya da Batılılaşma olarak adlandırılmaktadır (Suğur,2010: 19-20).

Özetle denilebilir ki, ideolojik olarak geleneksel boyuttan modern topluma geçiş noktasında, Rönesans, reform ve aydınlanma hareketleri çok önemli bir rol oynamaktadır. Geleneksel dünya görüşünün yerini ise insan akli ve bilimsel anlayışın egemenliğindeki rasyonel bir dünya görüşünün olduğu görülmektedir. Akıl, bilim, ilerleme ve gelişme kavramlarının aydınlanma dönemi ile birlikte geleneksel toplumdan modern topluma geçişte çok önemli bir yere sahip olduğunu, tüm bu bilgiler ışığında söylemek mümkündür.

Modernleşme temelinde evrimci bakışı içerisinde barındırmaktadır. Evrimci bakış ise toplumların basitten karmaşığa, soyuttan somuta doğru bir ilerleme gösterdiğini savunmaktadır. On dokuzuncu yüzyıl ile sosyal bilimler literatürüne giren evrimci anlayışın, modernleşme düşüncesini de etkilemiş olduğu görülmektedir. İlerleme fikri

batı dünyasının yenilik arayışıyla yakından ilgili olup, en etkili düşünüş tarzları arasında yerini almaktadır. İlerleme görüşünün ilkesine göre insanlık tarihi ne dairesel olarak ne de geriye doğru bir yol izlemektedir. Aksine daima ileriye doğru bir yol izleyerek geleceği bünyesinde barındırmaktadır. Bundan dolayı altın çağ geçmiş zamanlarda kaybedilen bir cennet olarak algılanmamakta, tam tersi insanların gelecek zamanlarda ulaşacağı bir dönemi ifade etmektedir.

Modernleşmenin temel düşüncesini, yarının düne göre daha iyi olacağı oluşturmaktadır. Bu anlayışa göre geleneksel toplumdaki modern topluma doğru bir dönüşümün olduğu ve bunun hiçbir şekilde engellenemeyeceği düşünülmektedir. Bundan dolayı, modern toplum geleneksel topluma nazaran ulaşılması gereken toplum modelini oluşturmaktadır.

Batının kendisine bağımlı olarak tanımladığı batı dışı toplumların, kendilerini batı karşısında kabul ettirmek için bir varoluş çabası içerisine girdikleri görülmektedir. Bu toplumların varlığını kanıtlamak için, kendilerini batının ortaya koyduğu standartlara ulaşmak zorunda hissettikleri görülmektedir. Kısacası modern olabilmek batılı kavramlar temelinde ve batının zorlamasıyla ancak mümkün olabilmektedir. Zaten modern ve modernleşme düşüncelerine bakıldığında bilim adamlarının ne kadar tanımlamalarda farklılığa gitmiş olsalar da hepsinin ortak düşüncesini, ilerleme yolunda batının imkânlarına dayandırdığı ve batıyı referans olarak aldıkları görülmektedir. Bu nedenle de batı merkezli ilerlemeci, evrimci ve aydınlanmacı bir şekilde hareket ettikleri görülmektedir.

On dokuzuncu yüzyılda kendini gösteren evrimci anlayışın, ikinci dünya savaşıyla birlikte daha da ileri bir boyut kazandığı görülmüştür. Modern batı düşüncesinin temelini oluşturan ilerleme düşüncesinin, batılı olmayan toplumların düşünce yapılarına müdahalede bulundukları, yön vermeye çalıştıkları görülmektedir. Amaçlarının ise batılı olmayan yani geleneksel toplumların modern olma yolunda ilerlemelerine yardımcı olmak olarak belirtilmektedir. Bunun da ancak batının müdahalesiyle gerçekleşmesinin mümkün olacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla batı kendi dışında kalan toplumları geleneksel olarak niteleyerek bu toplumlara müdahaleyi meşru kılma yoluna gitmektedir. Bu bilincin oluşmasında güçlü bir öteki imgesinin yer aldığı görülmektedir. Ötekileştirilen toplumlar gelenek bağlamında değerlendirildiklerinden

dolayı da modern olarak görülmemektedir. Geleneği, sürekli modern olmamakla ötekileştiren modernlik, tüm toplumların bu sürece katılmaları fikrini kendisine ilke edinmektedir (Çetin 2010: 92-96).

Ancak bu evrimci anlayışa, Frans Boas ve Bronislaw Malinowski gibi tanınmış antropologlar tarafından eleştiri getirildiği görülmektedir. Onlara göre modernleşmenin son aşaması olarak batı toplumu görülmekte ve bilinen bütün toplum ve kültürlerle batı gözlüğünden bakılmaktadır. Batı toplumu ile örtüşmeyen kuramlar ve düşünceler ise modern olmayan ya da uygarlık dışı diye damgalanmaktadır. İşte bu noktada evrimci davranışı eleştirmektedirler. Çünkü modernleşmenin gerçekliğinin ilke ve zamana bağlı olarak değişiklik gösterdiğini ve modernleşmenin pek çok çeşidinin mümkün olacağı düşünülmektedir.

Modern toplumu geleneksel toplumdan ayıran özelliklerin başında ise; hızlı ve yoğun değişme ve bu değişimin giderek bütün toplumsal sistemi etkisi altına alması ve kuşatması olduğu söylenmektedir. Modernleşme sürecine baktığımızda hem insanın doğa ile olan ilişkisi hem de insanın karşısındaki insanla olan ilişkisinde değişikliğin başladığı görülmektedir. İnsanın doğayla ilişkisi bağlamında, üretim aşamasında, teknoloji giderek daha da önemli bir yer edinmeye başlamış ve organik temelli olmayan enerji kaynaklarının tüketimi söz konusu olmuştur. Bu gelişme insanın doğayla olan ilişkisinde ilkel yöntemlerden makineye geçmesini sağlamıştır. Emek sürecini de insandan bağımsız hale getirterek gittikçe makine ve teknolojiye bağımlı insan tipini meydana getirmiştir (Yüksel, 2004: 68).

Modernleşme ile birlikte nüfus artışını da içerisine alan değişimlerin yaşandığı görülmektedir. Nüfusun daha çok kırsal kesimden kentlere doğru değişim gösterdiği görülmektedir. Geleneksel toplumun yüzde yetmişi kırsal kesimde yaşarken, modern toplum ise kent toplumu olarak kendisini konumlandırmaktadır. Yine modernleşme ile birlikte orta ve üst sınıflar arasında bir genişlemenin yaşandığı görülmektedir. Bunun baş sebebi olarak ise mesleki yapının işlevi gösterilmektedir. Eşitsizliklerin geleneksel toplumdan modern topluma geçişle birlikte artarak devam ettiği kabul edilmektedir (Tezcan, 1984:103).

Birbirinin varlığından habersiz, birbirini tanımayan daha çok insanın aynı devlet sınırları içerisinde bir arada yaşamlarını sürdürdüğü, iş bölümü ve uzmanlaşmanın

kendisini gösterdiği, karmaşıklıkla ve farklılaşmanın giderek arttığı modern toplumda; insanların birbirleriyle olan ilişkilerinde de farklılaşmaların meydana geldiği görülmüştür. Kısacası geleneksel toplumdaki durağan yapının yerine, daha dinamik bir yapının yerleşmiş olduğu görülmektedir (Tezcan, 2004: 68-69). Tönnies Cemaat ve Toplum (Gemeinschaft und gesellschaft) adlı kitabında ele aldığı ırk, etnik köken ve kültür bakımından farklılaşmamış bireylerden oluşan, kişisel ve yüz yüze ilişkilerin yaşandığı homojen yapılardan, ekonomik ve kültürel bakımdan farklılık gösteren, mesafeli ilişkilerin geliştiği yapılara doğru giden bir sürecin yaşandığını söylemektedir. Tönnies, modernleşme sürecinde gelenek, inanç ve cemaat duygusunun yerini dinamizm, bilimselleşme ve ticarileşmeye bırakmıştır. Duygusal ve kendiliğinden ilişkilerin ortadan kalktığını, yerini ise yapaylık ve akılcılığın aldığını söylemektedir (Reijen 2006: 18).

1.2. GELENEKSEL TOPLUMDAN MODERN TOPLUMA GEÇİŞTE BİREY OLGUSU

Geleneksel toplumdan modern topluma geçiş ile birlikte toplumun coğrafi olarak ve nüfus bakımından büyüdüğünü, bireyler ve gruplar arasında çıkara dayalı ilişkilerin meydana geldiğini, görüş ve inanç bakımından çatışmaların kendisini göstermeye başladığını söylemek mümkündür. Artık geleneksel cemaat toplumlarda, hayatın sağladığı güven ve yardımlaşma duygusunun zayıfladığı görülmektedir. Modernizm ile birlikte toplumsal ilişkilerin yerel bağlamından kopartılmış olduğu ve yeni bir zaman ve mekân düzeyine geçildiği görülmektedir. Birbirini tanımayan ve çok az tanıyan insanların bir araya gelerek modernite şartlarında, daha önce hiç alışık olmadıkları ilişkiler, olaylar, riskler ve sorunlarla karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Böyle bir ortamda; normal olarak, insanların birbirleriyle olan ilişkilerini ve toplum, hukuk, siyasi ve dini alanlardaki ilişkilerini düzenleyecek farklı normlar ve simgelere ihtiyaç duyulmaya başlandığı görülmektedir. Bu ihtiyaçlara cevap verdikçe yeni değer ve normlar ortaya çıkmakta, eskiler ise yenilikleri takip etme yolunda dönüşüme uğramaktadır (Yüksel, 2004: 69).

Moderniteyle birlikte bireyin toplumdaki yerinde de köklü değişiklikler yaşanmıştır. Artık birey denilince, geleneksel bağlılıklardan, kural koyucu mekanizmalardan uzaklaşan, bilişsel düzeyde de geleneksel düşüncelerden ve

kalıplardan kurtulmuş insan akla gelmektedir. Dünya sınırsız imkânları bünyesinde barındıran bir yer olarak tasvir edilirken birey ise kendi yolunu kendisi bulabilecek kadar yetenek ve güç sahibi kimse olarak algılanmaktadır. Rönesans'a kadar bireyler, belirli bir bütünün parçası olarak kabul edilmekte ve ortak kimlik, bireysel kimlikten daha da önemli bir yere sahip olmaktadır. Birey ilk başta içerisinde doğup büyüdüğü grubun bir üyesi ve parçası olarak algılanmaktadır. Burada ise bir seçim söz konusu değildir. Bu tarz geleneksel toplumlarda durum böyledir ve bireysel özgürlük yalnızca belirli kişilerin sahip olduğu ayrıcalıklı bir durum olarak görülmektedir. Bu durum ise modern toplumla aradaki köklü farka kaynaklık etmektedir (Reijen, 2006: 168-9).

Moderniteyle birlikte grup bağları sosyal ve politik yapılarla birlikte azalırken birey diye bir kategorinin ortaya çıktığı çeşitli açılardan kendini gösterir. Bireyi oluşturan, meydana getiren farklı farklı yönelimlerin olduğunu söylemek mümkündür. Yani bireyi oluşturan çeşitli saç ayaklarının varlığından söz etmek mümkündür. Bu saç ayaklarını ise hukuk, siyaset, felsefe ve din gibi alanlardaki gelişmeler ve bu alanlarda meydana gelen dönüşümler oluşturmaktadır. Tüm bu gelişmeler ışığında, bireyin ortaya çıktığını, varlık kazandığını söylemek mümkündür. Bu başlık altında bu alanlardaki gelişmeleri ele alarak bireyin nasıl varlık kazandığına değinilecektir.

1.2.1. Sekülerizm

Tarih boyunca insanların olay ve olguları anlamlandırmak için, sürekli bir arayış halinde oldukları görülmektedir. Akıl ve duygu yoluyla varlıkları algılamaları, onları anlamlandırmaları bundan yola çıkarak etkileşime geçip toplumları oluşturdıkları bilinmektedir. İnsanların doğruyu araması ve değerlerinin oluşması yönünde dinlerin önemli bir faktör olduğu görülmektedir. Dinlerin bu arayış doğrultusunda yol gösterici olması ve inançların bir geleneği oluşturmaları yüzyıllar boyunca insanlık tarihinin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Geleneksel toplumlara bakıldığında dinlerine, geleneklerine çok bağlı oldukları ortadadır. İnsanın başına gelen hemen hemen her olayın dine başvurularak açıklanmaya çalışılması, kutsallığın yaygın bir şekilde bu toplumlarda yer etmesi ve dinin yaşamın merkezinde konumlandırılması, bu toplumların başlıca özelliklerini oluşturmaktadır.

Moderniteyle birlikte hemen her konu da olduğu gibi din konusunda da önemli bir kırılmanın yaşanmış olduğunu söylemek mümkündür. Buna paralel olarak sekülerleşmeyi belirleyen göstergelerde de değişim yaşanmıştır. Kilisenin öngördüğü dini inançlara inananların azaldığı, evlilik, çocuk yapma ve cinsellik gibi konularda dinin müdahalesinin görmezden gelinmeye başlanması, kırılmanın sonuçları arasında yer almaktadır. Kiliseye gitmek ve din adamı olmak isteğinin de eskisi kadar yoğun olmaması, yine kırılmanın sonuçları arasında sayılmaktadır (Canpolat, 2007:5).

İnsanın metafizik ve kutsallık ile olan bağı kırıldığı, Epistemolojik²değişimle birlikte varlığa başka anlamların yüklendiği gerçeği söz konusudur. Modernliğin artık salt maddi olan varlığı anlama çabasına girmiş olmasıyla birlikte meydana gelen sekülerleşme, dünyevileşme gibi süreçlerin insanları bütünlük hissinden kopardığını ve kutsallık anlayışlarını tamamen dönüşüme uğrattığını söylemek mümkündür (Alkış, 2014: 2)

Sekülerleşme, dinin sosyal yapı içerisinde anlamını kaybetmesi, doğaüstü olayların doğal ve dünyevi olarak algılanması, insan aklının dini ve metafizik boyutlardan kurtulması ve dinin vicdani bir mesele haline gelmesi durumu olarak tanımlanmaktadır (Armağan, 2012: 89).

Aydınlanma ile yaşanan akılsal devrimin, sürekli değişme isteği öngörmesi sekülerizmin kaynağıyla yakından ilişkilidir. Çünkü görülmektedir ki bu değişimin ortaya koyduğu en somut şey, dini toplumdan çıkartma ve bireyin içerisine hapsederek kendisine özerk bir alan oluşturmak isteyen modern zihindir. Bundan ötürü, geleneksel toplumun aksine modern toplumların kişiyi sekülerize eden hızlı süreçleri insanı, özellikle de batı kültürüyle yeni karşılaşan doğu toplumlarını hem fiziki hem de zihinsel anlamda bir bulanıklığa sürüklemesi kaçınılmaz olmuştur. Bununla birlikte her geçen gün kendisini yenileyen bilim ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle bilgi, sürekli bir öncekini yanlışlar hale gelmiş, bu da toplumların geçmişten getirdikleri ve bilip inandıkları kültürel ve dini bilgilerinin mantık çerçevesinde değişime uğramasına yol açmıştır (Öztel, 2015: 1).

Aydınlanma öncesi toplum yapılarına bakıldığında skolastik anlayışın söz konusu olduğu ve içerisinde dogmatik unsurların barındırıldığı görülmektedir. O dönemde

² Epistemoloji, bilginin temelini ve bilim alanında uygulanmakta olan yöntemleri inceleyen felsefe dalı.

temel doğruların ve formüle edilmiş önermenin otoriter güce dayandırıldığı, bu gücün ise genel anlamıyla kilise olduğu görülmektedir. Kilise halkın mutlak itaat etmesi gereken bir mabet olarak kurgulanmaktadır. İnsanların okuryazar oranının düşük olması, dini metinlerin anlaşılmasını zorlaştırmıştır. Bu bakımdan kilise gerek kültürel gerekse bilimsel her türlü gelişmenin sahipliğini elinde bulundurmaktadır. Bu doğrultuda kilise gelenek ve din konularını akla uydurmakta ve insanları bu doğrultuda yönlendirmektedir. Aydınlanma ile birlikte ise tam tersi bir durumun yaşandığı bilinmektedir. Aklın merkeze oturmuş olduğunu ve geleneksel olan her şeyin akıl yoluyla sorgulandığı görülmektedir. Bu bağlamda Cassier, aklın; gelenek, vahiy ve otorite üçlemesini, aydınlanmanın devrildiğini söylemekte ve bu üçlü de temellendirilen her şeyi eleştirme ve sorgulama hakkına sahip olduğunu söylemektedir (Öztel, 2015: 12).

Dinin geleneksel yapılarda merkezde yer almasına karşın, modern toplumlara gelindiğinde onun bu etkisini kaybettiğini ve yerini aklın aldığını söylemek mümkündür. Din, geleneksel toplumları sosyo-kültürel açıdan etkilerken modern toplumlara gelindiğinde bu etkisinden söz etmek mümkün olmamaktadır. Çünkü modern toplum, kutsal ve kutsal olmayan arasında daha net ayrıma gitmektedir. Bu ayrım sonucunda ortaya çıkan sekülerleşme sonucu bütün faaliyetler, dinin direkt etkisinden uzaklaşmış ve böylece dinin bireyselleşmiş olduğu ve insanlar için vicdani ve kişisel bir mesele halini aldığı görülmeye başlamıştır (Öztel, 2015: 12).

Din ve geleneğin etkisinin azalmaya başlaması, toplum literatüründe sıkça tartışma yaşanmasına sebep olmaktadır. Din ve geleneğin modern yaşamdaki konumlarına bakıldığında, dinin günlük yaşam üzerinde artık yaygın bir etkisinin kalmadığı ve geçmişe kıyasla uyumsuz örnekler sergilemesi söz konusu olmaktadır. Dinsel yaşamın artık deneysel gözlem ve mantıksal düşünceyle yönlendirilmesi ve düşünümsel olarak bilgiyle değiştirilmiş olduğu görülmektedir (Giddens, 2004: 110).

Geçmişten bugüne din ile gelenek her zaman yakından ilişkili bir yol izlerken modern topluma gelindiğinde bu durumun tam tersi bir durum söz konusudur. İnsanın artık aklını kullanarak kendi kaderine hâkim olabileceğini söyleyen modernitenin doğmasıyla, dinin geri planda kaldığı görülür. Çünkü artık bilim, akılcı yöntemlerle dünyanın ve evrenin anlaşılabilmesini savunmaktadır. Bundandır akıl ve insan merkeze

alınarak toplumsal yaşamın rasyonalize edildiği görülmektedir. Tanrı, batıl inançlar yerini insanı merkeze alan bir anlayışa bırakmıştır. Kısacası gücünü dinden alan teolojik yönetim anlayışı yerini laik iktidara bırakmıştır (Bektaş, 2009: 36). Din artık toplumsal yaşamdan geriletilmiş ve insanın ve bilimin hür olması ilke edinilmiştir. Tüm bu süreç kapsamında denilebilir ki, artık geleneksel cemaatler çözülerek yerini cemiyetlere bırakmıştır.

1.2.2. Hukuksal Değişimler ve Birey

Modernlik söyleminin dayanağı, özgürlük ve özerklik düşüncesine dayanmaktadır. Özgürleşme söylemi, bireysel hakların sağlanmasında ve bu hakların kullanılmasının hukuki dayanakları, modern toplumlar için büyük önem taşımaktadır. Modernlik ruhunun ve uygulamalarının geçtiği toplumların amaçlarına bakıldığında; ekonomik ve ticari ilişkilerin hukuk kurallarıyla şekillenmesi, kamusal yönetimin ve hukuk devletinin meydana getirilmesi, gelenek ve ayrıcalıkların ortadan kaldırılması vs. gibi düşünceler yer almaktadır. Bu dönemde geleneksel bağlardan kopartılmış ve merkeze aklın gelip yerleşmiş olduğu toplum yapısının varlığından söz edilmektedir (Yüksel, 2002: 185).

Modern öncesi döneme bakıldığında ise; kamu hukuku ve özel hukuk değerlerinin birbiriyle iç içe geçtiği görülmektedir. Toprağın sahibi olan kişi yani senyörler, o toprakta yaşayan insanlar üzerinde egemenlik hakları iddia etmektedir. Yani aynı zamanda onlar siyasal iktidar sahipleridir. Toprak sahibi olmayanlar ise üzerinde yaşamakta bulundukları toprağın sahibine ekonomik, sosyal, hukuki ve siyasi yönlerden bağımlı olan köleleştirilmiş kimseler olarak bilinmektedir. Toprak sahibi senyörlerin yaşamakta bulundukları yerler birer büyük tarım işletmesi görünümüne sahiptir ve bu toplum düzeninde iktidar anlayışı bir kişinin özel malvarlığına göre şekillenmektedir (Göze, 2011: 67-75).

Feodal toplumlarda, hükümdarın keyfiliği ve geleneklere dayalı otorite yapısı, örf ve ananelerle işleyen mesleki sistem ve üretim yapısı, modernleşmenin meydana getirdiği akılcılaştırma ilkesiyle uyuşmamaktadır. Bu çelişkinin, hukuk devleti anlayışının gelişmesi ve yerleşmesi çalışmalarını zorunlu kıldığı görülmektedir. Bu gelişmeyle birlikte insana biçilen yer ve değer noktasında farklılaşmaya gidildiği

görülmektedir. Yine bu toplum yapılarına bakıldığında, insanın toplum ile varlık kazanıp anlamlı hale geldiği, toplumu oluşturan araç olarak anlam kazandığı görülürken, modern devlet ve hukuksal düzenlemeler neticesinde, insana biçilen misyonun da değiştiği görülmektedir. Artık tanrı sevgisinin yerini dayanışma, vicdanın yerini yasalar, peygamberlerin yerini ise hukukçular ve idarecilerin aldığı görülmektedir (Tovraïne, 1995: 45-47).

Akıl ve irade yoluyla meydana getirilen ve yasalar yoluyla oluşturulmuş olan modern toplum, doğadan kaynaklı bağımlılık ilişkileri oluşturan kısıpaca yakalanmış, geleneksel toplumlardan farklıdır. Geleneksel hukukun, Aristoteles'ten aldığı miras ile bireyi ve toplumu aynı özden yarattığını söylemek mümkündür. Kısacası, insan sosyal bir varlıktır. Bunun neticesinde onun doğadan ya da var olduğu sosyal çevreden bağımsız bir yaşam içerisinde olma fikri düşünülmemektedir. Ancak modern toplum, sözleşme ile oluşturulmuş olan toplum, sembolik yapılar üzerine kurulmuş olan iskeleti andırmaktadır. Modern toplumda hukuk, toplumun kendisi dışında meydana getirilmiş olan kurallar bütünü ya da başka yapılar tarafından belirlenmiş olan bir yol olarak düşünülmemektedir. Hukuk birinin diğerine karşı saygı gösterdiği, özgürlüklerin dayanağı ve kendiliğinden açık, kolektif bir güçtür (Akkaya, 2006: 40-41). Hukuk, toplumu düzenleyen ve içerisinde toplum yaptırımını barındıran ve bu sayede güçlenen, devlet tarafından örgütlenmiş kurallar bütünü olarak tanımlanmaktadır (Doğan, 2007: 39).

Modernist düşünce, insanların ancak akla dayalı doğal yasalar tarafından yönetilmekte olan bir dünya da var olacağını ima ederek; insanüstü bir güce, akıl dışı örgütlemelere ve egemenlik şekillerine karşı çıkmaktadır. Toplumu, doğal yasalara uygun bir şekilde düzenlenen bir toplumsal oluşum olarak değerlendirmektedir. Yani toplum, gelenek ve göreneklerin ve ayrıcalıkların yerini, aklın aldığı ve bu çerçevede düzenlenmiş olan bir oluşumu ifade etmektedir (Touraine, 1995: 156).

Modern toplum ile birlikte artık İnsanın kendi yaşamını düzenlemesine uygun düşen bir güç olarak, egemenlik düşüncesinin, on yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda laik ve rasyonalist hukukçular tarafından, halkın egemenliği kavramına taşındığı görülmektedir. On yedinci yüzyılın düşüncesinde, hukukun gerçek kaynağını, insan aklı oluşturmaktadır. Hukukun kaynağı ve ölçüsü insan olduğundan, bu hukuk laik olarak

görülmektedir. Doğal hukukun egemenin iradesi ile pozitif hukuka dönüşen ilkeleri, evrensel olarak kabul edilmektedir. Hukuk insanın mutluluğunu amaçladığından bu hukukun bireyci olduğu anlaşılmaktadır. Bu dönemde insanın kendi aklına duyduğu güven ile ilahi ve dünyevi iktidarı sorgulaması, önce hukuku iktidarın merkezine yerleştirmekte, sonra da siyasi iktidarı bu hukuk ile sınırlandırmaktadır” (Doğan, 2006: 35).

Yukarıda verilen bilgiler doğrultusunda artık insanların feodal toplumda olduğu gibi, senyörlerin egemenliği altında ancak bir anlama sahip olmadığını, modern toplum ile birlikte insanların birey olarak anlamlı olduğunu görmek mümkündür. Bu doğrultu da feodal toplumdan modern topluma geçiş ile birlikte, bireylerin haklarını korumak ve güvence altına almak için birçok hukuki adımların atıldığı görülmektedir.

Modernleşme ile birlikte hukuk alanında, bireyi korporatif sistemin ve belirli statülerin hiyerarşik bağlarından çözen ve ilişkilerini serbestçe düzenleme imkânı veren bir ortam doğmaktadır. 18. yy. gelişmeleriyle artık hukuk, bireyi Tanrının istediği varsayılan düzen içinde kalmaya zorlamamakta, toplumun hür ve eşit üyesi olarak kendi ilişkilerini düzenlemesine imkân vermektedir (Yılmaz,1996: 25).

Geleneksel toplum yapılarında insandan ziyade toplumun ön planda tutulduğu ve toplumun bekası için ancak, insanın bir anlam ifade ettiği bilinmektedir. Modernite ile birlikte insanın ön plana çıkması, onun haklarının da gündeme gelmesine, sorgulanmasına sebep olmaktadır. Aklın merkeze gelmesiyle birlikte insanların sorgulama yoluna gittiği görülmektedir. Sorgulayan insan, bireyin sadece birey olmasından ötürü bazı haklara sahip olduğunu, sadece insana özgü olan bu hakların ise tüm insanlar için geçerli ve evrensel olduğunu anlamaktadır. Bu dönemde, tüm bunlar sonucunda insan hakları kavramının ön plana çıktığı görülmektedir. İnsan hakları ise; ” *insanın tek tek kişilerle ve iktidar ile olan ilişkileri neticesinde, kendine ait bir mal olarak elinde bulundurduğu, kurallarla yönetilmekte olan ayrıcalıkları ifade etmektedir*” (Doğan, 2007:251). Bu tanım doğrultusunda insan hakları kavramının ana hatları şu şekilde sıralanmaktadır. İnsan hakları;

1. İnsanlar haklar bakımından özgür ve eşit doğarlar ve yaşarlar. Sosyal farklılıklar ancak ortak yarara dayanabilir.

2. Her siyasal toplumun amacı, insanın doğal ve zamanaşımı ile kaybedilmeyen haklarını korumaktır. Bu haklar özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve baskıya karşı direnmedir.
3. Egemenliğin kaynağı ulustadır. Hiçbir kuruluş, hiçbir kimse açıkça ulustan kaynaklanmayan bir iktidarı kullanamaz.
4. Özgürlük başkasına zarar vermeyecek her şeyi yapabilmektir. Böylece her insanın doğal haklarının kullanımı, toplumun diğer üyelerinin aynı haklardan yararlanmalarını sağlayan sınırlarla belirlidir. Bu sınırlar ise ancak yasa ile belirlenebilir.
5. Yasalar ancak toplum için zararlı eylemleri yasaklayabilir. Yasanın yasaklamadığı bir şey engellenemez ve hiç kimse yasanın emretmediği bir şeyi yapmaya zorlanamaz (Göze, 2011: 240).

İnsan hakları beyannamesinde bu ve bunlar dışında kalan maddeler neticesinde görülmektedir ki, insanlar geçmişe kıyasla daha değerli, özgür, haklarıyla var olan ve toplum dışında tek başına bir anlama sahip olan bireylerdir.

1.2.3. Siyasal Modernleşmenin Kurucu Bir Unsuru Olarak Birey

Modernitenin ortaya çıkmasıyla birlikte, sosyal hayatın tümünde yaşanan değişim ve yenilenmenin, siyasal yaşama da yansımış olduğu görülmektedir. İktidar ilişkilerinin ise geleneksel toplumlara kıyasla bambaşka bir zemine oturmuş olduğu bilinmektedir. İktidarın tek meşru kaynağının halk olarak görülmesi ve iktidarın merkezileşmesi yaşanan gelişmelerin temelini oluşturmaktadır. Kendisi için iyi olanı değerlendirebilen eşit ve özgür bireylerin yer aldığı toplumda, akla uygun tek yönetim biçimi demokrasi olarak görülmüştür. Halk, yöneticilerin otoritesine saygı göstererek itaat etmektedir; ancak bu itaat zora değil, halkın kendi iradesine dayanmaktadır. Bununla birlikte, devletin otoritesi de akla dayanmaktadır. Yönetilenler bu otorite akla dayandığı müddetçe, ona itaat etmektedir (Yaşar, 2011: 21).

Modernite ile birlikte bu gelişmeler yaşanırken feodal dönemde ise durum tam tersi bir yol izlemiştir. Feodal toplumların siyasal görünümüne bakıldığında; merkezi devlet iktidarını oluşturan, yetkilerin parçalanarak dağılmış olduğu bir düzen akla gelmektedir. Devletin varlığı, devlet iktidarı ve devletin egemenliği gibi kavramların

olmadığı görülmektedir. Geleneksel düzen, kişisel hizmet ve sadakatle bağlılık ilkesine dayanmaktadır. Bu yönüyle de modern devlet düzeni anlayışına ters düşmektedir. İnsanlar merkezi bir otoriteye değil, fakat toprak sahibi olarak adlandırılan senyörlere sadakatle bağlılık göstermektedir. Toprağın sahibi olan kişilerin, o topraklarda yaşayanlar üzerinde siyasal güce, iktidara sahip olduğu görülmektedir. Feodal düzende siyasal ve idari yetkilerin, kişilerin mal varlığına dâhil hakları olarak algılanması söz konusudur. Senyör siyasal ve idari hakları, yetkileri dilediği gibi kullanmaktadır. Çünkü bu haklara ya miras yoluyla ya da başka birisinden bu hakları satın alarak sahip olmaktadır. Adalet anlayışının uluslararası bir geçerlilik olarak algılanmadığı, adaleti sağlamanın kişiler arası ilişkilerin bir sonucu olarak algılandığı görülmektedir. Kısacası kişisel adaletin devlet adaletinin yerini almış olduğunu söylemek mümkündür (Göze, 2011: 74).

Yine geleneksel toplumlar, şiddet kullanmaları ve bölgesel olmaları nedeniyle modern toplumlardan ayrılmaktadır. Giddens'e göre bu toplumlar sınırlarının net olması ile değil, aksine sınırlarının belirsiz olmasıyla belirginleşmektedir. Belli bir bölgede bir şekilde faaliyet göstermekte fakat yine de yönetme anlamında idari ve askeri güçleri bulunmamaktadır. Kaynak sağlama son derece büyük bir öneme sahip olmakta ve bazen acımasız bir şekilde uygulanmaktadır; bu uygulama ise sistematik vergilendirmeye dayalı düzenli bir sistem olmaktan ziyade, haraç toplama hatta gasp etme şeklinde uygulanmaktadır. Bu geleneksel toplumlara bakıldığında genel olarak egemenlik, tekelci otorite yapısı, ulus, anayasa gibi kavramlardan uzak oldukları görülmektedir (Pierson, 2011: 61).

Moderniteye niteliğini ve içeriğini kazandıran ve modernitenin başlangıcı olarak ta görülen Fransız Devrimi ile birlikte, eski sistemin çöktüğü ve sosyal kontrolün sağlanması için birçok alanda yeniliklerin yaşandığı görülmektedir (Bakacak, 2009: 38). İlk olarak modernitenin taşıyıcı gücü olarak ulus devlet fikrinin ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Ulus devletin de laik ve anayasal bir zemine oturması zorunluluğu söz konusudur. Modern ulus devlet, toplumsal ve siyasal yapıda tek bakış açısına, evrenselleştirici, bütünleştirici ve homojen anlayışa sahiptir. Modernite, insanın nasıl ve ne şekilde yaşaması gerektiğini dayatmaktadır. Bu anlamda, farklılığı değil, aynılığı esas aldığı görülmektedir. Modern toplumlar, ulus devlet henüz ortaya çıkmadan önce de var olmasına rağmen her ikisinin anlaşması Fransız Devrimiyle

birlikte olmuştur. Çünkü her ikisi de egemenliğin kaynağı olarak halkı görmektedir (Yaşar, 2011: 22).

Modern devletin temellerinin Nicola Machievelli, Jehan Bodin ve Thomas Hobbes'a atıldığı görülmektedir. Bunların görüşlerine değinecek olursak; Machievelli, insanı devletin gücü ve otoritesi altına alarak neyin kendisi için iyi olup olmayacağını, devletin belirleyeceğini söylemiştir. Din, eğitim, insan ve ekonominin kendi başlarına bir anlamlarının olmadığını ancak bir devlet altında tamamlanacaklarını söyleyerek devletin denetiminde tutmuş ve iktidarın bir aracı olarak görmüştür (Çetin, 2003: 72). Bodin, egemenliği mutlak, sürekli bir güç olarak tanımlamaktadır. O, egemenliğin sürekli olmasının sebebini, yönetimlerin sürekli değişirken, toplumun daima ayakta kalmasına bağlamaktadır. Ona göre egemenlik mutlak, sürekli ve parçalanması mümkün olmayan bir güçtür (Göze, 2011:136-137).

Hobbes, modern devletin oluşumuna en faydalı olan kişi olarak görülmektedir. Ona göre iktidarın kurulması, toplumun tüm yetkilerinin bir kişiye devriyle mümkündür. Egemen olacak bu güç ise parçalanamaz ve bölünemezdir. Egemenin halka karşı sorumlulukları olduğu gibi özgür bir tarafının olduğu da söz konusudur. Egemenlik Hobbes'ta hem bir aşkınlık hem de bir temsil şeklinde kendisini göstermektedir (Yaşar, 2011: 24).

Modern devletin meydana gelmesinde önemli düşünürler arasında yer alanlardan bir diğeri ise Jean Jacques Rousseau'dur. O, demokrasi temeline dayalı bir toplumu ön görerek tüm insanların eşit bir şekilde yaşaması ve var olması gerektiğini savunmaktadır. Sosyal sözleşme adlı eserinde, insanların eşit doğduklarını, fakat her taraftan insanın etrafının sarılmış olduğunu, insanın kısıtlandığını ifade ederek bu durumun nasıl olurda meşru hale getirildiğini incelemektedir (Göze, 2011: 207-216). Görüldüğü gibi düşünürlerin görüşleri birbirleriyle benzerlik göstermektedir. Hepsinin ortak düşüncesini, demokrasi ve akıl temelli bir devlet anlayışı oluşturmaktadır.

Fransız devrimi ile birlikte insanın ön plana çıktığını, insan merkezli bir toplum yapısının meydana geldiğini söylemek mümkündür. Güçlü düşünce akımları, gelişen devrim ile birlikte geleneksel çıkar ve alışkanlıkların dengesinin önemli ölçüde sarsıldığı görülmektedir. Devrim sonrasında, insanlık tarihinin en önemli belgeleri arasında yer alan 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi ile insan ve onun sahip

olduğu haklar ön plana çıkmaktadır. Devrim ile birlikte insanlara seçme ve seçilme hakkının verildiği, insanın toplumun siyasal olarak gelişimini tayin etmede bir takım belirleyici noktalara sahip olduğu görülmektedir (Yaşar, 2011: 25).

Artık insanın yeri, feodal toplumlarda olduğundan farklı bir yere sahiptir. Çünkü modernite öncesinde, siyasal düzenin meşruiyet kaynağı tanrısal olup, mutlak monarşi ve mutlak kralın varlığı söz konusuyken, modernite tanrısal kökenli meşruiyet kaynağına ve feodal toplumun parçalı iktidar yapısına son vererek, iktidara laik ve merkezîyetçi bir yapı kazandırmıştır. Eşit ve özgür bireylerden oluşan toplumda tek meşruiyet kaynağı halkın rızası, tek meşru yönetim tarzı da demokrasi olarak kabul görmektedir.

1.3. KAPİTALİZM ve BİREY

Kapitalizm, feodalizmin ortadan kalkmasından itibaren, batı dünyasında varlık gösteren, ekonomik sistemi anlatmak üzere kullanılan bir terim olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sistem, insan harici üretim araçlarının yani sermayenin, özel sahipleri ile emeklerini işverenlerine satan özgür, ancak sermayesiz işçiler arasındaki ilişkiler bütünüdür.

Bireyler kişisel çıkarlarını ön planda tutarak, ekonomik etkinlikte bulunmak ve tüketmek zorundadırlar. Bu noktada kapitalizmin, bireysel haklar ilkesi üzerine kurulu bir düzen olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bireysellik kendi çıkarlarını gözetme ahlakına verilen isimdir. Bireylerin bağımsızca düşünebilmesi, bunu ifade edebilmesi ve yargılayabilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda bireyler kendi özgürlük alanlarına, başkalarının da saygı göstermesini beklemektedir. Bireysellik, bireysel hakların güvence altına alınmasını savunan, bunu destekleyen bir öngörüdür. Kişilerin bireysel hakları güvence altına alınmadığı sürece, diğer haklarının da söz konusu olması mümkün olmamaktadır (Köksal, 2010: 6).

Bireyin haklarının görünürlük kazanması, zor kullanımı mümkün kılmamalıdır. “Any Rand’ a göre haklar ancak zor aracılığıyla zarara uğratılabilir. Kapitalist sistemin egemen olduğu bir toplumda, hiç kimse bir diğerine karşı zor kullanıma öncülük edememektedir” (Aksu, 2010:7). Devletin üzerine düşen tek şey ise, bireyleri ve bireylerin bu haklarını zor kullanımlara karşı korumaktır.

Kapitalist sistem, bireylerin haklarını korumak ve bireylere özgürlük sunan, onların özgürlüklerini koruyan bir sistem olduğunu savunmaktadır.

1.3.1. Kapitalizmin Ortaya Çıkışı

Günümüz dünyasının ekonomik işleyişinin ve toplumsal yaşam biçiminin belirleyicisi olarak adlandırılan kapitalizm, üretimin yapıldığı araç ve gereçlerin başka bir ifadeyle sermayenin, çoğunluklu olarak özel ya da kişisel mülkiyette olması anlamına gelmektedir. Öyle ki özel girişim düzeni olarak ta adlandırılmaktadır. Karl Marx kapitalizmi, üretim araçlarını elinde bulunduran ve toplumdan yapı itibarıyla ayrılan kapitalistlerin elinde bulundurmuş olduğu bir üretim sistemi olarak tanımlamaktadır (Dobb, 2001: 10).

Yine kapitalizm, Batıda “*bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler*” mantığı ile ortaçağ sonrası Aydınlanma, modernleşme ve sanayileşme süreçleri ile birlikte meydana gelen, daha sonraları ise diğer ülkelere yönelik sömürü hareketleri ile büyük ilerleme gösteren, görünürde serbest ancak temelinde akılcı bir kurgu ile bilinçli olarak örgütlenen piyasa sistemine verilen isim olarak adlandırılmaktadır. Sözlük anlamına bakıldığında ise; sermaye sahiplerinin sermayelerini özgür bir şekilde işlemelerine fırsat veren ekonomik sisteme kapitalizm denilmektedir (Kaftan, 2012: 143).

Kapitalizmin ortaya çıkışıyla ilgili kesin bir tarih verilememekle birlikte, genel olarak on altıncı yüzyıl Avrupa’sında kendini göstermeye başladığı ve on dokuzuncu yüzyılla birlikte zirveye ulaştığı kabul edilmektedir (Aksu, 2010: 7).

Kapitalizmin nasıl ortaya çıktığını anlamak için öncesine bakılacak olursa; ortaçağın sonlarından itibaren bilim ve kültür alanındaki gelişmeler doğrultusunda bir Aydınlanma yaşayan Avrupa coğrafyasının, günümüz modern toplum yapısının ilk örneklerini doğurduğu görülmektedir. Toplumlararası hareketliliğin, başta ticaret olmak üzere ekonomik, sosyal ve toplumsal olarak artış göstermesiyle birlikte, kapitalist bir örgütlenme modelinin, yeni bir güç merkezi olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

Geçmişteki toprağa bağımlı üretim ve tüketim toplumunun sabit şartları birer birer değişerek, özgürce ve serbestçe dolaşım göstermesiyle toplumun genel işleyişi ve genel kurallarında dönemsel kabul görecektir değişiklikler yaşanmıştır. Toprağın efendisi olarak adlandırılan Lord’lar, eli silahlı askerler, din adamları ve karşılarında çiftlik

hayvanlarıyla uğraşmak dışında bir işlevi olmayan köylülerin değişen toplumsal ve ekonomik şartlar ve kentlere yerleşmeleriyle modern toplumun temellerinin atılmaya başladığı görülmektedir. Kentlere hücum eden işçiler ve yeni ekonominin efendisi olarak adlandırılan işveren burjuvalar ortaklığında ortaya çıkan kapitalist güç, geçmişin üzerinden geçerek tüm dengelerin yerlerini değiştirmiştir (Kaftan, 2012: 151). Bu anlamda kapitalizm, burjuva toplumunun bir ürünü olarak kendini göstermektedir. Bir sistem olarak kapitalizm, Marx'ın "kapitalist dönem" dediği şeyin 16.yy'la kadar gittiği, endüstriyel aşamasına ise 18.yy'ın sonları ve 19.yy'ın başlarında ulaştığı görülmektedir.

Kapitalizm adı verilen bu toplumsal sistemin asıl kurucularından olan burjuva sınıfının, ekonomik alanda var olan gücünü politik alana da taşıyarak, modern yurttaşlık kurumunun zeminini attığı görülmektedir. Artık bu süreçten itibaren iktidara giden yolda güç denkleminin el değiştirdiği söz konusu olmaktadır. Kapitalizm öncesinde güç ve iktidar, toprağa ve bu topraklarda savaşılan insan yığınlarına sahiplik eden güçlerin elindeyken, kapitalizm sonrasında ise, toprak üzerinde çalışan ve savaşılan insanları, ücret karşılığı satın ala(bile)n kapitalist sınıfın eline geçtiği görülmektedir. Kapitalizm öncesinde dökülen kanla kazanılan soyluluğun, 16.yy'dan itibaren alınırsatılır bir sermaye aracına dönüşmesi kendini göstermektedir. Bir Napoli atasözüne göre "*Parası olan malikâne alır ve baron olur*" demektedir (Kaftan, 2012: 146).

15.yy'dan itibaren özellikle Avrupa merkezli bilimsel, sosyal ve kültürel birçok alandaki gelişmeler neticesinde ortaya çıkan sanayi devrimi sonucu üretim, toprağa bağımlı olmaktan çıkarak, sınırsız bir şekilde artış göstermektedir. Üretimin toprağa bağlı olduğu ortaçağ ekonomik yapısının, sınırsız bir üretim sistemi oluşturan kapitalist örgütlenme karşısında tutunamamasının temel sebeplerinden birisini de, bu sermaye birikiminde görülen farklılıklar oluşturmaktadır. Orta çağın başlarında yeni mallar almak için sermaye ve işletmelerin olmadığı görülmektedir. O zamanlarda değiş tokuş usulü yoktur; kapalı ev ekonomisi içerisinde her şeyin aile içerisinde yine aile tarafından ve aile için üretildiği görülmektedir. Böylesi feodal toplum yapısından, onun bir üst aşaması olan modern toplum yapısına geçiş ile birlikte kentsel ekonomide, doğrudan değiş tokuşun kendini göstermeye başladığını söylemek mümkündür. Kentler bir piyasa haline gelmekte olup, artık sadece aile için değil aile dışına çıkıp bir müşteri kitlesi için üretimin yapıldığı görülmektedir. Ancak bu dönemde de hala kapitalizmin varlığından

söz etmek mümkün değildir. Kapitalizm, ulusal ekonomi aşamasında kendini gösteren bir sistem olduğundan, temelleri Rönesans dönemine dayanmaktadır. Bu döneme de bakıldığında, artık üretimin aile için değil ulus için yapıldığı görülmektedir

Kentler arasında paylaşımların ortaya çıkmasıyla birlikte, başlarda sabit ticari örgütlenmeler olarak adlandırılan kentlerin, zamanla endüstriyel örgütlenmeler olarak dönüşüm geçirdiği görülmektedir. Büyük kentlerden bazıları uluslararası piyasa haline gelirken, yerel olarak kalan kentler anti-kapitalist örgütlenmeler olarak adlandırılmaktadır. Bunun tam tersi büyük kentlerde, kapitalizm varlığını hissettirmekle kalmamış, gelişmiş ve insanları etkisi altına alarak kusursuz bir şekilde varlığını kabul ettirmiştir. Ayrıca bu dönemde kredi araçları ortaya çıkmakta, para ticaretinin gelişmesi söz konusu olmaktadır (Febvre, 1995: 78-80).

On altıncı yüzyılın başlarından itibaren batı dünyasına bakıldığı zaman para iştahının artmasına, kapitalist bireyin ilk atılımlarının ve yüzlerce kişiyi etkisi altına alarak sarmakta olduğuna ve artık bu insanları kontrol edebilecek bir ahlak kuralının, geleneğin bulunmadığına dikkat çekilmektedir.

1.3.2. Kapitalist Üretim Tarzının Özellikleri

Gereksinimleri doyuracak ekonomik mal ve hizmetlerin ortaya çıkartılması, yaratılması ekonomi de üretim olarak tanımlanmaktadır. Üretimin gerçekleşebilmesi için üretim katedrallerinin bir araya gelmesi veya getirilmesi gerekmektedir. Üretim katedralleri ise; emek, toprak, sermaye ve girişimcilik olarak adlandırılmaktadır. Üretim katedrallerinde ilk sırada yer alan emek, kişilerin bir mal veya hizmet üretim sürecinde meydana getirdikleri fiziksel ve düşünsel çabalarının tümünü içermektedir. Çalışan ve yönetici kısmı kapsamaktadır. Toprak ise kara, deniz, hava kaynaklarının tümünü kapsamaktadır. Doğal kaynaklar; su, maden, petrol, ormanlar bu sınır içerisinde yer almaktadır. Toprak mülkiyeti özel kişilere ait olabileceği gibi bazen de devlet, toprağın mülkiyetini elinde bulunduran güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Emek ve toprak katedrallerine ek olarak, kapitalizme adını veren sermayedir. Mal ve hizmetler ya doğrudan tüketici için ya da başka mal ve hizmet meydana getirmek için üretilmektedir. Bunları meydana getirecek makine, fabrika, taşıt araçları sermayenin bir bölümünü yani sabit-bağlı sermayeyi kapsamaktadır. Ayrıca üretim ve bunun pazarlanması işlevinin

gerçekleşmesi için döner sermayeye ihtiyaç vardır. Sermayenin kaynağı bir veya birkaç kişi olabileceği gibi kurumda olabilmektedir.

Yukarıda açıklanan üç üretim katedralinin girişimcilik olmadan bir araya gelmesi ve kapitalist üretimin gerçekleşmesi mümkün değildir. Girişimcilik, mal veya hizmet üretim işini organize etme ve riski yüklenme işine denilmektedir. Tüm bu sorumlulukları yüklenen kişiye girişimci adı verilmektedir. Girişimci bir ya da birkaç kişiden oluşabileceği gibi bazen devletin kendisinin de girişimci kimliği adı altında varlık kazandığını görmek mümkündür (Aksu, 2010: 12).

Tüm bu bilgiler ışığında kapitalist üretim tarzının, bu dört etkenin bir araya gelmesiyle meydana geldiği görülmektedir. Bununla birlikte girişimcilik etkeninin kapitalizme artı bir değer olarak ayırt edici bir özellik kazandırdığını söylemek mümkündür.

1.3.3. Kapitalizmin Öğeleri

Kapitalizmi oluşturan öğeler başta özel mülkiyet olmak üzere, özgür piyasa, rekabet, iş bölümü, yayılım(küreselleşme) şeklinde sıralanmaktadır. Tüm bunların birbirine bağımlı oldukları görülmektedir. Her birisi diğerini ima ederek mümkün kılmaktadır.

1.3.3.1. Özel Mülkiyet

Kapitalizm tüm mülkiyet haklarının özel olarak sahiplenildiği bireysel hakları yadsımama ve tanıma üzerine kurulmuş olan toplumsal düzen olarak tanımlanmaktadır (Aksu, 2010: 12). Çağdaş toplumlara bakıldığında üretim araçlarının, özel mülkiyet düzeni ve böyle bir mülkiyetin elde toplanması gereğini ortaya çıkarmaktadır. Mülkiyetin daha az sayıdaki ellerde toplanması da, kendi karşıtlığını getirmektedir; yani diğerlerinin (toplumun çoğunluğunun) mülkiyet haklarının ortadan kalkmasını. Kapitalist bir toplumda zenginliğe kavuşmanın yolu önceden bir sermayeye sahip olmaktan geçmektedir (Dobb, 2001: 11).

Özel mülkiyet, kökenleri uygarlık tarihi kadar eskilere dayanan bir ögedir. Kişi yalnızca özel mülkiyeti korunduğunda, çalışmalarının sonuçlarını alabilmekte ve

alışmalara karşı bir duygudaşlık kurabilmektedir. Bir ifti dūřınılduėunda onun ekimle, bakımla ilgilenip daha sonrasında ürünlerinin elinden alındığı dūřınılduėunda, çiftçinin bir daha ekim yapmaya hevesinin kalmadığı görülmektedir. Bu yaklaşımla tüm üretim ve uygarlığın özel mülkiyete dayandığını söylemek mümkündür. Özel mülkiyet güvenliği olmadan, kapitalizmden bahsetmek imkânsız bir hale gelmektedir. Bundan dolayı özel mülkiyeti korumaya yönelik hukuk ve ahlak kurallarının olması öngörülmektedir (Aksu,2010: 12).

1.3.3.2. Özgür Piyasa

Kapitalizmin en önemli ikinci ögesi olarak kabul edilmektedir. Özgür piyasa, kişinin mülkiyetini uygun grdğu şartlarda bir başkasına devretmesi, onu başka bir mülkiyet veya parayla değiştirmesi ya da onu daha fazla üretim için kullanması zgrlğu olarak adlandırılmaktadır. Bu serbestlik ise özel mülkiyetin sonuçları arasında yer almaktadır. Özel mülkiyet, tktim veya daha fazla üretim için kullanım hakkını, serbest elden çıkarma hakkını vurgulamaktadır (Hazlitt,2005: 3-4).

Kapitalistler bireysel olarak ya da firma olarak istediklerini yapma özgürlüğüne sahiptir. İstediklerini retme, sermayelerini istedikleri yerde ve kendi istedikleri şekilde değerlendirme noktasında özgürdür. Bu özelliği ile kapitalizmin plansız bir düzen olduğunu söylemek mümkündür (Aksu, 2010: 13).

Bu tarz bir düzenin işlerliğini, piyasa ve piyasadaki fiyat hareketliliği sağlamaktadır. Her işveren neyi ne kadar üreteceğini, nerelere yatırım yapacağını, bunun yanında ne kadar işçi çalıştıracağını kendisi belirlemektedir. Maurice Dobb'a göre, *kapitalist düzen kişilerin iradelerinden bağımsız olarak, nesnel gler veya değer yasası ile yönlendirilmektedir* (Dobb,2001: 19-20).

Piyasadaki düzene bakıldığında, oldukça geniş ve çok fazla fiyat dalgalanmalarının yařandėı görülmektedir. Bazı durumlarda dengeli bir şekilde birleşmeler meydana gelirken bazı durumlarda ise sürekli bir değişkenlik göstermektedir ve bu fiyat dalgalanmaların, ağır kayıplar yaşanmasına sebep olduğu görülmektedir (Aksu, 2010: 13).

Böylesi bir sistemin hâkim olduğu toplumda, tüm insan ilişkilerinin gönüllü olduğu vurgusu yapılmaktadır. İnsanlar kendi bireysel kararlarına, inançlarına ve çıkarlarına bağlı olarak iş birliği yapma veya yapmama noktasında özgürdür. İnsanlar birbirleriyle ancak akıl aracılığıyla yani tartışma, ikna etme ve sözleşmeye dayalı anlaşma yoluyla iş yapmaktadır. Yapılan iş birliğinin temelini gönüllülük ve karşılıklı fayda oluşturmaktadır.

1.3.3.3. Rekabet

Toplumu oluşturan bireyler birbirleriyle iletişime geçtiği zaman toplumsal açıdan ya iş birliği ya da rekabetin varlığı kendini göstermektedir. Ancak dışarıdan bakıldığı zaman insanlar sanki hep iş birliği içerisindeymiş gibi görülmektedir. Oysaki birbirleriyle rekabet halindedirler. Toplumsal kurallar gereği insanlar rekabet olgusunu, iş birliği kuralları içinde yürütmek zorundadır (Yakupoğlu, 2012: 122).

Rekabet olgusu genel anlamda kapitalizmin, özelde ise yönetim bilimlerinin sürekli üzerinde durmuş olduğu bir konudur (Çelik, 2011: 7). Rekabet ile kapitalizmin birbirleriyle sıkı bir ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. Kapitalist sisteme bakıldığında, para üretmekte ve böylece herkesi para kazanmak için mecbur bırakmaktadır. Para kazanmanın tek yolu ise rekabet etmekten geçmektedir. Rekabet etmemek hareketsizlik anlamı taşımakta ve böyle bir durumda ise sistemin tamamen ortadan kalkmasının söz konusu olacağı görülmektedir.

Rekabet kültürü kapitalizmin temelini oluşturmaktadır. “*Rekabet et yoksa sistem çökecektir. Ama rekabet ederken yıkıcı olma yoksa sistem çökecektir*” sloganı oldukça büyük bir önem taşımaktadır. Ancak böyle bir öneri kendi içerisinde bir çelişki barındırmaktadır. Çünkü rekabet et derken saldırmak kastedilmektedir. Saldırmak ise yıkıcı bir unsurdur. O halde yıkıcı olmadan rekabet et ne anlama gelmektedir? Bunun anlamı sistemin ayakta kalmasını sağlayacak şekilde rekabet etmek anlamı taşımaktadır (Yakupoğlu, 2012: 125).

Rekabetin, rakipler arasında iş birliğini gerektirdiğinin savunulduğu da söz konusudur. Örnekle açıklanacak olunursa; iki rakip firmanın doğrudan iş birliği içinde olmadığı ancak tüketici ile bağlantılı olduğu görülmektedir. Rekabet ortamı içerisinde olan firmalar tüketicilerine daha ucuz ve daha iyi olan mallar sunmak için çalışmaktadır.

Böylece her biri rakibinin harcamalarını düşürmeye, ürününü geliştirmeye zorlamaktadır. Bunun sonucunda dolaylı yoldan, rakipler iş birliği içerisinde ve birbirlerinin daha iyi olmasını sağlama çabasıdadır.

Rekabetin eleştirildiğinin ve savaşa benzetilmekte olduğunun dile getirildiği, son zamanlarda kapitalist rekabetin sosyalistler ve anti-kapitalistlerin saldırısına maruz kaldığı görülmektedir. Kapitalizm, bencillik ve gaddarlıkla ifade edilmiştir. Bazı yazarlar sürekli olarak rekabeti eleştirmekte ve onu savaşa benzetmektedir (Hazlitt,2005: 6). Bu yazarların en başında yer alan Henry Hazlitt, bunların haksızlığını ispatlamak için bir kâğıt oyunu olan “Briç”i örnek göstermektedir. Oyun rekabete dayalı bir oyundur, fakat oyunun oynanabilmesi için dört kişinin iş birliği içerisinde olması gerekmektedir; oyunu oynamak istemeyen biri rekabetçi olmamakla değil, iş birlikçi olmamakla suçlanabilmektedir (Aksu, 2010: 14).

Rekabetin her zaman iyi sonuçlar getirdiğini söylemek mümkün değildir. Sistemin belirli kuralları vardır ve rakiplerin bu kurallara uyması beklenmektedir. Özellikle rekabetin yoğunlaşma ve tekelleşmeye imkân sağladığı gösterilebildiğinde, kapitalizmin başarısını egolara dayandırmak, ahlaki saldırılara karşı açıkta bırakmak demektir. Rekabetin olduğu bir ortamda sadece en uygun olan firmalar hayatta kalabilmektedir. Örneğin müşterilerin çok fazla çeşit sunan süpermarketleri bakkallara tercih ettikleri görülmektedir(Aksu, 2010: 15).

1.3.3.4. İş Bölümü

Üretim sürecindeki karmaşık uzmanlaşma ve makineleşmeyle çağdaş toplumda her bireyin kendi üretim sürecini tek başına üstlenmesi imkânsız olarak görülmektedir. Bu nedenle kapitalist sistemde iş bölümü, olmazsa olmaz unsurlar arasında yerini almaktadır (Aksu, 2010: 16).

Adam Smith, Ulusların Zenginliği adlı Çalışmasında İş bölümünün önemine değinmektedir. Ona göre; *“Emeğin üretim gücündeki en büyük ilerleme ve emeğin yönlendirildiği veya uygulandığı alandaki beceri, marifet ve muhakemesi başarısının büyük kısmı iş bölümünün etkileri sayesinde”* diyerek iş bölümünün ne kadar büyük bir öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır (Smith, 2015: 14).

Smith, işin bölünmesinin ve daha da bölünmesinin, işçilerin iş değişikliği yaptıkları sırada kaybettikleri zamandan tasarruf edildiğini ve makinelerin icadı ve uygulaması ile birlikte yeteneklerinin geliştiğine değinmektedir. Ona göre, iyi yönetilmekte olan bir toplumda en alt tabakada yer alan insanlara ulaşarak zenginliğe yol açan şey, iş bölümünün sonucu olarak, tüm farklı sanatların sağlamış olduğu üretimlerdeki büyük artışlar olarak ifade etmektedir (Hazlitt, 2005: 9).

Ancak iş bölümünün, işçi sınıfını üretimin değiştirilebilir herhangi bir parçası konumuna getirerek, yapmış olduğu işe yabancılaşmasına yol açtığı görülmektedir. Bunun yanında işçi olarak tabir edilen bireylerin, üretim üzerindeki güçlerinin azalmasına sebep olmaktadır.

İş bölümü ile birlikte artan verimlilik sonucu, ortaya büyük miktarda kârlar çıkartmaktadır. Fakat Marksist teorinin artı değer olarak adlandırdığı bu kârlar, sermaye olarak çoğunlukla kapitalistlere geri dönmektedir. Ancak bu üretim sonrası elde edilen kapital malların paylaşımında, işçi ve işveren arasında sonu gelmeyen kavgaların yaşanması görülmeye başlamaktadır. Artık işçilerin belirli bir ücret karşılığında, özgür emeklerini işverenlerine satarak, dünyanın malını üretmeye giriştikleri görülmektedir. Fernand Braudel'in dediği gibi *kapital mal önceki bir çalışmanın sonucu'dur, birikmiş iş'tir* (Braudel, 2004: 209).

İnsanların birlikte çalışarak meydana getirdikleri toplam iş üzerindeki mülkiyet hakkı, Marksist teoriye göre eşitsiz bir şekilde egemenin üzerine geçerek, egemenin gücünü geleceğe taşımaktadır. Emeği ile üreten insanın dolaylı yoldan köle olmasından başka bir şey olmayan kapitalizm, modern bir illüzyondan başka bir şey değildir. Feodal yapılarda efendisinin dizi dibinde karın tokluğuna çalışan ve köle olarak adlandırılan insan, modern dünyada özgürlük alanı *ev-iş-avm-ev* döngüsünden dışarı çıkamayan ücretli köleye dönüşmektedir. Çalışanların emeği ile ortaya çıkan artı değerle biriken sermaye de kapital mallar ve mali fonlar açısından sabit sermaye ve dolaşımdaki para, tüketim malı ve hizmet açısından da dolaşan sermaye şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Sabit sermaye iktidarın egemenliğini somutlaştırırken, dolaşan sermaye de iktidarın ve köleliğin sürekliliğini sağlayan bir iç döngü yaratmaktadır (Pierson, 2000: 29).

Modern dönemde ortaya çıkan yurttaşın temelinde de kapitalizmin ihtiyaç duyduğu ve bu ihtiyaca göre şekillendirmeye çalıştığı özgür emek ve işbölümü

bulunmaktadır. *“Özgür emek ve işbölümü ile artan üretim ve karşılığında doğan tüketim, kapitalist ekonomik sistem için yığınlardan oluşan halk kitlelerinin, hem üretim faktörü olarak hem de tüketim pazarı olarak kontrol edilmesi ve elde tutulması gereken bir güç haline dönüşmektedir. Burjuvaların feodal egemenlere karşı giriştikleri savaşta el ele vererek ulus-devletlerin kurulmasına yardımcı olan bu çalışan sınıf, burjuva devrimlerinin karakterini de belirlemektedir. Sonuçta işçi sınıfı, emeğin mal haline gelmesinin bir ürünüdür “* (Fülberth, 2010: 173). Dolayısıyla kapitalizmin bir ürünü olan işçi sınıfının ve sermayenin on dokuz ve yirminci yüzyıldaki mücadeleleri, çoğunlukla farkında olunmadan bu sınırlar çerçevesinde çizilmektedir.

İş bölümünün, aynı zamanda toplumsal iş birliğini geliştirmekte olduğu görülmektedir. Smith’e göre kişiler arasında hiç birbirine benzemeyen yeteneklerin birbirine yardımcı olması mümkündür. Her bir bireyde ayrı ayrı bulunmakta olan yeteneklerin, değişik ürünleri genel bir mal değişimi, alışveriş eğilimiyle, her bireyin diğer bireylerin yeteneklerinin oluşturduğu ürünlerden ihtiyaç duyduğu kadarını satın alabileceği ortak bir yerde toplanmaktadır. Smith, bireylerin her zaman için başkalarına ihtiyaç duyduğunu ve bu yardımı yalnız onların eli açıklığına bağlı bir şekilde beklememesi gerektiğini söylemektedir. Kişi, kendisine fayda sağlayacak bir şekilde onların egolarına seslenirse ve onlardan istediğini yerine getirmenin, onların yararına olduğunu gösterebilirse başarılı olabileceğini vurgulamaktadır. Başkalarıyla alışverişte bulunmak isteyen kişi, onların yardımseverliğine değil egolarına seslenmeli ve her zaman kendi ihtiyaçlarından ziyade onların kazançlarından bahsetmelidir (Smith, 2015: 26).

Rekabetçi piyasalara bakıldığında iş birliğini desteklemekte oldukça üstün olduklarını söylemek mümkündür. Gerçek anlamda piyasada başarılı olmak, büyük iş birliği becerilerini gerektirmektedir. Toplumsal işbirliği, özgür pazar düzeninin her yerinde işlerlik kazanmaktadır. Üretici ile tüketici arasında, alıcı ve satıcı arasında toplumsal iş birliği var olmaktadır (Aksu, 2010: 16-17). Her birisi bir diğerine ihtiyaç duyduğundan dolayı, her iki tarafta kazanan konumundadır. Zaten kazanmak için bu iş birliğine gitmektedirler.

1.3.3.5. Yayılım (Küreselleşme)

Bir olgu olarak küreselleşmenin tarihini, toplumların ilk oluşmaya başladığı, kültürel iletişim ve etkileşim süreçlerinin gerçekleştiği sürece kadar götürmek mümkündür. 16.yy'da modernleşme süreçleri ile birlikte hareket ederek ve 19.yy'da kendisini belirgin bir şekilde gösteren kapitalizm ile birlikte küreselleşmenin farklı bir boyut kazandığı görülmektedir.

Günümüzde küreselleşmenin sınırlarını belirleyen, ona yön ve biçim kazandıran temel unsuru, kapitalizmin kendisi oluşturmaktadır. Kapitalizm, ulusal farklılıklarla değişmeyen, genel bir devinim yasasıyla varlık kazanan bir düzeni ifade etmektedir. Bu düzen durağan olmamakla birlikte, suya atılan taş misali halkalar oluşturarak büyüyen ve genişleyen bir sistem haline gelmektedir. Bunun neticesinde kapitalizmin, uluslararası hale geldiği görülmektedir.

Kapitalizmin temelinde, dünya geneline hâkim olmak ve onu bağımlılık ilişkileri doğrultusunda adeta tek pazar haline getirme isteği ve stratejisi söz konusudur. Bu da kapitalizmin küreselleşme ile kesişme noktasını oluşturmaktadır ki; artık burada kuvvetli bir birliktelik sergilenmekte ve küreselleşme, kapitalizmin sırtından bütün dünyayı etkisi altına almaktadır. Kapitalizm hâkimiyetini sağladığı ve sınırlarını genişlettiği yerlerde küresel bir bağımlılık meydana gelmektedir. Bağımlılık, sömürünün gerçekleşmesi için önemli ve yeterli koşulu oluşturmaktadır. Bu doğrultuda uluslararası piyasa sisteminin ağına takılan toplumlar ve ülkeler, çırpındıkça daha da kuşatılmakta, mahkûm olmakta, sömürülmekte ve kaderlerini küresel güçlerin ellerine teslim etmektedir (Ersoy, 2008: 143-144).

Küreselleşme aynı zamanda hareket etme ve eyleme özgürlüğünün yoğunlaşması süreci olarak ta tanımlanmaktadır (Bauman, 2012: 75). Her şeyi kapsayıcı bir nitelikte olmasının yanın da kurumların toplumsal dönüşümleriyle alakalı bir olgudur ve ortaya çıktığı günden itibaren küresel olma çabası içerisinde olduğunu söylemek mümkündür (Sennet, 2005: 185).

Ulus içi bir ürün olan kapitalizmin uluslararası ticaret düzeni içerisinde geliştiği bilinmektedir. Yapısı gereği onun uzun süre ulus için de kalması söz konusu olmamaktadır (Aksu, 2010: 17). Bu noktada küreselleşmenin, kapitalizmin ayakta

kalmasını sağladığı ve İhtiyacı olan birikim gereksinimini karşıladığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte genişlemesi için yeni ve farklı buyruklar doğurduğu da görülmektedir.

1.4. KAPİTALİST BİREY KÜLTÜRÜ VE ONUN BELİRLEYİCİ NİTELİKLERİ

Kapitalizmin temelini, üretim yapısındaki köklü, geri dönüşsüz bir değişime bağlamak mümkündür. On altıncı ve on yedinci yüzyıllarda iyice şekillenmeye başlayan bu sistemde, coğrafi keşiflerden başlayarak Rönesans, reform, daha sonrasında sanayi devrimi ile birlikte köklü değişikliklere gidildiği görülmektedir. Bütün bu değişimler bugünün modern dünyasını da oluşturan şeylerdir. Yani denilebilmektedir ki; dünyadaki asıl değişim ve dönüşüm, daha doğrusu bugünkü modern dünya dediğimiz şeyin oluşumu yakın bir dönemden itibaren başlayan köklü bir değişimin ürünüdür. Batı Avrupa'dan başlayarak bu değişimin zamanla tüm dünya üzerinde hissedilmeye başladığı görülmektedir. Bununla birlikte değişimin itici gücü olarak kendisini gösteren üretim ve üretim sistemlerinin yapılarının değişmesi de kaçınılmaz olmuştur.

Bu tarihlerden önce orta çağ ekonomisinin egemen olduğuna, dünyanın geleneksel bir yapıya sahip olduğuna kapitalizmin ortaya çıkması başlığı altında değinilmiştir. Bakıldığında üretim biçimlerinin az çok benzer olduğu, toplumların geleneksel bir yapı, geleneksel bir ekonomik anlayışa sahip oldukları görülmektedir. O da geçimlik bir ekonomidir. Her şey aile içinde aile tarafından ve yine aile için üretilmektedir. ve hiç kuşkusuz o dönem ailesi, serfler ve bağımlı çiftçiler tarafından işletilen ve krallığa, soyluluğa ve kiliseye ait olan büyük malikâne ekonomilerini de içerisine alacak şekilde genişletilmektedir. Yine kapalı kalmayı devam ettiren genel ekonomik sistem üzerinde hiçbir etki yapmamaktadır. O dönemde ne bir işletme, ne de yeni mallar almak üzere bir sermayenin varlığı söz konusu değildir. Endüstri sermayesi, ticaret sermayesi, kredi sermayesi, kullanım sermayesi gibi kategorilere bu dönemde, geleneksel toplum yapılarında rastlanılmamaktadır (Febvre, 1995: 72). Kısacası paranın, ekonominin, ticaretin çok fazla belirleyici bir güç olmadığını söylemek mümkündür.

Kapitalizmin, bir üretim biçimi ve üretim işleri sistemi olarak karşımıza çıkmaya başlamasıyla birlikte dengeler değişmektedir. Temelinin ekonomiye dayandığına ve ortaya çıkmasının ekonominin dönüşümüyle alakalı olduğuna önceki başlıkta

değiniştir. Avrupa da on altıncı ve on yedinci yüzyıllardan itibaren burjuva sınıfının ortaya çıkması ve üretim katedrallerinin dönüşüme uğramasıyla, toplumsal değişimlerin yaşanmasının kaçınılmaz olduğunu söylemek mümkündür.

Coğrafi keşiflerle birlikte batılı devletlerin yeni ticaret yolları bulmak amacıyla bu keşifleri gerçekleştirmesi ve kendisinden güçsüz konumda olan devletleri sömürmeleri, onların yer altı ve yer üstündeki kaynaklarını alıp kendi ülkelerine getirmeleri, mal ve hizmet dolaşımını doğurmuştur. Yani bu keşiflerin maddi bir gaye ile ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Rönesans ve reform hareketleri ile birlikte teknik bakımdan gelişmelerin kendini göstermesi kaçınılmaz olmuştur. Tekniğin gelişmesi de daha çok üretimi geliştirmek amacıyla kullanılmaktadır (Hanılçe, 2010: 48-49).

Önceki dönemlerde, yani geleneksel toplumlarda ekonominin tarımsal düzlemde gelişen kendine yeter yapısının, toplumun başka toplumlara ihtiyaç duymayan kapalı yapısını oluşturduğuna önceki bölümde değiniştir. Bu dönemlerde üretimin azınlık tarafından, genellikle erkekler tarafından ihtiyaçları kadar yapıldığı görölmektedir. Üretim araçlarını ise sabanlar, tarımsal aletler oluşturmaktadır. Ancak tekniğin gelişmesiyle birlikte fabrikalar kurulmakta ve insan gücünün yerini, artık çarklı ve kendi kendine çalışan makinaların aldığı görölmektedir. İnsanlar artık ihtiyacı kadar üretim yaptığı dönemden uzaklaşmıştır. Artık seri üretime geçilmiş ve bunun neticesinde ürün fazlalığı doğmuş ve tüm bunlar doğrultusunda ticaretin geliştiği gözlemlenmiştir. Nitekim ticaret öncesinden de var olan bir olguyken (mesela takas sistemi) on altıncı ve on yedinci yüzyıllarla birlikte, ticaret alanında köklü dönüşümlerin yaşandığını söylemek mümkündür.

Geleneksel toplum yapısında olduğu gibi artık sadece aile için değil, toplum için toplu üretime geçilmektedir. İnsanlar artık daha fazla üretmek, daha fazla satmak ve daha fazla para, maden elde etmek için birbirleriyle yarış halindedir. Tam da bu dönemde merkantalizm'in³ geliştiği görölmektedir (Altınkaş, 2013: 6). Artık durumun, ekonomi ve ticaretin gelişmesi meselesine dönüşmesi söz konusudur. En bariz şekilde

³ Merkantilizm, 1450-1750 yılları arasında gelişen, iktisadi düşüncelerin bütünüdür. Merkantilizmin esası devlet idaresine dayanır ve iktisat politikası, iktisat ile devletin bir arada büyümesini ve güçlenmesini sağlayan bir araç olarak görölmektedir. "Merkantilizm, iktisat politikası bakımından, parayı ve değerli madenleri tek zenginlik kaynağı olarak görenlerin; dolayısıyla da, bir devletin zenginliğinin, her şeyden önce değerli madenlere sahip olmaya bağlı olduğunu ve hükümlerlik gücünün sömürü politikasına dayandığını ileri sürenlerin ve bu madenleri elde etme yollarını araştıranların öğretisi olarak bilinir.

hayat, toplum ve bir devlet için en önemli unsurun ekonomi ve üretim olduğu görülmektedir. Artık maksimum düzeyde alabilmek, maksimum düzeyde satabilmek ve zenginleşebilmek üzerine kurulu olan bir dünyanın varlığı söz konusudur. Bu dünya da kapitalist dünyadır. Yani bu dünya da artık üretimin, satışın, ticaret ve ekonominin en önemli değerler haline geldiği bir sistem söz konusudur.

Geleneksel dünyada, geleneksel toplumlarda başka değerler ön plandayken, ortaya çıkan yeni modern dünya için ise para en önemli değerlerin başında yer almaktadır. Çünkü para gücün sembolü olarak düşünülmektedir. İnsanı tanımlamada bile değişikliğe gidilmektedir. Ticarete insan artık homo economicus⁴ olarak tanımlanmaktadır. Yani sadece kendi çıkarını düşünen egoist birey anlamını taşımaktadır. Artık geleneksel toplumlarda olduğu gibi toplum ön planda tutulmamakta, bireyin çıkarlarına, isteklerine daha çok önem verilmektedir. Kısacası merkeze birey gelmektedir (Akyıldız, 2008: 30-31).

Kapitalizmin sadece ekonomik ya da üretimle alakalı bir mevzu olarak kalmadığı görülmektedir. Doğal bir şekilde kapitalizmin aynı zamanda insanların kültürünü, siyasetini, ideolojisini, hayata bakışını, gündelik yaşantısını değiştiren bir sistem haline geldiği görülmektedir. Yani kapitalizm sadece ekonomik bir düzenleme olarak kalmamış aynı zamanda toplumsal, siyasal, kültürel, ideolojik üst yapıyı da belirleyen, değiştiren, dönüştüren bir unsur haline gelmiştir. Dolayısıyla kapitalizm ekonomiyi değiştirip dönüştürürken aynı zamanda bireyi de değiştirip dönüştürmüştür.

Kapitalizm öncesinde birey, geleneksel yapılar içerisinde, geleneksel bir takım kalıplara maruz kalarak hayatını devam ettirmektedir. Tek başına bireyin bir şey ifade etmediği, söz sahibi olmadığına ve ancak bütün içerisinde bir anlam taşıdığına geleneksel toplumları tanımlarken değinilmiştir. Modern kapitalist toplumlarla birlikte bireyin rasyonel hale geldiği görülmektedir. Artık birey her türlü kurum, yapı ve toplulukların her bakımdan üstünde tutulmakta ve onun hakları toplumdan önde gelmektedir. Birey insan birbirine indirgenemeyecek beden ve zihin gibi iki unsurdan meydana gelmektedir. İnsanın biyolojik varlığı diğer canlılarla paylaştığı yönünü oluştururken, zihin ise diğerlerinden ayrılmasını sağlayan ve ona değer kazandıran yönünü oluşturmaktadır. Yani, insanı insan yapan ve diğer canlılardan ayırt eden ve onu

⁴Homo economicus, klasik ve neo-klasik iktisadın temel varsayımı olmakla birlikte, iktisadi yaşamda rasyonel davranan varlık anlamına gelmektedir

üstün kılan, onun zihinsel kapasitesidir (Yılmaz, 2003: 37). Modern toplumlarda bireye bu şekilde yaklaşılmakta ve toplumdan üstün olduğu her fırsatta vurgulanmaktadır.

Kapitalist üretim yapısının gelişmesiyle birlikte, geleneksel bağlarından yavaş yavaş kopmaya başlayan bireylerin, kırsal kesimlerden şehirlere doğru yer değiştirdikleri görülmektedir. Toprağa bağlılıklarından kopmaya başlamalarıyla birlikte, yaşama biçimi ve tarzlarında değişimler meydana gelmektedir. Kırdan yaşayan birey ile kentte yaşayan birey farklılaşmasının ortaya çıktığı görülmektedir. Kırdan yaşayan ve hayatta kalmak için üreten ve ürettiğini biriktirme derdi olmayan bireylerden farklı olarak, şehirde yaşayan bireyler, çalışan ve aynı zamanda emeğini satan bireyler haline gelmiştir. Bu birey daha öncesinde (geleneksel toplum yapılarında) toprağında istediği kadar, istediği şekilde çalışan, üreten bir bireyken, şehirlere yerleşmesiyle birlikte daha da bir özgürleştiği görülmektedir. Ancak görünürde daha da özgür gibi görülen bu bireylerin, aslında fabrikalarda çalışan, o üretim sisteminin ve çarkının bir dişlisi haline gelen kişiler haline geldikleri saptanmaktadır.

Fordist üretimin⁵ gelişmesiyle birlikte yapılan işin giderek monotonlaştığı görülmektedir. Bireyler artık yaptıkları işten haz duymamakta ve doyuma ulaşamamaktadır. Uzmanlara göre fordist üretimle birlikte bireyler, artık psikolojik ve toplumsal davranış bozuklukları yaşamakta, çevreleriyle ilişkileri bozulmakta ve yaratıcı güçlerinin yavaş yavaş ortadan kaybolduğu görülmektedir (Memduhoğlu, 2007: 1-2). Bu durum bireyin kendisine, yapmış olduğu işe yabancılaştırmasına sebep olmaktadır.

Bireyin kendi emeğine yabancılaşması, sistem içerisinde yapmış olduğu işten ayrılması söz konusu olmaktadır. Artık birey, üretim yapısı içerisinde sistemin bir parçası haline gelmektedir. Buradaki birey; sürekli üreten, ürettiği içinde emeğini satmak durumunda olan ve vermiş olduğu emeğinin karşılığının yalnızca bir kısmını alabilen ve hayatını bu şekilde devam ettirmek zorunda bırakılan kişi konumunda yer almaktadır. Çünkü insanın emeğini kontrol etmesi yerine onu satması gerekmektedir. Emeğine yabancılaşan bireylerin çevresindeki kişilere de yabancılaşması kaçınılmaz olmuştur (Sennett, 2002: 378-379). Karl Marx ta bu konuya değinerek sistemi

⁵ Fordist üretim örgütlenmesi, bir hat boyunca yapılan kitlesel üretime dayanır. Bu üretim modelinde her işgören bir bant (hat) boyunca basitleşmiş belli bir iş yapar ve bu basit iş sürekli tekrar eder. Üretimin belirli aşamalarında ve belirli bölümlerin sorumluluğu altında kalite kontrolü yapılır. Fordist üretim modelinde, basit ve tekdüze yapı söz konusudur.

eleştirmektedir. Ona göre kapitalist sistemin temel çelişkisi emek ve sermaye arasındaki çatışma ile üretimin ve artık değerin kaynağı olarak bilinen bireyin, üretmiş olduğu üründen kopartılması ve bunun neticesinde meydana gelen yabancılaşmadır (Aydın, 2015: 30). Bireyin, üretim sürecinde piyasada alınıp satılan bir nesne haline dönüşmesini eleştirmektedir

Baudrillard'a göre bugün konuşulmakta olan bu birey, artık bir özne olmaktan çıkmıştır. Tutkuları, umutları, amaçları olan, sübjektivitesini koruyan bir bireyin varlığı söz konusu değildir. Bugünkü toplumlarda bireyin daha çok homojen özellikler gösteren, kendisine aktarılan bilgi ile kafasındaki sorularla dolaşan ve karşısındakinden çok kendini ön planda tutan egoist bir varlığa dönüştüğü görülmektedir. Bu birey artık dayanışmanın ne demek olduğunu unutmuştur. Daha çok klonlanmış bir bireyciliğin egemen olduğunu söylemek mümkündür. Bu da bireyin özne olarak var olmasını engellemektedir. Baudrillard'a göre yaşanan bu çağda var olan bireyler, özne olmayan bireylerdir (Özlem ve Engin t.y., 145).

Kapitalist zihniyetin dönüştürmüş olduğu bu bireyin, artık tek düşündüğü şey kazanmak, daha çok üretmek, daha çok insanı sömürmek ve daha çok insanı gasp etmek olduğu görülmektedir. Bunu sistem bireylere aşılamaktadır. Kapitalist sistem bireyin olduğu yerde kalmasına, yerinde saymasına karşı çıkmaktadır. Bu doğrultuda hareket ettiği takdirde, bireyin yok olup gideceğini sürekli bir şekilde bilinçaltına mesaj olarak göndermektedir (Sennett, 2005: 88-89). Dolayısıyla bu durum bireye özel yaşamında hırsı, rekabeti, kazanma arzusunu getirmektedir. Yani bireyin hem üretim çarkında dişli hale gelmesi hem de bireyin hayata bakış açısının, mantalitesinin, kültürünün değişmesi, dönüşmesi söz konusu olmaktadır. Yaşanan bu gelişmeler, hırsla dayalı haksız rekabeti de beraberinde getirmektedir. Doğal olarak bu tarz bir rekabet duygusu özünde inatçılık, doyumsuzluk, çekememezlik, düşmanlık vb. gibi insan ilişkilerini olumsuz etkileyen çok sayıda faktörü içinde barındırmaktadır. Böyle bir tutumla hareket etmekte olan bireyler, etrafındakileri rakip görmesinden kaynaklı bir anlayışla, her an yenilgiye uğrayacağı ya da yarışmayı kaybedeceği endişesini içinde taşımaktadır (Bahadır, 2002: 136).

Geçmiş toplumların aksine günümüz toplumlarında amaç ve hedefin, her şartta başarıya indekslenmesi durumu söz konusudur. Kapitalist sistemde bireylerin her

koşulda hayata karşı vermiş olduğu mücadelenin ardında, aç kalma veya can güvenliği korkusundan ziyade, çevresindeki bireylerden daha fazla başarı elde etme, daha popüler olabilme kaygısı yatmaktadır. Artık sosyoekonomik bakımdan varlıklı olan çoğu insanın en büyük korkusu, statü kaybından doğabilecek aşağılanma duygusuyla karşı karşıya kalmaktır. Statü kaybetmek istemeyen bu bireyler, toplumdan dışlanma korkusuyla sürekli ihtiyacı olsun olmasın tüketmeye kendisini şartlandırmaktadır.

Sistemin etkisi altında yapay ihtiyaçlarla güdülenen bireyler, daha fazla para, mal ve şöhret kazanmak, dış başarıyı ele geçirmek uğruna, uyumlu ve üretken bir kişilik için gerekli olan iç başarıyı göz ardı etmektedir. Yapılan bu ihmal kişinin kendine güven duygusunu baltalarken, diğer taraftan da kişiyi “kendi olmama” ya da “başkalarına göre yaşama” gibi bir kişilik yapılanmasına götürmektedir.

Kapitalist sistemde artık değerlerin yerini ekonomik gücün aldığına ve en büyük değer para olarak kabul gördüğüne yukarıda değinilmişti. Bireyin tek hedefi artık para kazanmak olduğundan, birey kendine varlık kazandıran topluma ve en sonunda da kendine yabancılaşan, yalnız, bencil birisine dönüşmektedir (Özel, 2010: 5). Artık metaların kölesi konumuna gelen birey topluma ve tüm gerçeklere yabancılaşarak bencilleşmekte ve bu bencilliği de onu yalnızlığa sürüklemektedir. Sadece meta için yaşayan ve o metalarla bir anlamı olduğunu, varlık kazandığını düşünen bireyler, artık tamamen değişmiş bir şekilde kendini göstermektedir (Özel, 2010: 14).

Buraya kadar olan kısımda kapitalizmin meydana gelmesiyle birlikte yeni bir döneme girildiğine, üretim yapılarında meydana gelen köklü değişimlerin yanı sıra geleneksel bağlarından kopartılan bireyin, yaşamış olduğu değişim ve dönüşümlere değinilmektedir. Bu sistemin ekonomi, siyasi, toplumsal vb. alanlarda köklü değişimlere sebep olması sisteme birçok eleştiriyi de beraberinde getirmektedir. Görünürde bireye özgürlüklerini tanımakta olan ve bireye kişisel olarak yaklaşan bu sistem, aslında tehlikeli bireyleri ortaya çıkartmaktadır. Birçok eleştirmen bu durumu, insanlık açısından gelinen kötü bir durum olarak değerlendirmektedir. Sistemi eleştirenlerin başında ise Richard Sennet, Karl Marx ve Max Weber gelmektedir. Bu düşünürlerin görüşlerine kısaca değinilecek olursa;

Richard Sennett, “Kamusal İnsanın Çöküşü” adlı kitabında kapitalist sistemle birlikte, ticaret kültüründeki değişimin insanları üzerinde yaratmış olduğu bazı

değişimlere değinmektedir. Sistemin bireyi, kamusal alandan soyutlayarak bireyselliğe nasıl ittiğini vurgulamaktadır. O ticaretin değişimi ve dönüşümünün insan ilişkilerinde, insanın bireysel yapısında köklü bir değişime yol açtığını vurgulamaktadır.

Örneğin, geleneksel toplum yapılarında alışveriş kültürü, birçok yan anlamı içerisinde barındıran bir şeydir. Şöyle ki; bir insan bir yere gidip bir şey aldığında orada bir pazarlığın, etkileşime girerek kamusallaşmanın, toplumsallaşmanın söz konusu olduğu bir ortam söz konusudur. İnsanlar böyle bir ortamda kamusallaşmaktadır. Ancak kapitalizmin meydana gelmesi, ticaret anlayışını değiştirmekte ve bu ortamın yok olmasına sebep olmaktadır. O bu noktada Alışveriş merkezlerine vurgu yapmaktadır. Şehrin her bir yerinin özel bir görevi olduğunu söyleyerek, şehrin kendisinin atomlara ayrılmış olduğunu vurgulamaktadır. İşte alışveriş merkezleri de bu noktada bireylere hizmet etmek amacıyla kurulmaktadır. Bu merkezlerde kişiler bir otomat gibidir. İletişime girmek, pazarlık etmek söz konusu değildir. Olayın çok bireysel olduğuna vurgu yapmaktadır (Sennet, 2002: 381). Sennett, bu merkezler üzerinden sistemi eleştirmektedir. Kapitalist yapının bu şekilde insanları bireyselleştirdiğine vurgu yapmaktadır. İnsanları bu şekilde ayırtırdığına, otomatlaştırdığına dikkat çekmektedir.

Karl Marx'ın, 1844 Elyazmaları (1946) adlı eserinde yabancılaşma konusuna değinerek sistemi eleştirdiği görülmektedir. Eser de yabancılaşma, iki farklı şekilde kendisini göstermektedir. İlk olarak, insanın doğadan koparak, kültürel- toplumsal alanda kendine özel doğa kurması ve doğadan yabancılaşmasıdır. Marx, bu şekildeki bir yabancılaşmanın olumlu olabileceğini düşünmektedir. İkinci olarak ise, kapitalist sistemin doğası gereği ve kendine özgü olan yabancılaşmasını kastetmektedir. Bunun sonucunda insanın kendi doğasına, emeğine, ürettiğine yabancılaştığını söylemektedir. Bu tarz bir insan artık toplumdan ayrılmakta ve kendi doğası ve kendi dünyasının dışında kalmaktadır. Bu sistemde işçi artık üretim araçlarından kopartıldığı için, emek piyasada sermayeyi ellerinde bulunduranlar tarafından satın alınan bir meta haline gelmektedir. Üretim süreci sonucunda işçi, üretmiş olduğu malın ancak kendisini yeniden üretmeye yetecek kadar olan kısmına sahip olmakta ve üretilen artık değer, artık sermaye sahibinin eline geçmektedir. Artık değer, bir taraftan özel mülkiyetin, bir taraftan yabancılaşmanın ve diğer taraftan da yabancılaşmış emeğin sonucu olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Yabancılaşma ve özel mülkiyet ilişkisinin, bir bakıma

kendisini sürekli yeniden üreterek, emeği insani değerlerinden uzaklaştırmakta ve bir meta haline dönüştürmektedir.

Marx, İş gücünün artık bir meta konumuna gelmesi ve insanın, sistem içerisinde makinaya dönüşmesini eleştirmektedir. Çünkü insanın artık doğasına özgü olan duygu ve düşüncelerinden uzaklaştırıldığını ve bir araç konumuna dönüştürüldüğünü vurgulamaktadır (Aydın, 2015: 23).

Weber'e göre kapitalizmin ruhu, çağdaş kültürün en temel belirleyicilerinden olan meslek kavramı ile beslenmektedir. Rasyonel meslek anlayışı ile beslenen kapitalizmin ruhu Asketik meslek ahlakından doğmaktadır (Aydın, 2008: 89). Dünya işleri için çalışma ve servet biriktirme arzusunu da Protestan ahlakı ile bütünleştirmektedir. Rasyonalite ile beslenen bu ruhun içine düşeceği bir tehlikenin varlığı söz konusudur. Weber, dünya mallarının “insanın her zaman üzerinden atabileceği ince bir palto” olması arzulanırken; bu paltonun zaman içerisinde “demir bir kafese” dönüşeceğini ifade ederek bu tehlikeye vurgu yapmaktadır. Yani, “*rasyonalite ile beslenen kapitalist ruh, zaman içinde bireyin her türlü şahsiliğinin ortadan kalkmasına neden olacaktır*” diyerek sisteme eleştiri getirmektedir (Aydın, 2015: 28)

Kapitalist sistemin merkeze gelmesiyle birlikte, geleneksel toplum yapılarında bir kırılmanın meydana gelmiş olduğu görülmektedir. Artık gelenekselden modern kapitalist toplum anlayışına geçiş ile birlikte ise, birey denilen bir olgunun ortaya çıktığı ve bireyin kategorize edildiği görülmektedir. Toplumun geri plana itilmesi söz konusudur. Artık bireyin rasyonel hale geldiği ve her türlü kurum, yapı ve topluluklardan her açıdan üstün tutulduğu görülmektedir. Bu köklü değişimlerle birlikte bu bireyin geleneklerinden kopartılıp, yalnızlığa itildiği, ideolojiler uğrunda bir meta olarak kullanıldığı noktasında birçok düşünürün, sistemi ve sistemin geleneksel bağlarından kopartarak dönüştürmüş olduğu bireyleri eleştirdiğine değinilmektedir.

1.5. POPÜLER KÜLTÜR VE KAPİTALİST ÜRETİM MANTIĞI

Popüler, yaygın olarak “halka ait” anlamına gelmektedir. Fakat günümüzde bu kavram, birçok insan tarafından “sevilen ve seçilen” olarak algılanmaktadır. Popüler kültürün en yaygın ve yanlış olarak kullanımına bakılacak olursa; popüler kültür

modern toplumda devam etmekte olan ve halkın içerisinde varlık kazanan kültür olarak tanımlanmaktadır (Erdoğan, 2004: 7-18).

İlk olarak Amerika ve Avrupa’da, daha sonrasında diğer dünya ülkelerinde popüler kültürün yaygınlaştığını söylemek mümkündür. Sanayileşme ve modernleşmeyle birlikte bu kültürün kent kültürü olarak varlık kazandığı görülmektedir. Yine gün boyunca çalışan insanlar tarafından, yorgunluklarını giderip ve sorunlardan uzaklaştırdığı için popüler kültüre, “gündelik hayatın kültürü” vurgusu yapılmaktadır (Mert, 2014: 47).

İnsanlara popüler kültürün ulaşımı, kitle iletişim araçları vasıtasıyla sağlanmaktadır. Günümüze gelindiğinde televizyonun en yaygın kitle iletişim araçlarının başında yer alması, kültürün eğlenceye dönüşmesinde büyük rol oynamaktadır. Bu noktada Postman, kitabında bu konuya eleştiri getirmektedir. Postman’a göre *televizyon, eğlendirici olmaktan ziyade, eğlenmeyi her türlü deneyimlerin doğal çerçevesi haline getirmektedir*. O, televizyonun bizleri dünya ile her zaman yakın ilişkide tuttuğunu savunmaktadır. Bunu ise gülümseyen çehrelerin hiç değişmediği bir yüzle yaptırdığını söylemektedir. Sorunu televizyonun insanlara eğlendirici temalar sunmasında değil, bütün temaların eğlence olarak sunulmasında aramaktadır. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse; Eğlence televizyondaki her türlü söylemin üst ideolojisini oluşturmaktadır. Neyin gösterildiğinin ya da hangi bakış açısıyla bunun seyirciye aktarıldığının hiçbir önemi yoktur. Her şeyin üstünde tutulan şey, hepsinin bizim eğlenmemiz ve haz almamız temele alınarak sunulmasıdır (Postman, 2010: 101-102). İşte bu noktada televizyondaki birçok olay ve olguların popülerleştirilmiş bir şekilde kitlelere sunulduğu görülmektedir.

Toplum için büyük bir öneme sahip olan siyasi, sosyal, kültürel olayların bile televizyon vasıtasıyla magazinleştirilip, gerçekliğinden kopuk bir şekilde aktarımı söz konusudur. Böylece haberleri izleyen insanların, kendilerine sunulan haberlere ciddiyle yaklaşmak yerine, eğlenceli bir tavır içerisinde o haberleri tükettikleri gözlenmektedir. Nitekim program ekibinin sevimliliği, hoş esprileri, programın açılıp kapanışında kullanılan etkileyici müzikler, canlı yayınlar ve dikkat çekici reklamlar bu durumu destekler niteliktedir. Sunulan görüntüler insanlara ağlanacak bir şeyin olmadığını düşündürmektedir. Kısacası haber programları izleyicisine bir eğitim,

düşünce ya da katarsis değil, bir eğlence çerçevesi sunmaktadır (Postman, 2010: 102). Bu durum da insanların yaşanan olayları sorgulamalarına engel olmakta ve yeni bakış açılarına sahip olmalarını engellemektedir.

Kitlelere talep ettiklerini vermek iddiasıyla üretilen popüler ürünler aslında, popüler olanın yaratılarak tüketilmesini amaçlamaktadır. Nitekim tekerci kapitalizmin ideolojisinin temeli buna dayanmaktadır. Bu bakımdan popüler kültürün eleştirilmesi kaçınılmaz olmaktadır. Eleştirildiği noktalardan kısaca bahsetmek gerekirse: popüler kültürün sevimsiz olduğunu, çünkü kâr elde etmeye odaklanan yatırımcılar tarafından, sadece parasını ödeyen izleyiciyi merkeze alarak toptan üretildiği belirtilmektedir. Popüler kültürün tüketilmesi tüketicilere sahte mutluluklar sunmakta veya onları duygusal açıdan yıkıma uğratmaktadır. Popüler kültürün, kültür endüstrisi bağlamında, ayrıca toplum üzerinde de olumsuz etkilere neden olduğu görülmektedir. Popüler kültürün ivme kazanması, sadece o toplumun kültürel kalitesini düşürmekle kalmamakta, aynı zamanda edilgen bir izleyici kitlesi yaratarak totaliter rejimlere de kapı aralamaktadır (Mert, 2014: 48-52).

Popüler kültür kitlelere ulaşırken, diğer taraftan aslında insanları kalabalıklar içerisinde kendi iç dünyalarına hapsedmekte ve tek başına sürüklemektedir. Özellikle kapitalist ekonominin sürekliliğini sağlamak amacıyla sürekli tüketmeye yönlendirilen insanlar, popüler olanın sürekli kendini yenilemesiyle beraber, modern olabilmenin şartlarını yerine getirmeye çalışmakta, bunun neticesinde de kendilerine yabancılaşmaktadır. Eğer popüler kültürün gerekliliklerini bireyler yerine getirmezse, o toplum içerisinde dışlanma, aşağılanma ve ötekileşme tehdidiyle karşı karşıya kalmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere popüler kültür, kapitalizmin hedefleri doğrultusunda bir yol izlemektedir. Bireylerin tüketici olarak sosyalleştirilmeleri, onların sisteme hizmet etmeleri, tüketim olgusunun çiraklığını yapmak üzere yönlendirilmeleri ve akıllarının çelinmesi söz konusudur (Yanıklar, 2010: 29). Bu da popüler kültür adı altında, kapitalist mantık tarafından gerçekleştirilmektedir.

Popüler kültür, kültür endüstrisinin bir kolu olarak, egemen gücün toplumsal ve ekonomik ilişkilerinin arkasında durmaktadır. Ayrıca kitleler için yapılmış olduğu iddia edilen kitle kültürünün sunduklarını, sürekli haklı gösterme derdine düşmekte ve bu yapının ilerlemesine yardımcı olmaktadır. Kitle kültürünün ne olduğuna ve neleri

sunduğuna kısaca değinilecek olunursa: Kitle kùltürü, kapitalist ekonomiyle ve onun düzeniyle alakalı bir kavramdır. Kapitalist ekonomi tarafından yaratılmış, üretilmiş bir kùltür olarak karşımıza çıkmaktadır. Modern toplum ile özdeşleştirilmektedir. Bugünkü haliyle düşünöldüğünde yabancılaşmanın geldiği son nokta olarak bilinmektedir. Her türlü farklılaşmayı ortadan kaldırarak insanları aynılaştırmakta ve homojenleştirmektedir. Bireyselleřmeye önem veriyormuş gibi görünmekte, ancak bireysel farklılıkları kitlesel bir şekilde yok etmektedir. Bu kùltür, bireyleri bugün ki toplumsal gerçeğin içinde kalmaya ikna edici ve bunu değiştirmenin gereksizliğini kanıtlamaya yönelik olanaklar sunmaktadır (Selçuk, 2004: 45-49). İşte bu noktada popüler kùltüre her fırsatta halkın kùltürü vurgusu yapılsa da, kapitalist sistemin ürettiği ürünlerin pazarlaması, dağıtımı ve tüketimi arasında gidip gelen bir kùltür olduğunu söylemek mümkündür.

Popüler kùltürün çabuk tüketilen bir tür olması, bu popüler ürünlerin ilk aşamasından son aşamasına kadar kullanılıp, yok edilmesine sebep olmaktadır. Ayrıca popüler olana uygun davranmayan bireyler, psikolojik olarak kendilerini eksik ve huzursuz hissettirilerek, popüler olana bağımlı hala getirilmektedir.

Buraya gelinceye kadar bütün bu aşamalarda, popüler kùltürün yaşamımıza dayattıkları, modern toplumun bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim veya ekonomik düzeyi ne olursa olsun, bir toplum içerisindeki popüler kùltür o toplumun her kesimine hitap edecek şekilde oluşturulmaktadır. Diğer taraftan kapitalist dünyanın sürekliliğini sağlamada etkin bir kitle iletişim aracı olan televizyon, tüketim toplumlarına sanal bir dünya içerisinde seslenerek, popüler olanı kitlelere aşılamakta, onlara popüler dünyanın kapılarını ardına kadar açmakta ve böylelikle popüler kùltürü meşrulaştırmaktadır. Bunun sonucunda artık kitlelerin gözleri boyanmış ve onların düşünme yetisinden alıkonuldukları görölmektedir (Mert, 2014: 49).

Televizyon; popüler olanı özendirici bir şekilde vermekte ve insanları etkisi altına alarak onları az düşöndürmeyi ve eğlendirmeyi kendisine görev edinmektedir. Kapitalist sistemin gereği olarak bireylere evrensel bir dille, herkesçe algılanan iletileri aktarmakta ve onlara, popüler başlığı altında sanal bir gerçeğlik sunmaktadır. Popüler kùltür ve televizyon bu nedenden dolayı ayrılmaz bir bütün oluşturmaktadır.

Görüldüğü gibi kültürün bir endüstriye dönüştüğü görülmektedir. Bu endüstri kapitalist faydalar sağlamak adına, yarattığı popüler ürünleri kitlelere ulaştırmak adına, zaten endüstri olarak ortaya çıkan televizyonu kullanarak, küresel bir kültür endüstrisi oluşturmayı hedeflemektedir.

1.6. KÜLTÜR ENDÜSTRİSİ VE TELEVİZYON

Kültür endüstrisi, teknoloji merkezli ve kitlesel bir yapıda karşımıza çıkmaktadır. Kapitalist modern toplumlara bakıldığında, medya ve kültür endüstrileri temelde hem kâr elde etmek ve kârı daha fazla yükseğe çıkartmak hem de egemen ideolojileri meşru kılmak adına, kitle iletişim araçlarına ihtiyaç duymaktadır. İşte bu kitle iletişim araçlarının en başında televizyon yer almaktadır. Bugün bakıldığında, televizyonsuz bir yaşam fikri söz konusu değildir. Zaten televizyonun neredeyse, herkesin hayatında ayrılmaz bir parça haline gelmesi sebebiyle getirilen onca eleştiriye rağmen, kimsenin böyle bir soru sorması da beklenilmemektedir.

Erol Mutlu, televizyon ile izleyici arasındaki ilişkiye “Televizyon ve Toplum” adlı kitabında şöyle bir açıklama getirmektedir: *Bir anlamda vazgeçilmeyen ama denetlenmesinin de mümkün olmadığını düşündüğümüz, o yüzden de sürekli dertlendiğimiz ve varlığından, yaptıklarından, ettiklerinden yakınıp durduğumuz bir sevgiliyle olan ilişkiye benzemektedir. Ondan vazgeçemiyoruz çünkü televizyon modern hayatın bu haliyle içerisine hapsedildiğimiz evlerimizde, bizi saran duvarların da ötesine, dünya da olup bitenlere ulaşmamızı sağlamaktadır. Ne kadar içe kapanırsak, dış dünyayla olan ilişkimizi bir o kadar genişletmektedir* (Mutlu, 1999: 77). Mutlu, bu sözleriyle televizyon ve bireyler arasındaki ilişkinin derin ve iç içe geçmiş olduğunu ifade etmektedir.

Televizyonun, ortak yaşam alanını görselleştirme, hikâyeleştirme ve yorumlama gücüyle de, topluma dair bir evren meydana getirmesi nedeniyle de dikkate değer bulunduğu görülmektedir. Bir toplum ve o toplumda anlatılan hikâyeler arasında çift yönlü bir ilişkinin olduğu apaçık ortadadır. “*çağdaş hikâye anlatıcısı*” olduğu düşünülen televizyonun ele aldığı hikâyeler de o toplumun, toplumda kabul gören ya da dışlananların, korkuların ya da ümitlerin, geçmişin ve geleceğin izlerini taşıdığı düşünülen hikâyeler olarak görülmektedir. Helena Sheehan bu etkileşime şöyle bir

açıklama getirmektedir: “Dünyayı, kendimizi ve öteki insanları önemli ölçüde hikâyeler aracılığıyla yorumlarız. Hikâyelerin kişiliği biçimlendirmek ve yeniden biçimlendirmek, toplumsal düzenin resmini çizmek ve yeniden çizmek; bütün fikir ve deneyimlerin sürekli olarak süzüldüğü ve yeniden süzüldüğü bir dünya görüşünü inşa etmek ve yeniden inşa etmekte hayati önem taşıdıklarına inanmak için pek çok nedenin varlığı söz konusudur.” Bu sözleriyle de televizyonun hikâye anlatıcısı olmasının nedenlerine vurgu yapmaktadır (Çelenk, 2005: 14-15).

İlk bölümde değinilen geleneksel toplumlara bakılacak olursa, bu toplum yapılarında toplulukların ortak paylaşımı olan kuttörenlerin⁶, eğlencelerin, modern zamandaki anlayışın tersine küçümsenmedikleri görülmektedir. Bu etkinlikler, toplumların farklılaşmamış toplumsal ilişkilerin sürekliliğini ve korunmasını sağlayan etkinlikler olarak bilinmektedir. Kültürün parçalanarak farklılaşması, toplumsal yapının farklı sınıf ve katmanlara ayrışmasıyla yakından ilişkilidir. Feodal çağlarda aristokrasi, kilise ve halk birbirlerinden iyice ayrıldığından, bu katmanların etkinliklerinde olduğu gibi içlerinde ve diğer katmanlarındaki yaşam şekillerine, hal ve hareketlerine, davranış ve görgü kurallarına varıncaya kadar kültürlerine ilişkin değerlendirmelere yol açtığı görülmektedir (Mutlu, 1999: 86-87).

Özetlenecek olursa, geleneksel dönemlerde yaşayan bireyler arasında sınıf ayrımına gidildiği görülmektedir. İnsanların konumlarına göre yüksek yaşam ve gündelik yaşam şeklinde bir ayrıma tabi oldukları ve o yaşam standartları nasılsa o doğrultuda yaşadıkları görülmektedir. Sınıflar arasında ortak zevk ve eğlence noktasında bir aynılık söz konusu değildir. Ancak modern dünyaya gelindiğinde kapitalizmin de baş göstermesiyle birlikte bu ayrımın ortadan (en azından görünürlükte) kalktığı görülmektedir.

Modern dünyada belli inançlara olan bağlılığın giderek azalması, bireylerin atomize hale gelmesi, dinsel ve siyasal kurumların inanç üretme yetilerinin zayıflaması sonucu insanlar, eğlenceye yönelik medyada ve boş zaman etkinliklerini doldurmaları adına bir arayış içerisine girmektedir. Kendilerine sığınak arayan bu insanların, en bilinen sığınağının televizyon olduğu görülmektedir. Dolayısıyla insanların belki de tüm korku ve kaygılarına karşın televizyon seyretmesinin sebebi, modern dünyanın insanları

⁶ Çoğunlukla dinsel yanı sıra ağırlıkta olan törenlere verilen ortak ad.

hapsettiği köksüzleşmeye karşı “sanal” bir sığınağa duyulan ihtiyaç, televizyonun da bu ihtiyacı karşılamasının da yatmaktadır (Mutlu, 1999: 79). Sığınak olarak görülen televizyonun ise sundukları, geleneksel dönemde olduğu gibi kişiye özel sınıflı bir şekilde değil, bütünlüklü bir şekilde, her sınıftan insana seslenecek şekildedir. Zaten kapitalist sistemin modern toplumlardan itibaren kendini hissettirmesiyle birlikte, sınıf kavramının görünür de kalktığını söylemek mümkündür.

Televizyonun kültür endüstrisi açısından incelenmesine bakıldığında ise, ilk olarak “ekonomi politiği” yaklaşımı adı altında ele alındığı görülmektedir. Ekonominin kelime anlamı “evin içerisindeki düzen” olarak tanımlanmaktadır. Politik ise sitenin ve ulusun yönetimine ilişkin her şeyi anlatmaktadır. Buna göre ekonomi politik, bir millet için yürürlükte olan düzenin kaidelerinin incelenmesi anlamına gelmektedir. Ekonomi politik yaklaşıma bakıldığında, medya çalışmalarında eleştirel bir tavır takınarak, kitle iletişim kanallarını kimlerin denetlediğini, bunların hangi amaçlara hizmet ettiğini ve medyanın kapitalist ve yeniden üretim aşamasındaki durumuna ilişkin sorular sorarak eleştirel bir yaklaşım sergilemektedir (Köseoğlu, 2012: 71-72).

Ekonomi politik yaklaşıma çoğunlukla metacı bir yaklaşım sahip olmaktadır. Serbest pazar yaklaşımının tarihsel süreçte tekelleşme ve holdingleşmeye sebep olması, kültür endüstrisinin küresel olarak azınlıkta olan kapitalist bir grubun elinde olduğu belirtilmektedir. Bu grup medyanın içeriğini kendisi belirleyerek, halka nelerin nasıl bir şekilde aktarılacağı noktasında karar vermektedir. Fakat ekonomi politik özünde bu sorunları ele almasına karşın, sadece medyanın yönlendirme ve toplumsal güvenliğiyle ilgilenmez; ekonomik ve kültürel kaynakların dağıtım vasıtasıyla birlikte kapitalist çarkın işleyişini de incelemektedir (Yaylagül, 2010: 144-146).

Ekonomik yapılarına bakıldığında kültür ve yeni fikirler üreten medyanın yapısı anlaşılabilir. Medya içeriği ve üretilen ideolojiler, kurumların ekonomik durumlarına göre belirlenmektedir. Çünkü kapitalist toplumlarda kültür endüstrisi ve kültür endüstrisinin kitlelere ulaşmasını sağlayan kitle iletişim araçları, tamamen tekelleri bir pazarın isteklerine göre işletilmektedir. Sanat eserleri, film ve diziler gibi akla gelebilecek bütün ürünler, kitle iletişim araçlarıyla beraber ticari bir etkinlik çerçevesi içerisinde alınıp satılmaktadır. Günümüzde bu amaç doğrultusunda kullanılan en etkili kitle iletişim araçlarının başında televizyon gelmektedir.

Bunun dışında televizyonun toplumsal bir araç olması ve teknolojik özellikler açısından birçok avantajı bünyesinde barındırması, kültür endüstrisi bağlamında büyük önem teşkil eden bir kitle iletişim aracı olmasını da sağlamaktadır. Çok uluslu devletlerin bir araya gelmesi, eğitim seviyesi düşük orta ve alt sınıftaki insanların, nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturması ve herkesin evine televizyonun girmesiyle birlikte, kültür endüstrisinin de her eve girdiği görülmektedir.

Televizyon, sahip olduğu özellikler bakımından kültür endüstrisine en iyi hizmetleri sunabilecek yetilere sahip bir medya aracıdır. Radyodan, dergi ve gazetelerden farklı olarak radyonun sahip olamadığı görselliğe, dergi ve gazetelerin sahip olamadığı anlık güncelliğe sahip bir kitle iletişim aygıtıdır. Ayrıca akşam işinden yorgun dönen insanların sinemaya gitmeme olasılığına karşılık televizyon, bireylere evlerinde rahat bir şekilde kendilerine sunulanı izleme imkânı tanımaktadır. Bütün bunların yanı sıra kitle iletişim araçları içerisinde en tehlikeli olan medya aracı da yine televizyonun kendisidir. Sinema aracılığıyla yalnızlaşan insan; televizyon aracılığıyla daha çok yalnızlaşmakta ve içine kapanmaktadır. Egemen gücün kitleleri uyuşturarak kendi ideolojilerini dayatmaya çalışması, televizyonun izleyicilerini içine çekmesiyle birlikte çok daha fazla görülmektedir.

Televizyon, teknik örgütlenme yoluyla kolayca görselleşebilen ve veriler aracılığıyla okunabilen bir dünyaya, felsefesine aracılık etmektedir. Televizyon, kendisini bir mesaj olarak dayatmaktadır. Bu dayatmalara maruz kalan seyirciler ise standartlaştırılarak bilinçdışı bireyler haline dönüştürülmektedir. Kültür endüstrisinde televizyon, ortaya çıktığı andan itibaren egemene ve onun ideolojisine hizmet etmektedir (Mert, 2014: 50-52).

1.6.1. Televizyonda Yarışma Programları

Televizyonun bilgi verme, eğitime işlevine nazaran, en çok kullanılan işlevi eğlence olarak bilinmektedir. Bundan dolayı kitlelerin eğlence taleplerini gidermek amacıyla, çeşitli yayın programları ve formatları geliştirilmiştir. İşte geliştirilen bu programlardan bir tanesi de yarışma programlarıdır.

Televizyon program türleri arasında yer alan ve genellikle verdiği ödüllerle adından söz ettiren yarışma programlarının kökeni, radyo dönemine kadar

uzanmaktadır. Hoerschelmann, yarışma programlarının çıkış noktası olarak Amerika’da 1930’ların ortasında “izleyici katılımlı şov” olarak adlandırılan, radyo programlarını gösterir ve stüdyo veya evlerinde bulunan dinleyicilere yönetilen sorulara verilen doğru cevaplar karşılığında para ya da hizmet ile ödüllendirildiğini belirtir (Altunay, 2009: 49-51).

Bugüne gelindiğinde kitle iletişim araçlarının imajının değişmesiyle birlikte, toplumsal ve siyasal açılardan önemli görülen ciddi olayların bile magazinleştirilmiş bir şekilde verildiği görülmektedir. Bu durum, özellikle televizyonun eğlence aracı olarak kabul edilmesinde bir sorun oluşturmamakta, ancak her şeyin eğlence adı altında sunulması noktasında sıkıntıya yol açmaktadır. Çünkü televizyon bu şekliyle tamamen bir gösteri haline bürünerek, kendi kurguladığı dünyada izleyenlerine resmedilmiş bir eğlence alanı takdim etmektedir. İşte bu eğlence programları içerisinde önemli bir yere sahip olan “yarışma programları” özellikle de son yıllarda dünyada ve ülkemizde en çok seyirci çeken programlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Yarışma programları dünyada çoğunlukla aynı zamanlarda yayınlanmakta ve programlara popülerlik kazandırıldığı görülmektedir (Mert, 2014: 53).

Bu yarışmaların kimileri bilgi içerikli iken, kimileri şans kimileri ise; yetenekleri göstermeye yönelik yarışmalardır. Yine iki binli yıllara gelindiğinde yüksek reyting elde eden yarışma programlarının, farklı kanallarda benzerlerinin yapılmaya başlanmasıyla tekrara düşüldüğü görülmektedir. Mesela A kanalında X adıyla yayınlanmakta olan programın içeriğinde fazla oynama yapılmadan, B kanalında Y adıyla yapıldığı görülmektedir (Sekmen, 2010: 80-83). Tekrara düşmesine rağmen bu programların ulusal ve uluslararası pazarda en çok gündemi oluşturan eğlence aracı olarak yerini aldığı görülmektedir. Her zaman da eğlence programları arasında bu tarz programların izleyiciler tarafından büyük bir ilgiyle takip edildiği bilinmektedir.

Yarışma programlarının bulundukları teknolojik ve toplumsal yapıya göre değişimler yaşadığı görülmektedir. Bu programların, Amerikan ve İngiliz televizyonlarında sıklıkla karşılaşılan programlar olması ve dönemin ilk yarışmalarına da bu ülkelerin televizyonlarında rastlanıldığı bilinmektedir (Altunay, 2009: 49-51). Çok sonraları ülkemizde sıkça rastlanılması ve 1990’lı yılların başlarında, popüler kültürün toplumumuzda gözle görülür bir şekilde belirginleşmesi ile birlikte, bu tarz

programların da yapısal değişimler geçirdiği görülmektedir. Bu değişime bakıldığında, paranın artık bilgidan ziyade daha çok şansa bağı olarak kazanılabileceğı doğrultusunda yaşanmıştır. Bu durum yarışma programlarının artış göstermesiyle birlikte, kendisini daha da çok hissettirmeye başlamıştır (Karakoç, 2014: 255).

Tür bakımından “paketlenmiş medya” olarak konumlandırabileceğimiz yarışma programları, günümüzde kültür endüstrisi ve popüler kültür açısından, egemen kapitalist yapının büyük oranlarda kâr elde etmesini, kazanmasını sağlamaktadır. Bir ülkede yayınlanan paketlenmiş bir oyununun ithal edilerek, başka bir ülkede, o ülkenin yapılarına göre dönüştürülmesi ve sonucunda formatın tutması söz konusudur. Böylelikle yarışma programları, risk alma oranlarını da en aza indirmektedir.

Türkiye’de 1990’lı yılların başında ticari yayıncılığın başlamasıyla birlikte, TRT tekelindeki yayın ve program akışında bir kırılma yaşanmış, dünyadaki çoğu ülkelerle aynı anda ve neredeyse aynı formatta yayınlanan programlar yayınlanmaya başlamıştır. Popüler kültürle birlikte çoğu dünya ülkeleri gibi Türkiye’de de, TRT’nin daha çok bilgi gerektiren ve öğretici amaçlı yarışma programlarının yerine, artık kitlelerin daha çok düşünmeye ihtiyaç duymadıkları, salt boş zaman geçirme ve eğlenme amaçlı yarışma programları getirtilmiştir (Salbacak, 2004: 9).

Yarışma programları zaman içerisinde değişime uğramıştır. Bu programlar yalnızca eğlence amaçlı izlenen programlar olarak kalmayarak, çoğu izleyici için artık başka şeyler ifade etmeye başlamıştır. Artık insanlar ünlü ve zengin olmanın, herkes tarafından tanınmanın, sınıf atlamanın veya memnun olmadıkları ekonomik yapılarından kurtulmanın peşine düşerek, bu programları da tüm bu durumları gerçekleştirmek ve düzeltmek amacıyla, bir araç olarak görmeye başlamıştır. Çünkü yarışmalar eğlence işlevini gerçekleştirmenin yanında aynı zamanda belli bir yaşam tarzını da üretmektedir. Eğlence programlarıyla beraber seyirciler güzel zaman geçirip, boş zamanlarını doldurmanın yanı sıra izleyici ve katılımcı olarak bir şeyler yaparak hem biyoloji ve sosyal, siyasal, kültürel ve psikolojik şekillerde kendini üretmekte hem de bu üretimin gerçekleştirdiğı toplumsal yapıyı üretmektedirler (Mert, 2014: 54). Bu da aslında kitle iletişim araçlarının dünyada ve ülkemizde her şeyi araçsallaştırdığı gerçeğini gözler önüne sermektedir.

Her ne kadar insanlar ünlü olmak ya da göz önünde olmak maksadıyla bu yarışmalara katılmak isteseler de, katılımcıların çoğu nasıl bir ekonomik yapıya sahip olursa olsun, daha çok para elde etmek, kazanmak amacıyla bu yarışmalara katılmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşanan bu durum, genç nüfusa sahip olan toplumlarda diğerlerine oranla çok daha fazla rağbet görmektedir. Televizyonun sunmuş olduğu bu sanal ve büyülü dünya, bir şekilde sonu şansa bağlanan ümitlerle katılımcılarını, çok para kazanabilirim düşüncesine kaptırmaktadır. Bu durum kültür endüstrisiyle beraber popüler kültür endüstrisinin, temeli kapitalizme dayanan toplumlar inşa etmesine bağlanmaktadır.

Bütün bunlara ek olarak değişen yarışma programlarında belki de değişmeyen tek şey olarak, katılımcıların dikkat çekici bir hayat hikâyelerinin olmasıdır. Sahip oldukları kabiliyetlerinin yanında, geçmişte yaşamış oldukları ve katlanmak zorunda kaldıkları acılar hikâyeleştirilip sunularak, stüdyodaki ya da televizyon karşısındaki izleyiciler tarafından büyük bir merak ve ilgiyle takip edilmektedir. Bu programlar her ne kadar eğlence temelli yayınlanıyor olsalar da, duygusal ve acı olanın her zaman izleneceği gerçeğini gözler önüne sermektedir. Kapitalizm her ne kadar sermaye ve mantık odaklı olsa da, kitleleri nasıl yönlendireceğini ve etkisi altına nasıl alacağını çok iyi bilen bir sistem olarak varlığını sürdürmektedir.

1.6.2. Televizyon Yarışma Programlarında Bireyin Araçsallaştırılması

Bu başlık altında, televizyon kanallarında yayınlanan yarışma programları içerisinde var olan bireylerin, meta olarak nasıl kullanıldıkları üzerinde durulacaktır. Bu değerlendirme yapılırken kitle iletişim araçlarında var olan endüstrinin nasıl oluştuğunu açıklayan ve sistemin nasıl bir şekilde işlediğini göstermek için daha önceki başlıklarda da değinildiği gibi ekonomi politik yaklaşımdan faydalanılacaktır. Çünkü özel televizyon kanallarının sektörde kendini göstermesi, rekabet ortamının doğmasına sebep olmakta ve ekonomi politik bilimini ön plana çıkartmaktadır.

Rekabet olgusu, yayın içeriklerindeki çeşitlenmeleri de beraberinde getirmektedir. Bunun en büyük nedeni ise, reklam pastasında en büyük payı kapma yarışı olarak görülmektedir. Bundan dolayı ekrana gelecek bir programın amacı, daima daha çok izleyiciyi ekran başına çekmek ve sponsorları ikna ederek onların ekonomik desteğini

sağlamaktır (Yaylagül, 2004: 181). Çünkü özel televizyonlara bakıldığında, tek gelir kaynaklarının reklamlar olduğu görülmektedir. Bu sebeple müşteri merkezli ve seyirciyi daha fazla nasıl ekranda tutabiliriz sorularının sorulduğu bir yayıncılığın varlığından bahsedilmektedir.

Televizyonun, kitle iletişim araçları içerisinde ayrı bir yere sahip olduğuna bir önceki başlıkta değinilmiştir. Ortaya çıktığı ilk günden itibaren bakıldığında, döneme uygun olarak televizyon yayınları değişmiş ve hala da değişmektedir. İlk çıktığı dönemde yalnızca halka bilgi verme ve halkı haberdar etme görevini üstlendiği görülürken, teknoloji alanında meydana gelen gelişmeler ve sosyal hayatta görülen birçok değişim ve dönüşümün sebep olmasıyla, televizyonun bugün tüm dünyada egemen olan bir kitle iletişim aracı haline geldiği bilinmektedir. Bundandır bu hâkimiyetinden ötürü farklı işlevleri yüklenmiştir. Televizyonun yüklendiği işlevlerden birisi de mal ve hizmetlerin gösterimidir. Bunun temelini de reklamcılık oluşturmaktadır (Köseoğlu, 2012: 77).

Özellikle ticari yayıncılık alanında reklam çok önemli bir yeri kaplamaktadır. Reklam verenler, ürünlerinin daha çok hedef kitleye ulaşması için, televizyon mecrasında yer almasını istemektedir. İşte reklamcılığın büyük bir bölümünü kapsayan bu işlevin, özellikle medyanın özel girişimin tekeline olduğu ülkelerde çok daha ön plana çıkartıldığı görülmektedir. Hatta yayının amacının, mal ve hizmetlerin satışının arttırılması olduğu söylenebilmektedir. Televizyon sahipleri ise bu amacı gerçekleştirmek için birbirleriyle yarışır hale gelmektedir. Bu kurumlar izlenirliği yüksek programları bazen kendileri üreterek, bazense ithal ederek hayata geçirmektedir.

Bu programların en başında yarışma programlarının yer aldığı görülmektedir. Günümüze gelindiğinde de bu programların en popüler türler arasında yer aldığını söylemek mümkündür. Bundandır bu tür popüler kültür ürünleri olan yarışma programlarında, her şeye hâkim güçlü bir sınıf ve onun direktifiyle oluşan bir takım anlamlar zincirinin varlığı söz konusudur (Yaylagül, 2006, 47). Bu noktada devreye ekonomi politik yaklaşım girmektedir. Bu yaklaşımla kitle iletişim araçları varlıklarını güvence altına almak, devamlılığı sağlamak ve her şeyden önemlisi kar elde etmek amacıyla bir şeyleri satmak durumundadır. Tam da bu noktada reklamcılık kendisini göstermektedir. Tüm bu süreç, kapitalist sistem ile benzerlik göstermektedir. Marx'a

göre kapitalizm bir meta üretim merkezidir ve yapısı gereği her şeyi metalaştırmaktadır. Her şey para vasıtasıyla kullanım değerinin ötesinde değişim değerine sahiptir ve bundan dolayı üretilmektedir. Marx bu noktada metanın değişim maksadıyla üretilen bir şey olduğunu ifade etmektedir(www.bilgidenizi.net/ekonomi).

Tekelci kapitalist toplumlarda, reklamcılarının desteklediği kitle iletişim araçları, ekranda yer alan tüm televizyon aktörlerini araçsallaştırarak, onlar vasıtasıyla izleyicilerine ulaşmaya çalışmaktadır. Kapitalist toplumlara bakıldığında izleyicilerin programlara ücretsiz ulaşabildiği görülmektedir. Bu durum yazılı basın için de söz konusudur. Amaç, çok daha fazla izleyici ya da okurun dikkatini çekmek ve kazanç sağlamaktır. Bu vesileyle kapitalist sistemin işlemesi için gerekli olan tüketim, hem izleyici hem de okuyucu tarafından gerçekleşmekte ve tüketim kültürü varlığını sürdürmektedir. Bu noktada önemli olan yalnız reklamı yapılan ürünün tüketilmesi değil, programlar, bu programlar içerisinde yer alan bireylerin de bu tüketim ya da tüketilme durumuna dâhil edilmesidir. Bundan dolayı, izleyici ölçümleri, özellikle reklam verenler bakımından önemli bir ölçüt oluşturmaktadır.

Tüm bunlar neticesinde artık kamu hizmeti yayıncılığının gerçekleştiği zamandaki izleyiciye ve yarışma programlarına katılan bireylere yüklenen anlamın değiştiği görülmektedir. Artık izleyicilere birer müşteri gözüyle bakılmakta, yarışmacı birer ürün ve yarışmanın yayınlandığı kanal ise, sermaye kurumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Haliyle yarışmacı olarak programa katılan bireyler, yayınlanmış olduğu kanal ve reklam verenler arasında bir meta olarak yerini almaktadır. Bu meta her ne kadar stratejik bir şekilde yönlendirilirse, izleyici açısından o kadar çok izlenilirlik kazanmakta ve bu durum reklam verenlere reyting kavramı ile geri dönüş sağlamaktadır. Televizyon kanalları ile reklamcılarının arasında işte böyle bir ekonomik mantığın olduğu görülmektedir. Bu ekonomik mantığın hayata geçirilmesi görevini, televizyon programları üstlenmektedir. Aynı zamanda bu programların yayına ayırdığı yer ve zaman ayrıca kullandığı müzik, program içeriğindeki üsluplar da, bu ekonomik mantığın ilerlemesinde birer basamak haline gelmektedir.

Günümüz yarışma programlarına gelindiğinde, programa katılan yarışmacının amacının, verilen ödülü kazanmak olduğu kesindir. Televizyon programı ise ödülü yarışmacıya vermek amacı görünümünde bir duruş sergilemektedir. Ancak dikkatli

bakıldığında durumun bu şekilde olmadığı görülmektedir. Bu noktada televizyon programının asıl amacının izleyicileri kazanmak ve devamında reklam verenleri kanala çekmek olduğu görülmektedir. Kapitalist sistemin egemen olduğu toplumsal yapıda bireylerin birbirlerinden yalıtıldığı ortadadır (Yaylagül, 2006, 93). Bu şekilde tüm bireylerin birer araca dönüştürüldükleri görülmektedir. Gerek üretim gerekse tüketim aşamasında, işte ya da boş zaman etkinliklerinde, bireylerin sisteme hizmet ettiği ve her gün yeniden üretimine aracılık ettiği ortadadır. Çünkü kapitalist toplumlarda her şey bir meta değeriyle ölçülmektedir.

Yarışma programlarında yer alan söylemin nasıl gerçekleştiğine, mevcut ekonomik sistemin bireyleri birbirinden yalıtarak nasıl rekabet hırsıyla kamçıladığına ve yarışma programı içerisinde ne gibi faktörlerin bu durumu artırmak için kullanıldığına TV8’ de yayınlanan ‘Survivor All Star’ yarışma programı özelinde değinilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

KAPİTALİST REKABETÇİ BİREY ÇERÇEVESİNDE KURULAN SURVIVOR ALL STAR

Çalışmanın birinci bölümünde, bireyin nasıl ortaya çıktığı, geleneksel toplumdan modern topluma gelinceye kadar tarihsel süreç içerisinde yaşadığı dönüşümler incelendi. Bireyin günümüze gelindiğinde, kapitalist çarkın dişlilerinden birisi olarak görüldüğü ve adeta bir araç konumuna geldiği ele alındı. Hayatın her aşamasında görülen rekabetin, kapitalist egemen yapı tarafından da fark edilmesinin kaçınılmaz olduğunu, aynı şekilde gelişen teknolojiyle birlikte endüstri olarak ortaya çıkan televizyon sektöründe de rekabetin sıkça kullanıldığı dile getirildi.

Kapitalizmin sadece ekonomik ya da üretimle alakalı bir mevzu olarak kalmadığı bilinmektedir. Kapitalist egemen yapıyla birebir örtüşen bir yapıda olan rekabet olgusunun kitlelere yönelik; “gerçeklere yabancılaştırması”, “bencilleştirilmesi”, “nesnelere dönüştürmesi” vb. gibi birçok alt metinler sunduğu görülmektedir. Doğal bir şekilde kapitalizmin aynı zamanda insanların kültürünü, siyasetini, ideolojisini, hayata bakışını, gündelik yaşantısını değiştiren bir sistem haline geldiği görülmektedir. Yani kapitalizm sadece ekonomik bir sistem olarak kalmamakta, aynı zamanda toplumsal, siyasal, kültürel, ideolojik üst yapıyı da belirleyen, değiştiren, dönüştüren bir unsur haline gelmektedir. Dolayısıyla kapitalizm ekonomiyi değiştirirken, aynı zamanda bireyi de değiştirip dönüştürmektedir.

Çalışmanın merkezine oturtmaya çalışılan konu, rekabet olgusunun, ortaya çıkan popüler kültür ile birlikte yaşadığı dönüşümler sonucunda, o dönemdeki mevcut popüler programlar aracılığıyla kitlelere sunularak, kapitalist yapıya nasıl hizmet ettiğini göstermektir. Dünyanın birçok ülkesinde yayınlanan⁷ ve ülkemizde de dokuz sezondur yayınlanan ve halende yayınlanmakta olan “Survivor” adlı yarışma programı ilgiyle izlenmektedir. Bu yarışma formatının tam da kapitalist sistemin ve o sistemin aşılması olduğu rekabet olgusuyla, sistemin özellikleriyle kurgulanan bir yarışma olduğunu söyleyebilmekteyiz. Yarışma formatı gereği görünürde; açıklıkla sınanan, zorlu ada şartlarında hayatta kalarak ödülleri kazanan ve sonunda büyük ödülün sahibini yani

⁷ “Survivor” yarışmasının yayınlandığı diğer ülkelerin tablosunu Ek 1’de görebilirsiniz.

Survivor olacak kişiyi arayan program olarak görünse de, aslında sunucu/anlatıcı tarafından anlatılan kurgulanmış bir dünya sunmaktadır. Kurgulanmış olan bu dünyayı yaşamın gerçekliği gibi göstermeye çalışarak, kitle endüstrisine hizmet etmektedir. Ekranlara taşınan bu yeni yaşam formuyla birlikte yarışma programları, egemen yapıya uyum sağlayacak şekilde kitlelere dikte edilmesine yardım sağlamaktadır.

Dünyanın birçok ülkesinde yayınlanan bu tarz yarışma programları, kitleleri etkisi altına alarak pasifleştirmektedir. Saatlerce süren bu yarışma programlarında, seyircilerin ilgilerini sürekli üzerlerine çekebilmek adına program içinde, takım yarışmacıları arasında birçok “saçma” sayılabilecek davranışların, kavgaların, yarışmacıların birbirine sergiledikleri hakaretlerin gösterilmesi, yarışmacıların bu davranışlarda bulunmasına izin verilmesi de, aslında kitlelerin toplum içinde bulundukları konumu sorgulamalarını önlemek amacıyla kurgulanmaktadır.

Bu bölümde inceleyeceğimiz “Survivor” yarışmasında ilk olarak yarışmanın formatı, biçimi/künyesi ve önceki sezonlar hakkında bilgi verilecektir. Sonrasında esas araştırma konusu olan dokuzuncu sezon “Survivor All Star” formatıyla ilgili daha genel bilgiler verilerek, anlatıcı/sunucu ve yarışmacıların özelliklerine değinilecektir. Bölümün son kısmında ise; “Survivor All Star” yarışması kapitalist rekabetçi birey bağlamında çözümleme yöntemiyle birlikte ele alınacaktır.

2.1. PROGRAMIN KÜNYESİ/İÇERİĞİ VE BİÇİMSEL ÖZELLİKLERİ

Survivor, ilk olarak 1992 yılında Charlie Parsons tarafından oluşturulan ve dünya üzerinde birçok ülkede yayınlanan bir formattır. Ülkemizde 2005 yılından itibaren kesintisiz bir şekilde ekranlara gelen bu yarışma programı, ilk olarak Kanal D ekranlarında Survivor Türkiye: Büyük Macera olarak yayın hayatına başlamıştır. 2006-2007-2011 ve 2012 sezonları için Show TV, 2013-2014 sezonları için ise Star TV ile anlaşılan Acun Medya, 2014 yılından itibaren Acun Ilıcalı'nın TV 8 kanalını almasıyla birlikte yarışma bu kanalda yayınlanmaya başlamıştır. Yapımcılığını ve sunuculuğunu Acun Ilıcalı'nın yaptığı program, 2015 sezonu için format değişikliğine gitmiştir. Geçmiş sezonda yarışan yarışmacıların oluşturduğu kadro, 10 yılın şampiyonunu belirlemek üzere” Survivor All Star” formatıyla bir araya getirilmiştir.

Daha kolay incelenebilmesi amacıyla, yarışma programının künyesini tablo şeklinde gösterecek olursak;

Tablo 2.1. Survivor All Star Yarışma Künyesi

SURVIVOR ALL STAR	
Format:	Yarışma
Sunucu:	Acun Ilıcalı Alp Kırşan
Önceki Sezonlar:	Survivor Türkiye: Büyük Macera (2005) Survivor Türkiye- Yunanistan (2006) Survivor Aslanlar- Kanaryalar (2007) Survivor Kızlar-Erkekler (2010) Survivor Ünlüler- Gönüllüler (2011-2012-2013-2014& 2016-) Survivor All Star (2015)
Ülke:	Türkiye
Dili:	Türkçe
Sezon Sayısı:	9
Bölüm Sayısı:	96
Prodüksiyon	
Yapımcı:	Acun Medya
Mekân:	Dominik Cumhuriyeti KKTC
Yayın Bilgileri	
Kanal:	Show TV (2006-2007-2011-2012) Star TV (2013-2014) Tv8 (2014-günümüz)
Yayın Tarihi:	22 Şubat 2015 – 3 Temmuz 2015
Yayın Durumu:	Sona erdi.

2.2. YARIŞMA FORMATI

“Survivor”, son yıllarda dünyada ve ülkemizde oldukça çok izlenen popüler yarışma programlarından birisi haline gelmiştir. Ülkemizde 9 sezon olarak yayınlanan ve halen de yayınlanmakta olan programın, izleyici kitlesi her geçen gün artarak devam etmektedir. Sezonlarına göre programın isminde değişikliğe gidildiği görülmektedir. Ülkemizde ilk olarak Survivor Türkiye: Büyük Macera olarak yayınlanan bu format, daha sonra Survivor Türkiye-Yunanistan(2006), Survivor Aslanlar-Kanaryalar(2007), Survivor Kızlar Erkekler(2010), Survivor Ünlüler-Gönüllüler(2011-2014) son olarak ta Survivor All Star formatıyla ekranlara gelmiştir⁸. Çalışmada diğer sezonlarda yarışan yarışmacıların bir araya gelerek, on yılın Survivor’ını belirlemek amacıyla düzenlenen format, Survivor All Star incelenecektir.

2.3. YARIŞMANIN KURALLARI

Popüler bir program olan Survivor All Star, 11’er kişiden oluşan iki farklı takımın, tropikal bir adada gerçek hayattan kopartılarak, kendi yaşamlarından ve sevdiklerinden soyutlanmış bir şekilde vermiş oldukları yaşam mücadelesini, ekranlara taşıyan bir programdır. Yarışmacılar ünlüler ve gönüllüler şeklinde iki gruba ayrılmış ve farklı adalarda yaşamaktadır. Barınak, avlanma, yemek vs. gibi temel ihtiyaçlarını kendi çabaları neticesinde temin etmektedirler. Bu da birbirinden zorlu fiziksel güç ve zekâya dayanan oyunlardaki gayretleri sonucunda gerçekleşmektedir. Yine yarışmacılar, zamanın tüm teknolojik imkânlarından mahrum bırakılarak, temel ihtiyaçlarının yanı sıra, para ödülü ve diğer ödüller için de yaşam mücadelesi vermektedir.

Programda ödül oyunları dışında dokunulmazlık oyunu oynanmaktadır. Bu oyunu kazanan takım dokunulmaz olup, haftanın sonunda yapılan ada konseyinde elenmek için sms oylamasına çıkmamaktadır. O hafta adadan gidecek kişi, dokunulmazlık oyununu kaybeden takım yarışmacıları arasında seçilmektedir. Bu da sms oylaması sonucunda belirlenmektedir. Halk tarafından en az sms alan yarışmacı, o hafta adaya veda etmektedir. Bunun öncesinde, yani ada konseyine çıkmadan önce dokunulmazlık oyununu kaybeden takım yarışmacıları arasında, bireysel dokunulmazlık oyunu oynanmaktadır. Bireysel dokunulmazlığı kazanan yarışmacı, takımdaki diğer

⁸ (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Survivor>)

arkadaşları tarafından o hafta elenmek üzere ismi yazılmamakta ve koruma altına alınmaktadır. Oylama geriye kalan 10 kişi arasında gerçekleştirilmektedir.

Oyunlar, Acun Ilıcalı'nın oyunu yarışmacılara anlattıktan sonra vermiş olduğu komut ile başlamaktadır. Her takımın kendine ayrılmış olan ve adına Bench denilen bankları vardır ve yarışma arkadaşları yarışırken takımın diğer yarışmacıları orada beklemektedir. İki takım birbirinden kesin çizgilerle ayrılmaktadır. Yarışmada her türlü fiziksel temas yasaktır. Fiziksel temasta bulunan yarışmacı uyarı almakta ve bazı oyunlardan diskalifiye edilmektedir. Uyarıyı dikkate almayan ve aynı hatayı tekrar yapan yarışmacı adaya veda etmektedir. Yarışmada hangi takım 10 sayı alırsa, yarışma sonlanmakta ve o takım galibiyet kazanmaktadır.

Acun Ilıcalı tarafından yönetilmekte olan ada konseyinde yarışmacılar, Ilıcalı ile haftanın değerlendirmesini yapmaktadır. Dokunulmazlık oyununu kaybeden takım, ada konseyinde kendi aralarında yapılan oylama ile adadan gitmek üzere isimler çıkartmaktadır. Konseyde isimleri çıkan 2-3 yarışmacı sms oylamasına çıkmakta ve seyircinin sms desteğini alamayan yarışmacı adaya veda etmektedir⁹. Bunun yanında yapılan ada konseyinde, haftanın oyunları değerlendirilmekte ve gelecek haftanın ödülleriine dair yarışmacılara ipuçları verilmektedir.

Programda başlarda elemeler takımların kendi içerisinde kapalı oylama sistemi ile yapılmaktadır. Fakat bir adada son iki yarışmacı kaldıktan sonra, adalar birleşmekte ve eleme sistemi halkın yarışmacılara gönderdikleri sms sonuçları üzerinden devam etmektedir¹⁰. Yine kademeli olmak üzere, programın sonunda en çok sms alan yarışmacı “Sole Survivor”(hayatta kalan kişi) unvanını kazanmaktadır.

Programın asıl sunucusu Acun Ilıcalı'dır. Ancak bazı oyunlarda Alp Kırşan da sunuculuk görevini üstlenmektedir. Programın sonunda kazanan kişinin alacağı büyük ödül 500 bin TL'dir. Bunun yanında kazanan yarışmacıya, Survivor All Star'ı simgeleyen altın bir kupa da verilmektedir. Önceki survivor formatlarından farklı olarak, Survivor All Star'ın kazanç konusunda önemli bir farkı daha bulunmaktadır. Daha önceki yarışmalarda ünlüler adada kaldığı sürece para kazanırken, gönüllüler takımındaki yarışmacılar gönüllü olarak katıldıkları için, aynı durum söz konusu

⁹ <http://www.survivor-ada-konseyi-amaci.html>

¹⁰ <http://www.acunn.com/survivor>

değildi. Ancak Survivor All Star’a gelindiğinde bu durumda değişikliğe gidildiği görülmektedir¹¹. gönüllüler takımı yarışmacıları da bir şekilde artık ünlü oldukları için ve özel bir konsept uygulandığından tüm yarışmacılar, normal hayatlarındaki kazançlarına paralel olarak, orada kaldıkları her hafta için belirli ücretler almaktadır.

2.4. KAPİTALİST REKABETLE DONATILMIŞ “SURVIVOR ALL STAR”

Bu bölümde “Survivor All Star” yarışmasının dokuzuncu sezonu hakkında bilgiler verilecek ve niteliksel içerik çözümleme metodu kullanılarak yarışma değerlendirilecektir. Sanal bir ilizyon sunan Survivor All Star programı çerçevesinde, bireylerin kazanmak için neler yaptıkları, nelerden vazgeçtikleri, nasıl bir değişim ve dönüşüm yaşadıkları gözler önüne serilecektir. Sistemin bireyleri, ideolojileri uğrunda nasıl yönlendirdiğine, bir meta olarak nasıl kullandığına değinerek, izler kitlenin bu ve benzeri durumlar karşısında nasıl pasifleştirildiğinin vurgusu yapılacaktır.

2.4.1. Survivor All Star: Yarışmaya Genel Bir Bakış

22 Şubat 2015’ te başlayan dokuzuncu sezonda programın isminde, yayınlandığı kanalda ve yarışmacı kadrosunda değişikliğe gidildiği görülmektedir. “Survivor All Star” ismiyle yayınlanmaya başlayan yarışma, Acun Ilıcalı’nın TV 8 kanalını satın almasıyla bu kanalda yayınlanmaya başlamıştır. Öyle ki TV 8’ de yayınlanan ilk Survivor yarışması olarak dikkat çekmektedir. Dokuzuncu sezonda program format değişikliğine gitmiştir. Geçmiş sezonda yarışan yarışmacıların oluşturduğu kadro, 10 yılın şampiyonunu belirlemek amacıyla ” Survivor All Star” formatıyla bir araya getirilmiştir.

22 Şubat 2015’te sezonun ilk bölümü yayınlanmıştır Diğer sezonlarda olduğu gibi Dominik Cumhuriyeti’nde çekimleri tamamlanan yarışma, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)’nde yaptığı final ile 3 Temmuz 2015’te sona ermiştir. Survivor All Star, toplamda 96 bölüm olarak ekranlara gelmiştir.

¹¹<http://www.programi.info.tr/survivor-all-star/odulu/>

Yarışmanın, Kuzey Kıbrıs' ta yapılan finalinde, sms oylamasında oyların % 53.24' ünü Turabi, %46.76' sını Merve alarak, Turabi Çamkıran Şampiyon, Merve Aydın ikinci, Begüm Yüçetan ve Hilmi Cem İntepe ise üçüncü ve dördüncü olmuştur.

2.4.2. Program Sunucusu/Anlatıcısı

Kitle iletişim araçlarının genelinde izleyiciyle bir bağ kurmak için aracı olarak, bir sunucuya/anlatıcıya gereksinim duyulmaktadır. Önceleri radyo programlarının en önemli öğelerinin başında yer alan sunucu, televizyon programlarının yaygın bir kitle iletişim haline gelmesiyle birlikte bir takım dönüşüm yaşamıştır.

Anlatıcılar, radyo ve televizyon programlarını algılamamızda oldukça önemli bir rol üstlenmektedir. Son yıllarda popüler kültürün etkisiyle birlikte, televizyon kanalları ve bunu takip eden program türlerinde bir artış görülmektedir. Bu artış, sunucuların önemini ve onlara biçilen misyonları daha da arttırmaktadır.

Sunucular, film artistleri gibi bizi programlara çekmektedir. Yansıttıkları kişilik sayesinde programa ait tüm mesaj ve anlamları izler kitleye sunarak; programın seyrini belirlemektedir. Bakıldığında birçok programın kilit noktası sunucuya dayanmakta ve programın seyri de yine sunucunun direktifindedir. Kadın veya erkek sunucular, ortaya konan öyküyü yorumlayan kişilerdir. Seyirciye açıklamalarda bulunarak, daha önceden kurgulanmış olan öyküyü, programın yapısına uygun bir biçimde sunmakla görevlidir. Yine programda yer alan diğer kişilerin aksine, kameraya dönük konuşma ayrıcalığına sahip olan anlatıcılar; yalnızca stüdyo içine bağımlı kalmamakla birlikte, ekran karşısındaki izleyicilerle de iletişime geçme ayrıcalığına sahip olan kişilerdir. Bu durum izleyicinin, sunucunun gözleri tarafından direkt etkiye maruz kalmasına sebep olmaktadır. İzleyiciyi etki altına almada, bakışların ve yüz yüze olmanın gücü oldukça önemli bir yere sahiptir (Mert, 2014: 63).

Son zamanlarda rekabete dayalı yarışma programlarındaki artış ile birlikte, bu programlardaki sunucuların öneminin daha da fazla arttığı görülmektedir. Özellikle çok fazla izlenen yarışma programlarında o yarışmanın içeriğine ek olarak, yarışmayı yorumlayan sunucunun sahip olduğu vasıflarda, yarışmanın ömrünü belirlemekte büyük bir önem teşkil etmektedir.

Sunucunun program için “ne yaptığı” ve “hikâyeyi nasıl donattığı” yarışma için oldukça büyük bir önem taşımaktadır. Bundan dolayı sunucuların, televizyonun dikişsiz giysisi olarak nitelendirilmesi, yayınlanan popüler programların temel tanımı olarak ele alınabilmektedir. Çünkü anlatıcılar, her şeyin kusursuz bir şekilde akıp gitmesi ve bize anlatılanlarla ilgili soru sormamamız için orada bulunmaktadır. Bütün bunların teknoloji aracılığıyla kurgulanmış olarak izleyiciye verilmesi, sunucular vasıtasıyla seyirciler tarafından haberdar olunmamasını sağlamaktadır (Burton, 2008: 118).

Son yıllarda oldukça büyük bir maliyet kazanarak medya sektöründe önemli bir yer edinen yarışma programlarının başında, Acun Ilıcalı’nın hem yapımcılığını hem de sunuculuğunu yaptığı yarışma programları gelmektedir. Yapım aşamasından itibaren yarışmanın formatlarına hâkim olması nedeniyle diyebiliriz ki yarışmanın esas kurgulayıcısı ve sözcüsü olan Acun Ilıcalı, programın seyri içinde programı istenilen seyre yönelik yönlendiren temel karakterdir (Mert, 2014: 64).

Acun Ilıcalı, diğer yarışma programları içerisinde hem sunucu hem de jüri üyesi olmasına karşın, “Survivor All Star” yarışmasında sadece sunucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Programın temel yönlendirmesini kendisi yapmaktadır. Programdaki coşkuyu, hırsı, rekabet duygusunu, eğlenceyi ya da duygusallığı Acun Ilıcalı inşa etmektedir. Bunun yanında Acun Medyanın başındaki isim olarak Acun Ilıcalı program için, daha önceki sezonlarda dikkat çekmiş olan yarışmacıları bu formatta bir arada toplamakta ve yarışmanın seyrini yönlendirmektedir.

Ortaya çıkan anlaşmazlıklar ve yarışmacılar arasındaki yapay rekabetin getirdiği sürtüşmeleri çözümleme ve politik olmayan çözümlerle birlikte adaleti sağlama görevini üstlenen Acun Ilıcalı, yarışmanın devamlılığı açısından büyük önem taşımaktadır.

Bunun yanı sıra yarışmanın diğer bir sunucusu olarak kabul edilen bir kamera anlatıcısı da vardır. Kamera izleyiciye neyi nasıl görmeleri gerektiğini gösteren bir anlatıcıdır. Kamera kimi ya da neyi gösteriyorsa; izleyici ona odaklanmaktadır. Kamera ağlayan birini gösteriyorsa, seyirci buna bağlı olarak duygusallaşmakta, eğer komik bir anı gösteriyorsa eğlenmektedir. Yani seyirciler buna maruz bırakılmakta ve yarışmacının o an ki psikolojisine ortak edilmektedir. İşte bu noktada sistem istediği görüntüyü, kendi çıkarları doğrultusunda yansıtmakta ve bu şekilde izler kitleyi daha rahat bir şekilde yönlendirilmektedir. Televizyonun sunmuş olduğu sanal gerçeklik

karşısında pasifleşen izleyici, önüne ne gelirse gelsin, sorgusuz sualsiz yemekte ve sindirmektedir.

2.4.3. Yarışmacılar

“Survivor All Star” yarışmasının kadrosu, diğer sezonlara katılmış olan yarışmacılardan oluşmaktadır. On yıla özel olarak düzenlenen bu formatta Acun Ilıcalı’nın değişimiyle yarışmacıların hepsi aslında birer survivor’dır. Yarışmacılar birçok farklı nedenle yarışmaya tekrar katılmış olabilmektedir. Ancak genel olarak bakıldığında ünlerini arttırmak, ekranda görülmek ve daha da çok tanınmak amacıyla katılmaktadırlar. Ancak yarışmacılara bu soru yöneltildiğinde; *“Savaşa kaldığım yerden devam ediyorum, Herkes benden korksun, Survivor All Star’da hiç bir şey eskisi gibi olmayacak, Tecrübe beni daha güçlü yapacak, Yarım kalmıştı, bitirmek lazım, on yılın şampiyonu olmaya geliyorum”* gibi ve benzeri açıklamalarda bulunmaktadırlar. Yarışmacıların bu söylemlerinden de anlaşılacağı üzere hepsinin rekabete, yarışmaya ne kadar istekli oldukları gösterilmektedir.

Yarışmacılar, Ünlüler/ Gönüllüler olmak üzere 11’er kişiden oluşan iki takıma ayrılmıştır ve toplamda 22 kişidir. Ünlüler takımı kırmızı, Gönüllüler takımı mavi renkle simgeleştirilmiştir. Yarışma kadrosuna bakılacak olunursa;

Tablo 2.2. Ünlüler Takımı

ÜNLÜLER TAKIMI	
1. Merve OFLAZ	4.Sezon- İlk Kadın Survivor Şampiyonu
2. Doğukan MANÇO	7. Sezon- Ünlüler Takımı- Sezon Finalisti
3. Merve AYDIN	8. Sezon- Ünlüler Takımı
4. Serenay AKTAŞ	8. Sezon- Ünlüler Takımı
5. Anıl TETİK	6. Sezon- Ünlüler Takımı
6. Pascal NOUMA	5. Sezon- Ünlüler Takımı
7. Almeda ABAZİ	6. Sezon- Ünlüler Takımı
8. Ahmet DURSUN	8. Sezon – Ünlüler Takımı
10. Hakan HATİPOĞLU	4. Sezon- Gönüllüler Takımı
11. Berna ÇAMBELDEK	8. Sezon- Gönüllüler Takımı

Tablo 2.3. Gönüllüler Takımı

GÖNÜLLÜLER TAKIMI		
1.	Turabi ÇAMKIRAN	8. Sezon- Gönüllüler Takımı- Sezonun Şampiyonu
2.	Hilmi Cem İNTEPE	7. Sezon- Gönüllüler Takımı- Sezonun Şampiyonu
3.	Hasan YALNIZOĞLU	6.Sezon- Gönüllüler Takımı- Sezon Finalisti
4.	Begüm YÜCETAN	6. Sezon- Gönüllüler Takımı
5.	Bozok GÖREN	6.Sezon- Gönüllüler Takımı
6.	Sahra IŞIK	7.Sezon- Gönüllüler Takımı
7.	Nadia ZAGLİ	2.Sezon- Yunanistan Takımından
8.	Özlem ÇALIN	3.Sezon- Aslanlar Takımından
9.	Taner ÖZDEŞ	3.Sezon- Kanaryalar Takımından
10.	Seda AKTUĞLU	4.Sezon- Gönüllüler Takımı
11.	Duygu ÇETİNKAYA	7. Sezon-Gönüllüler Takımı

Yarışmacılara bakıldığında kadroyu Şampiyonlar, finalistler ve unutulmayan isimlerin doldurduğu görülmektedir. Ünlüler ve gönüllüler takımı olarak kategorize edilen yarışmacılar, ödül oyunlarında, erzak oyunlarında, dokunulmazlık oyunlarında ve ayrıca bireysel dokunulmazlık oyunlarında büyük mücadeleler sergileyip, rakiplerine üstünlük sağlamaya çalışmaktadır. Yukarıda da görüldüğü üzere Survivor All Star'da Pascal Nouma, Doğukan Manço, Anıl Tetik, Hakan Hatipoğlu, Almeda Abazi, Ahmet Dursun, Fulya Keskin, Merve Oflaz, Serenay Aktaş, Berna Canbeldek ve Merve Aydın ünlüler takımını oluşturmaktadır. Hasan Yalnızoğlu, Taner Özdeş, Nadya Zagli, Özlem Çalin, Turabi Çamkiran, Seda Aktuğlu, Begüm Yücetan, Bozok Gören, Hilmi Cem İntepe, Sahra Işık ve Duygu Çetinkaya ise gönüllüler takımını oluşturmaktadır.

Survivor All Star'a tekrar katılan yarışmacılardan birçoğu, aslında tamamen Show amaçlı kurgulanan bu yarışmayı, hayatının dönüm noktası olarak kabul etmektedir. Ancak yarışma programı, yarışmacıların verdiği bu hayati değere karşılık aynı ölçüde yarışmacıları önemsemeyen bir yapıya sahiptir. Önemli olan programın izlenilmesini sağlamak ve kendi egemen ideolojilerini yeniden üreterek, kitlelere dayatmacı bir yaklaşımla empoze etmektir.

Yine yarışmacı kimliğiyle boy gösteren bireylere bakıldığında, her birisinin farklı sınıfsal kimliklere sahip olduğu görülmektedir. Örneğin Turabi adlı yarışmacı her fırsatta köyden geldiğinden ve geleneksel bir aile yapısına sahip olduğundan ve tutucu taraflarından bahsederken, Berna ve Seda adlı yarışmacıların yurt dışında yaşayıp büyüdüklerinden ve kültürel farklılıklarından bahsettikleri görülmektedir. Kısacası yarışmacıların aile yapıları, kültürel özellikleri ve yaşam biçimleri birebirlerinkinden

farklılık göstermektedir. Bu türden farklılıklara sahip olan bireylerin bir araya getirilmesi tesadüf değildir. Aksine özellikle bir araya getirilmektedir. Daha program başlamadan insanların birbirleriyle çatıştırıldıkları görülmektedir. Durum böyle olunca insanların ada da birbirleriyle anlaşmazlıklar yaşadığı, sosyal hayatlarındaki farklılıklar nedeniyle kafa yapılarının uyuşmadığı, her fırsatta dile getirilmektedir. Örneğin ünlüler adasında açık sözlülüğüyle ön plana çıkan Doğukan adlı yarışmacı sanatçı bir aileden geldiğini ve bu saygıyla büyüdüğünü her olumsuz durum karşısında dile getirmektedir. Takım arkadaşı Berna ile yarışmanın kık altıncı bölümünde yaşamış olduğu bir tartışma sonrası Berna'nın kendisine küfür etmesi üzerine *“sen saygısız ve çok terbiyesiz bir kızsın. Aldığım terbiyeden ötürü senin seviyene düşmeyeceğim. Yazık sana”* diyerek Berna'nın ona sesini yükselterek, küfür etmesine sessiz kalmıştır.

Bu ve benzeri birçok örnek program içerisinde oldukça fazla yaşanmaktadır. Birbirlerinden kültürel, sosyal ve karakter yönünden ayrılan bu yarışmacıların hepsinin aynı noktada birleştirildiği görülmektedir. Bu noktada Survivor'ı kazanma noktasıdır. Survivor All Star programının, toplumsal farklılıkların eritildiği bir potaya dönüştürüldüğü görülmektedir.

2.4.4. Survivor All Star Kuralları

Bir yarışma programı olarak insanların bildiği, tanıdığı Survivor çeşitli anlamlara gelmektedir. En yaygın anlamıyla “hayatta kalan” olarak bilinmektedir. Bunun dışında, geride kalan, sağ kalan kimse, kazazede, varis, başkasından fazla yaşayan kişi gibi anlamları da barındırmaktadır (Vikipedi, Özgür Ansiklopedi).

Kelime anlamına bakıldığında programın ismi tesadüf değildir. Programın bu isim çerçevesinde kurgulandığı görülmektedir. Ancak bu program çerçevesinde sunulan dünya, sanal bir dünya, sanal bir gerçekliktir. Survivor özünde, insanın gerçek zamanda, gerçek dünya da vermiş olduğu savaşı kastetmektedir. Program olan Survivor da ise insanın belli ideolojiler çerçevesinde nasıl betimlendikleri ve kurgulandıkları ele alınmaktadır.

On yılın şampiyonunu belirlemek üzere eski yarışmacılardan oluşan takım kadrolarına, yarışmacılar başlığı altında değinilmiştir. Survivor yarışma programının, diğer sezonlarından farklı olarak Survivor All Star formatında, kuralların daha sıkı ve daha zor olduğu görülmektedir. Bununla doğru orantılı bir şekilde ödüllerde de

farklılığa gidilmiştir. Ödül oyunlarının daha sık bir şekilde oynandığı ve daha da büyük olduğu görülmektedir. Kuralların bu şekilde düzenlenmesi yarışmacılarda kazanma hırsını, rekabeti tetiklemektedir. Yarışmacılar yarışmanın bitiminde, büyük ödülün yanı sıra, on yılın şampiyonu olarak tarihe geçeceğinden, daha da kazanmaya istekli bir şekilde seyirci karşısına çıkmaktadır.

Yarışmanın kurallarına bakıldığında; programın ana fikri *“Hayatta kalmanın tek koşulu vardır. O da kazanmak isteyen her şeyi yapar, kaba tabiriyle herkesi harcar”*. Program bu düşünceyle yola çıkmakta ve kurallarda bu düşünceyle doğru orantılı bir şekilde oluşturulmaktadır. Aslında bu düşüncenin tam da ortaya koymaya çalıştığımız savla birebir örtüştüğü, yani kapitalizmin de ana kuralı olduğu görülmektedir. Çünkü kapitalizm de şöyle bir öngörü mevcuttur: *“Güçlü olan öbürlerini yok eder ve büyük balık her zaman için küçük balığı yer”* (Avar, 2011: 1). Bunun için de bu sistemin ekonomiyi, siyasi mekanizmaları, bilimi ve medya araçlarını kullandığı görülmektedir. İdeolojik taarruzların en başında yer alan isim medyadır ve medyanın da en etkili dalı görsel olanı, yani sinema ve televizyondur. Görsel medyanın toplum algısını şekillendirme de ki rolü tartışılmamaktadır. İşte Survivor ve benzeri formatların sistemin bu düşüncesine hizmet ettiği görülmektedir.

Survivor All Star yarışma programı, takımın iki gruba ayrıldığı ve yarışmacıların oyun kazanmak için birbirlerini yıkıp geçtiği, stratejik planlar geliştirdikleri bir formattır. Oyunun dekorundan anlatıcısının tarzına kadar gerçek dışı bir dünya düzeni izleyiciye sunulmaktadır. Yarışmacıların adada arkadaşlık, dostluk ilişkileri kurdukları bireylere karşı, yırtıcı bir mücadeleye giriştikleri ekranlara gelmektedir. Acun Ilıcalının değişimiyle *“fiziksel ve psikolojik bir savaş”* olan Survivor All Star’da yarışmacı olarak boy gösteren bireylerin, insani duygularının törpülenmesine yarışma ilerledikçe izleyicin şahit olduğu görülmektedir. Oyunlar ilerledikçe ve her hafta adada kaybeden takımdan bir Survivor adayı elendikçe, bu psikolojinin yarışmacılarda rekabet, kazanma hırsı, kaybetme korkusu ve benzeri gibi birçok duygu değişimine yol açtığı görülmektedir. Bunun sonucunda da bireylerin gün geçtikçe daha hırçın, daha fevri ve daha da kavgacı kimliklere büründüğüne seyirci tanıklık etmektedir.

Survivor All Star’ın gelmiş geçmiş en zor survvor olacağını programın başında dile getiren Acun Ilıcalı, kurallarda değişikliğe gitmiştir. Diğer sezonlarda, format gereği çok kısıtlı bir şekilde yarışmacılara iki haftada bir erzak takviyesi yapılmaktadır.

Erzaktan kasıt ise un, yağ ve pirinçtir. Ancak All Star formatında artık bu erzak için de yarışmacılar yarışmaktadır. Bu kuralla birlikte yarışmayı kaybeden takımın neredeyse Hindistan cevizi hariç hiçbir gıdası bulunmamaktadır. Zaten bakıldığında ödül oyunlarını kaybeden takım aç kalmaktadır. Çünkü format gereği yemek ödül olarak sunulmakta ve yarışma da takım ruhunu oluşturmamayan, mücadele edemeyen takım aç kalmaktadır. İki günde bir yapılan ödül oyunlarında kaybeden takım diğer sezonlar da, her iki takıma verilen belli kilolardaki bu ek takviyeyle karınlarını doyurmaktayken, bu sezonda böyle bir değişikliğe gidilmesi, yarışmacıların daha çok aç kalmalarına ve psikolojik olarak daha da zayıflamalarına sebebiyet vermektedir.

Acun Ilıcalı yarışmacıları şoke eden kuralı şu sözlerle açıklamıştır: *"İki haftada bir erzak takviyesi yapılıyordu. Artık erzaklar için oyun oynanacak ve kaybeden takım o hafta erzak alamayacak. Kısacası kaybeden takım çok az erzak sahibi olacak ve erzak oyununu kazanan takım daha fazla erzak tüketmeye hak kazanacak. Bu durum da adada büyük bir avantaja dönüşecek"* diyerek şartların daha da zorlaştığına vurgu yapmıştır.

Kurallardaki bir diğer değişiklik ise bu formatın sonunda büyük ödül olan 500 binin yanı sıra kazanan yarışmacıya 10 yılı simgeleyen altın bir kupanın verilecek olmasıdır. Diğer sezonlarda görülmemiş böyle bir ilkin Survivor All Star'da gerçekleşmesi, yarışmacılarda yarışlarda *"daha da çok kenetlenmeliyim, mücadeleyi bırakmamak için elimden gelenin fazlasını yapmalıyım, şampiyon ben olmalıyım, kazanmak için ne gerekirse onu yaparım"* gibi algıların oluşmasına sebep olmaktadır.

Diğer sezonlarından farklı olarak Survivor All Star sezonunda "Sembol Oyunu" adı altında yeni bir oyunun programa dâhil olduğu görülmektedir. Bu oyunda başarı sağlayan ve belli sayıdaki sembole ulaşan yarışmacı, son üç hafta dokunulmaz olmakta ve Kuzey Kıbrıs'ta yapılacak olan büyük finale, finalist olarak direkt gitme hakkını elde etmektedir.

Dokunulmazlık oyununu kaybeden takım arasında, bireysel dokunulmazlık oyunu oynanmakta ve bu oyunu kazanan yarışmacıya, Ada Konseyinde elenmek üzere bir arkadaşının adını verme hakkı tanınmaktadır. Yani ada konseyinde çıkan isim bir aday, sms birincisi olan isim bir aday ve bireysel dokunulmazlığı kazanan isim bir aday olmak üzere üç aday elenmek üzere sms yarışına kalmaktadır. Halk oylaması sonucunda halktan en az oy alan bu üç yarışmacıdan birisi, ada hayatına ve bu yarışa veda

etmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere, yarışmacıların her ne kadar takım ruhu, birlik ve beraberlik içerisinde olduklarını diğer takıma karşı sergilemeye çalışsalar da, aslında yarışmada herkesin bireysel olarak yarıştığı, bencilce, ikiyüzlü bir şekilde duruş sergilediği Ada konseyinde gözler önüne serilmektedir.

Normalde takımlardan herhangi birisi iki yarışmacıya düştüğü takdirde adalar birleşmektedir. Ancak yeni kural gereği, birleşme haftasında adalar birleşmekte ve 14 yarışmacı bir adada yaşamaktadır. Fakat tek bir çatı altında değil, yine iki takım şeklinde yaşamını devam ettirmektedir.

Birleşme partisinde başka bir formatın oynandığı görülmektedir. Normalde diğer sezonlarda Survivor yarışmacıları, o gün eğlence ile ödüllendirilirken, Survivor All Star formatında eğlendirme kısmına dâhil edilmektedir. Acun Ilıcalı'nın ülkemize getirmiş olduğu bir diğer format olan "Yok Böyle Dans" adlı yarışmanın oynandığı görülmektedir. Buradan da Acun Ilıcalı'nın yapımcılığını ve sunuculuğunu üstlendiği bu programda, başka bir Programına gönderme yaparak, kendi reklamını yaptığı görülmektedir. Bu birleşme gecesinde özel dansçılar eşliğinde yarışmacılar dans etmekte ve partneriyle uyum içerisinde en iyi dans eden yarışmacı seçilmekte, sonunda yine bir ödül o yarışmacıyı beklemektedir. Sadece eğlenme amacıyla bu partinin düzenlendiği söylene de aslında buradan da eğlencenin yine yarışmacılar arasında rekabet içerisinde geçeceğini göstermektedir.

Fiziksel ve psikolojik savaş olarak adlandırılan Survivor All Star yarışma programında, yarışmacı kimliğiyle yer alan bu bireylerin, zorlu kurallar çerçevesinde yarıştıkları her hafta ekranlara gelmektedir.

2.4.5. Survivor All Star'a Katılan Bireylerin Genel Olarak Ortaya Çıkarılan Özellikleri

Farklı karakteristik özelliklere sahip olan bu yirmi iki kişinin bir araya getirilmesi tesadüf değildir. Çünkü Survivor adayı olan bu yarışmacılar, önceki sezonlarında birçok yönleriyle dikkat çekerek, ön plana çıkmış yarışmacılardan oluşmaktadır. Örneğin Pascal Nouma ve Berna Canbeldek, daha önceki sezonlarında kendi takımındaki yarışmacı arkadaşlarına fiziksel şiddet uyguladıklarından dolayı, diskalifiye olmuş yarışmacılardır. Hatta ünlüler takımında yer alan Berna adlı yarışmacının fiziksel şiddet

uygulayarak diskalifiye olmasına sebep olan yarışmacı Sahra Işık'ta Survivor All Star yarışma kadrosunda yerini almıştır. Ancak bu defa bu iki yarışmacı aynı takımda değil, karşı takımlarda yarışmaktadır. Programın sunucusu ve yapımcısı olan Acun Ilıcalı buna gerekçe olarak; *“aynı durumun tekrar yaşanabilme ihtimaline karşı yan yana değil, bu iki yarışmacının farklı takımlarda olmasını uygun bulduklarını”* belirtmiştir. Yine Turabi Çamkıran ile Sahra Işık, Hilmi Cem İntepe ile Duygu Çetinkaya ve Serenay Aktaş ile Merve Aydın arasında, kendi sezonlarından kalma sorunların yaşandığı bilinmektedir. Sürekli tartışma halinde olmaları, birbirlerine hakaret etmeleri ve birbirleriyle yarışma içerisinde konuşmadıkları halde Survivor All Star formatıyla bu yarışmacıların tekrar takım arkadaşı olarak bir araya getirildikleri görülmektedir. Zaten bu durum büyük oyunun yani Survivor'ın kurgusunun temelini oluşturmaktadır.

Her programda olduğu gibi Survivor yarışma programında da reyting kaygısı kendini hissettirmektedir. Birbirleriyle çatışan, anlaşılmayan ya da bir özelliğinden ötürü ön plana çıkan, parlayan insanların reytingi arttırdığı, daha çok izleyiciyi televizyona çektiği bilinmektedir. Bu programda da bu özelliğin ön plana çıktığı, seçilen yarışmacılardan anlaşılmaktadır.

Yarışmacılardan birçoğunun sporcu kimlikleriyle ön plana çıktıkları görülmektedir. Örneğin ünlüler takımında yer alan Merve Aydın milli atlet, Pascal Nouma, Serenay Aktaş ve Ahmet Dursun futbolcu kimlikleriyle yer almaktadır. Yine gönüllüler takımından Sahra Işık voleybolcu, Özlem Çalın yüzücü, Taner Çalın futbolcu, Hasan Yalnızoğlu milli güreşçi ve Turabi Çamkıran dövüşçüdür. Normal hayatlarında sporla içli dışlı olan bu yarışmacıların, rekabet ve kazanma hırsıyla oyun alanlarında yarıştıkları görülmektedir. Fakat zorlu ada şartları ve açlığın vermiş olduğu hırçınlığın da neticesinde bir sporcudan beklenen ahlaki rekabetten, yarışmacıların gittikçe uzaklaştıkları ve her oynanan oyunla birlikte bu beklentilerin ortadan kalktığı görülmektedir.

Ada hayatı dışında gerçek hayatlarında kişilikleriyle saygınlık kazanmış bu bireylerin, bu program ile birlikte nasıl değişim ve dönüşüm geçirdiklerini seyretmekteyiz. Örneğin ünlüler takımında yer alan Anıl Tetik'in efendiliğiyle, Merve Aydın'ın başarılı milli sporcu kimliğiyle, yine Doğukan Manço'nun sanatçı kimliğiyle medyada yer aldığı bilinmektedir. Aynı şekilde gönüllüler takımında yer alan Turabi

Çamkıran, Hilmi Cem İntepe, Sahra Işık gibi isimlerin medyada ve yarışmış oldukları sezonlarında, kişilikleriyle ön plana çıktığı görülmektedir. Bu durum ünlüler gönüller takımındaki tüm yarışmacılar için geçerli bir durumdur. Bu medyatik yüzlerin televizyon dünyasında oldukça tanındıkları, kişilikleriyle ve başarılarıyla isimlerinden sıkça söz edildiği bilinmektedir. Yarışmanın en başlarında sergilemiş oldukları tavır ve davranışlarıyla dikkat çeken, yardımsever ve beyefendilikleriyle adından söz ettiren bu isimlerin, yarışmanın ilerleyen haftalarında bu gibi davranışlarından gittikçe uzaklaştıkları görülmektedir. Kazanmak ve oyunda kalmak için her türlü yola başvurdukları ekranlara getirilmektedir. Kazanma hırsıyla birlikte birbirlerinin arkasından sinsice iş çeviren, çıkarları uğruna arkadaşını yarı yolda bırakan, yüzüne gülüp arkasından konuşan ikiyüzlü ve bencil kişiliklere büründükleri görülmektedir. Bu gibi davranışları görünür kılmak adına tablo şeklinde gösterecek olursak;

Tablo 2.4. Yarışmacıların Birbirlerine Sarf Ettikleri Hakaret İçeren Cümleler

Tek bildiğin üslup başka bir bok yok.	Piç.
Adam diyorum ya sana, yanlış anlama sıfat olsun diye.	Hepinizi buraya gömeceğim lan.
Sen her şeye salça olma.	Her boka karışmasana sen kızım.
Bok alırdı oyunu.	Adam mısın lan sen göt herif.
Başkalarına kızıp bana laf atma mal.	Pisliksin.
A...ına koyacağım senin.	Yanımdan bas git geri zekâlı, bir boku beceremiyorsun.
Öküzün trene baktığı gibi tencereye bakıyorlar.	Açgözlü bir aptalsın.
Konuşma lan tavşan.	Seni buraya gömerim kızım, tipine bak otur aşağıya.
Ne yapıyorsun lan sen palyaço.	Atlarken maskeni tut düşmesin lan.
S..tir git lan.	Aptal mısın oğlum sen çekil git başımdan.
Sıçacam üslubuna lan senin	Adam mısın lan sen.
Oha lan yavaş ol biraz.	Her şeye salça olma lan sen.
Kendine gel lan yavşak	Bunların hepsi çakal ve beni yerler.
Oruspu çocuğu	Çok bencil ve burnu havada birisin. O burnunu yere indirmezsene sonuçlarına katlanacaksın.

Tabloda görüldüğü gibi yarışmacıların birçoğu, gerek ada hayatındaki yaşamlarında gerekse oyun alanının da birbirlerine karşı hakaret içerikli sözler sarf etmekte ve ahlak kurallarına aykırı bir şekilde, birbirlerine saygısızca davranışlar sergilemektedir. Bir yarışma programı olan Survivor All Star'a katılan ve medyada gerek meslekleri gerekse duruşlarıyla tanınan ve saygı duyulan bu bireylerin, bu programla birlikte ahlaksal açıdan ne kadar eksildikleri, zorluklar karşısında çözölen bir karakter yapısına sahip oldukları gözler önüne serilmektedir. Örnek bireyler olarak medyada yer alan bu kişilerin, sergilemiş oldukları tavır ve davranışlarla izler kitle açısından hayal kırıklığı olduğu görölmektedir.

Yine programda değişimli olarak ödöl oyunlarını kazanıp kaybeden bu iki takımdaki bireylerin, aslında her hafta psikolojik savaşı kaybettiklerini izleyici seyretnmektedir. Türk halkının sevgilisi olarak tabir edilen Pascal Nouma'nın medyada daha çok sempatik tavırlarıyla, sporcu kimliğiyle yer alırken, bu programla birlikte insanlar onun aslında ne kadar kavgaya meyilli bir birey olduğuna şahitlik etmektedir. Bu gibi olumsuz durumlara hemen hemen tüm yarışmacıların örnek davranışlar sergilediği görölmektedir. Çünkü bu programla birlikte seyirci, kendisine daha önceden tanıtılmış olan bu bireylerin, zor durumlar karşısında sergiledikleri bu değişken kişilikleriyle karşılaşmakta ve daha önceden bildiklerinin bir yanılgı olduğuna şahitlik etmektedir.

Survivor All Star yarışma programının sunduğu aldatıcı gerçeklikten başka bir şey değildir. Bu programda şansa bırakılmış hiçbir şeyin olmadığı ve her şeyin en ince ayrıntısına kadar planlanmış olduğu görölmektedir. Karakterlerin izler kitlenin kendileriyle özdeşleştirebilecekleri ve kendinden bir şey bulacakları şekilde seçilmiş oldukları gözler önündedir. Her toplum farklı özelliklere sahip bireylerden oluşmaktadır. Zaten bu farklılıkların birleşmesiyle, bir araya gelmesiyle toplumlar oluşmaktadır. Kimi bireyler sakın mizaca sahipken kimileri kavgacı, hırslı yönleriyle dikkat çekmekte, kimileri dayanışmacı, uyumlu bir yapıdayken kimileri ise bencil, ikiyüzlü bir karakter sergilemektedir. İşte bakıldığında bu 22 kişiden oluşan yarışmacıların her birinin ayrı ayrı karakterlere sahip olduğu ve toplum içerisinde yer alan belli gruptaki insanları sergiledikleri görölmektedir. Kim kendisine yakın karakterdeyse izler kitle o tarafa yönelmekte, o kişiyi kendisine rol model olarak almakta ve oylarıyla o bireyi üst sıralara taşımaya çalışmaktadır.

24 saati birlikte geçiren, her dakikaları kaydedilen, yarışan, rekabet eden, çatışan, yemek arayan, yemek yiyen, avlanan, uyuyan, kavga ederek birbirlerine hem fiziksel hem de psikolojik şiddet uygulayan yarışmacıların her halleri ekrana yansıtılmakta ve milyonlarca insan, aktarılan bu dramatik ve trajik durumlara seyirci bırakılmaktadır. Bunun sonucunda izleyici, kendisine daha yakın olan yarışmacıyı belirlemekte ve sms göndererek adada kalmasına katkı sağlamaktadır. Sadece izleyiciler kullanmış oldukları smslerle adadan ayrılacak ya da kalacak yarışmacıyı belirlemekle kalmamaktadır. Bu yolla televizyon programı ile izler kitle arasında sosyal mesafelerin kısılmasına, şovun daha çekici hala gelmesine ve popülaritesinin artmasına öncülük etmektedirler.

Yukarıda anlatıldığı üzerine tüm bunlar sonucunda gerçek hayat ve televizyon dünyasının kendi yarattığı sanal gerçeklik arasındaki ayrım neredeyse ortadan kalkmaktadır. Aslında aldatıcı olan bu gerçeklik gözler önüne serilmektedir. Programın altmış yedinci bölümünde Turabi Çamkıran'ın Hakan Hatipoğlu'na saldırması, küfür içeren hakaretler sergilemesi, sakinleşememesi ve sonrasında yaşananlar programın sonlanmasından sonra televizyonu kapatmakla sona ermemektedir. Turabi Çamkıran'ı destekleyenler ve Hakan Hatipoğlu'nu sevenler arasındaki gerginlik tam da gerçek hayatın içinde yaşanmaya devam etmektedir. Birbirini tanımayan bireylerin desteklemiş olduğu yarışmacıları savunmaya geçmesi, sanal âlem üzerinden bloklar açarak diğer yarışmacıların taraftarlarına hakaretler yağdırması, küfürler etmesi, aynı şekilde karşılık bulmaları gibi birçok durum söz konusudur. İzler kitlenin bu yarışmada yer alan yarışmacıların avukatlığını üstlenmesi, hiç tanımadığı insanlara hakarete bulunmaları gibi kendilerini kaptırdıkları ve programdaki sanal gerçekliği gerçek dünyaya aktarmaları gibi durumlar ortaya çıkmaktadır.

Sanal bir gerçeklik sunan Survivor All Star programında yarışmacıların zaman ilerledikçe duygusuzlaştığına, açlığın ve ada hayatındaki zorlu yaşam koşullarının etkisiyle bastırılmış olan taraflarının ön plana çıkarak, sergilemiş oldukları kişiliklerinden onları uzaklaştırdığına izleyici tanıklık etmektedir. Yarışmacıların kazanmak için her yola başvurabilecekleri gözler önüne serilmektedir. Bu realite şovu seyreden bireylerin kendilerini kaybederek yarışmacıların kimliklerine büründüklerine, onlar kazandığında kendi kazanmış gibi sevenen, kaybettiğinde üzülen kısacası onlarla ağlayıp onlarla gülebilecek kadar izleyicinin işin içerisine girdiği gözlemlenmektedir.

2.4.6. Rekabeti Tetikleyen Durumlar ve Bu Durumlar İçerisinde Bireyin Tutumları

Toplumların birlik içerisinde yaşamasını sağlayan, onları bir arada tutan değerler, insanoğlunun yüzyıllar boyunca edinmiş olduğu deneyimlerin ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu değerler, toplumları meydana getiren bireyler tarafından hayata tutunmak ve hayatta kalmak için, bir neden olarak algılanmaktadır. Hızla değişmekte olan ekonomik ve sosyal yapılara bağlı olarak pek çok değer ortadan kaybolmakta veya farklı bir boyut kazanmaktadır. Tüm bunların temelini oluşturan kapitalist sistemde değerlerin yerini ekonomik güç almakta ve en büyük değer olarak ise para gösterilmektedir (Özel 2013:5).

Kapitalizm bir güç olarak algılanırken, sadece ekonomik ya da üretimle alakalı bir güç olarak ta kalmamaktadır. Kapitalist sistemin aynı zamanda insanların kültürünü, siyasetini, ideolojisini, hayata bakışını, gündelik hayatını değiştirip bir sistem haline geldiği görülmektedir. Dolayısıyla kapitalizm ekonomiyi değiştirirken, dönüştürürken aynı zamanda bireyleri de değiştirip dönüştürmektedir. Bunu da en kısa yoldan, insanları birbirleriyle yarıştırmak, rekabet ettirerek gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

Öncelikle rekabeti tanımlayacak olursak; Rekabet, üstünlük sağlamak amacıyla rakiplere karşı gösterilen yarışma faktörlerinin tümüne verilen isimdir. Aynı zamanda rakibi gözetim altında tutma gibi anlamlara da gelmektedir (Vikipedi, özgür ansiklopedi).

Rekabet ile kapitalizmin birbirleriyle sıkı bir ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. Kapitalist sisteme bakıldığında, para üretmekte ve böylece herkesi para kazanmak için mecbur bırakmaktadır. Para kazanmanın tek yolu ise rekabet etmekten geçmektedir. Rekabet etmemek hareketsizlik anlamı taşımakta ve böyle bir durumda ise sistemin tamamen ortadan kalkmasının söz konusu olacağı görülmektedir. Bu noktada kapitalist sisteme hizmet eden Survivor All Star programına bakıldığında, aynı sistem düşüncesiyle kurgulanmış olduğu görülmektedir. Survivor all Star programında yarışmacı bireylere, iki günde bir oynanan oyunlar düzenlemektedir. Fiziksel ve psikolojik açlık ile imtihan edilen yarışmacılardan, oyun kazanmaları beklenmektedir. Bu da ancak rekabet etmekle mümkün olmaktadır. Çünkü rekabet etmeyen yarışmacı puan alamamakta ve takımdaki arkadaşları tarafından dışlanmaktadır. Bu durum

programda oynanan ödül oyunlarında sıkça görülmektedir. Örneğin ödül oyununu kaybeden ünlüler takımı arasında geçen diyaloga bakacak olursak;

- **Acun Ilıcalı:** Ünlüler şeytanın bacağına kıramadı. İki üç tane oyun kıl payı gitti. Çok kısa konuşup yollamak istiyorum iki takımı da. Çünkü ünlüler çok üzgün.
- **Doğukan Manço:** Görünen köy kılavuz istemez benim açımdan. Ne diyeyim diyecek hiçbir şeyim yok.
- **Merve Aydın:** Ne söyleyebilirim ki Acun bey. Kendine inanmayan insanlarla oyun oynuyoruz. Oyuna çıkıyoruz. Ben bunu yapamam, ben onu yapamam... Benim de oynayamadığım oyunlar oluyor. Benim de yapamayacağım oyunlar oluyor ama hiçbir zaman bırakmıyorum. Motivasyonumu üst safhada tutup, oyun oynamaya çalışıyorum. Burada, bütün her şeyimi ortaya koymaya çalışıyorum. Ben artık bu bahanelere sığınmak istemiyorum.
- **Doğukan Manço:** Bu bahaneler benim için geçerli zannedersen?
- **Merve Aydın:** Herkese söylüyorum Doğukan. Üzerine alınıyorsan alınıyorsun demek ki yapıyorsun bunu, anladın mı?
- **Doğukan Manço:** Rica ediyorum, son atışlarımı bakıp bana yorum yapar mısın?
- **Merve Aydın:** Son atışlarımı bakıp bana yorum yapar mısın demek nedir ya?
- **Doğukan Manço:** Yok açık olalım.
- **Merve Aydın:** Oynayacaksın Doğukan. Bench'e gelip oturup, ellerini birleştirerek durmayacaksın kukumav kuşu gibi tamam mı? Bana enerjini vereceksin her geldiğinde!
- **Hakan Hatipoğlu:** Bunları adada konuşalım Merve?
- **Merve Aydın:** Adada konuşalım Hakan da konuşsak ne fark ediyor?
- **Doğukan Manço:** Şu fark ediyor: Çünkü burada konuştuğumuz zaman, sen bir şey atamadığın zaman, ben böyle bir yerde kesinlikle kalkıp şöyle arkadaşlarımız var, böyle arkadaşlarımız var diye rencide etmiyorum.

(TV8'de yayınlanan 26.05.2015 tarihli yayın)

Bu diyalogdan da anlaşılacağı üzere, ödül kazandığında çok iyi anlaşılan iki takım arkadaşının kaybetme, mücadele etmeme gibi durumlarda nasıl birbirlerine sırt çevirdiği gözler önüne serilmektedir.

Survivor All Star yarışma programında rekabeti tetikleyen birçok durum söz konusudur. Bunların başında; ödül oyunlarındaki ödüllerin büyüklüğü ve karşı konulmaz cazibesi gelmektedir. Açlıkla sınanan yarışmacıların, bu ihtiyaçlarının giderilmesinin yanında bu ödül oyunlarının, belki de yarışmacılardan birçoğuna hayatta yapamayacağı şeyler sunması, onlara gidemeyeceği yerlere gitme ve oraları görme imkânı sağlaması, yarışmacılarda rekabet hırsını arttırmaktadır. Kazanmak için grup psikolojisine bürünen takımlar kenetlenmekte ve var gücüyle elinden gelenin en iyisini yapmak için mücadele etmektedir. Oyun sonrasında kazanan takımda bu oyunlar büyük mutluluk kaynağı, yarışmacılar arasında birlik ve beraberlik hissini sağlarken, kaybeden takım arasında ise huzursuzluk, açlığın ve kaybetmenin vermiş olduğu bir kargaşa

ortamı oluşturmaktadır. Gönüllüler takımında yer alan ve programın şampiyonu olan isim Turabi Çamkıran ödül oyunlarının ne kadar önemli olduğunu şu sözleriyle ifade etmektedir: *“Yine ödül oyunu. Şu Survivor All Star’ da bütün ödüllere ihtiyacımız var. Çünkü kardeşim, biz burada araba gibiyiz ve her arabanın öncelikle benzine ihtiyacı var. Buradaki ödüllerin hepsi de bizim için benzin değerindedir”* (TV8’ de yayınlanan 21.03.2015 tarihli yayın). Farklı karakteriyle, yapmış olduğu hareketler ve konuşma üslubuyla ön plana çıkan yarışmacı Turabi’nin bu sözleri ödül oyunlarının önemini vurgulamaktadır.

Programın sunucusu Acun Ilıcalı’nın ödülü kazanan takıma bir sonraki gün, kaybeden takımın önünde “ödül nasıldı?” diye sorması hırsı, kazanma arzusunu daha da arttırmaktadır. Çünkü bu konuşmadan hemen sonra yeni bir oyun oynanacaktır. Bunun yanında Acun Ilıcalı’nın ödül olarak göstermiş olduğu yiyecekleri, aç olan yarışmacıların önünde tatması ve onlara nispet yaparcasına konuşması yarışmacılarda mücadele hissini arttırmaktadır.

Rekabet duygusuzu özünde inatçılık, doyumsuzluk, çekememezlik, düşmanlık ve benzeri gibi insan ilişkilerini olumsuz etkileyen çok sayıda faktörü içerisinde barındırmaktadır. Survivor All Star’da bu faktörlerle sıkça karşılaşıldığı görülmektedir. Kazanan takımın bir sonraki oyunu da kazanmak istemesi, kaybeden takımın bu durumu hazmetmekte güçlük çekmesi gibi programda birçok durumla karşılaşılmaktadır. Örneğin yarışmanın ekranlara gelen elli beşinci bölümünde oyunu kaybeden ünlüler takımı olmuştur ve bu durum karşısında Berna adlı yarışmacı kaybetmeyi kabullenmekte güçlük çekerek, sinir krizi geçirmiştir.

- **Acun:** Berna sakın sakın geçecek.
- **Berna:** Çok sinirliyim Acun Bey. Çok sinirlendim.
- **Acun:** Daha dün oyun kazandınız. Kazanıyorsunuz. Sadece ödül oyununa denk gelmiyor. Takım kazanıyor zaten. Sakin ol tamam.
- **Berna:** Çok sinirliyim. Çok sinirliyim. Çok sinirliyim.
- **Acun:** Normal bu mağlup oldunuz. Yenildiniz. Sen kendini bir sonraki maçı kazanmaya motive et.
- **Berna:** Her maça öyle geliyorum zaten.
- **Acun:** Tamam olacak. Kazanacaksın.
- **Berna:** Olmuyor Acun Bey.
- **Acun:** Oluyor oluyor. Daha dün kazandınız.

(TV8’de yayınlanan 18.05.2015 tarihli yayın)

Bu diyalogtan sonra Acun Ilıcalı Berna adlı yarışmacıya sarılarak sakinleştirme çalışmıştır. Sinirlerin çok gergin olduğu ve hırslın insanı tamamen ele geçirdiği bir formatta, insanların nasıl hırslarının kurbanı oldukları gösterilmektedir. Rekabet etmekten başka bir çaresi olmayan bu bireylerin, oynanan her oyunla birlikte daha da doyumsuz hale geldikleri, kaybetmeye tahammül edemedikleri gösterilmektedir.

Sadece fiziksel değil psikolojik bir savaş olarak ta tanımlanan Survivor All Star'da yarışmacıların psikolojik ihtiyaçlarını gidermeye yönelik ödüllerin de olduğu görülmektedir. Bu ödüller yarışmacıların arkadaşlarından gelen mesajlar, ailelerinden gelen videolar, fotoğraflar ve mektuplar şeklinde oluşturulmaktadır. Ödül açıklandığında yarışmacılardan birçoğu gözyaşı dökmekte, duygulu bir şekilde Acun Ilıcalı'nın sorularına cevap vermektedir. İnsanların psikolojilerine yönelik böyle bir oyunda, rekabetin daha da arttığı ve yarışmacılar arasında kazanma hırsına dayalı seslerin çokça yükseldiği gözlemlenmektedir. Otuz altıncı bölümde ekranlara gelen oyunda, ailelerden gelen fotoğraf ödülünü kaybeden gönüllüler takımından Bozok ve oyunda başarılı performans sergileyemeyen Begüm ve Hasan adlı yarışmacıların arasında geçen diyalog bu duruma güzel bir örnek oluşturmaktadır.

- **Begüm:** Bilerek mi yaptım?
- **Bozok:** 4 oyun, 5 oyun.
- **Begüm:** Bilerek mi alamıyorum, niye benim üzerime geliyorsun?
- **Bozok:** Kafanı kullan o zaman. Senin yüzünden kızımın resmini göremeyeceğim ben!
- **Begüm:** Bende annemin babamın resmini göremeyeceğim!
- **Hasan:** Arkadaşlar kendinize gelin.
- **Bozok:** Sen zaten hiç konuşma! 3 kere yanlış yaptın.
- **Hasan:** Allah allah. Sen nasıl bir üslupla konuşuyorsun bana?
- **Bozok:** Bırak şimdi bana bu üslup ayağını be. Sıçtırtma üslubuna şimdi it herif! Ne üslubundan bahsediyorsun be...
- **Hasan:** Terbiyesizsin.
- **Begüm:** Kendine gel artık! Sanki bilerek yapıyoruz.
- **Bozok:** Sensin lan terbiyesiz hadi
- **Hasan:** Bayanla nasıl konuşacağını bilmiyorsun!
- **Bozok:** Sana mı soracağım lan nasıl konuşacağımı? Ben senin ne kadar terbiyeli olduğunu biliyorum. Üslupmuş bir tek bildiğin üslup var senin başka bildiğin bir bok yok senin! Ne üslubu?
- **Hasan:** Niye bağırıyorsun arkadaşım?
- **Bozok:** Ne bağıracığım senin yüzünden oyun kaybettim.
- **Hasan:** Herkes oyun kaybediyor. Herkes kaybediyor
- **Bozok:** Senin gibi bir it yüzünden ben oyun kaybedemem anladın mı?
- **Hasan:** Sen bir kere doğru dürüst konuş!
- **Bozok:** Konuşmuyorum lan!

- **Hasan:** Konuş!
- **Bozok:** Konuşmuyorum
- **Hasan:** Ben sana öğretmeyeceğim bunu
- **Bozok:** Hadi lan oradan. Ateş olsan düştüğün yer kadar yer yakarsın.
- **Hasan:** Terbiyesiz! Üsluba bak be

(TV8’de yayınlanan 21.04.2015 tarihli yayın)

Yarışmadaki bu diyalogdan da anlaşılacağı gibi yarışmacılar, kaybetmeyi kabullenememekte ve buna sebep olarak gördükleri kişilere çok ağır konuşabilmektedir. Oysaki oyun bir takım yarışması ve takımca kaybedilen bir oyunken, kaybetmeye sebep olarak iki kişi gösterilmekte ve o kişilerin üzerine gidilmektedir. Begüm adlı yarışmacı bu diyalog sonrası gözyaşlarını tutamamakta, onu savunan Hasan adlı yarışmacıyla birlikte takım içerisinde dışlanmaktadır.

Kapitalizmin bencillik ve gaddarlıkla ifade edildiğine birinci bölümde değinilmektedir. Sürekli olarak rekabeti eleştiren yazarlar, rekabeti savaşa benzetmektedir (Hazlitt, 2005: 6). Survivor All Star programının da, bu ve benzeri durumları içerisinde barındırmış olduğu görülmektedir. Program çerçevesinde yarışmacıların kazanmak için ellerinden geleni yaptıkları, savaşırçasına parkurlarda rekabet ettikleri ekranlara gelmektedir. Birbirlerini motive etmek ve rakip takıma karşı daha da hırslandırmak için sözler sarf ettikleri görülmektedir. Daha iyi anlaşılması adına sarf etmiş olduğu sözler tablo şeklinde gösterilecek olursa;

Tablo 2.5. Yarışmacıların Birbirlerine Sarf Ettikleri Rekabet İçeren Cümleler

Haydi, Serenay annen için yapmalısın.	Haydi Hakan haydi Hakan haydi, tam zamanı tam zamanı şimdi.
Çok iyisin Merve dayan düşecek o.	Bırakma Berna, sallanıyor o sakın pes etme.
Sen daha güçlüsün kızım, daha dayanıklısın. Git ve al oyunu.	Hakan pes etme, çok iyi gidiyorsun.
İşte bu Turabi sen şampiyonsun. Şampiyonlar nasıl yapar göster ona.	Hadi Merve kardeşin için.
Konsantre ol Özlem, çok rahatsın.	Bağırıyorlar çünkü kaybediyorlar, merak etme dayan sen kazanacaksın.
Harika kasların var Turabi sen kazanacaksın.	Almadan gelme, bu oyun sende, sana güveniyoruz.
Hilmi sen şampiyon olmuş adamsın, Onlar senden korksun.	Bırakma Begüm sakın, devirecek o.
Pes etme Doğukan, tüm gücünle saldır.	Merve ne oyunlar aldın sen, bunu mu alamayacaksın. Özlem kim ki senin için.
Hasan abi bu oyun sende, sen yapamayacaksın da kim yapacak Allah aşkına.	Takım için yap bunu, eğer bu sayıyı alamazsan aç kalacağız.
Atamıyor atamıyor, koş Hadi Anıl.	Bravo Merve, sen daha dayanıklısın kızım bitti o.
Sakin ol Fulya sakın ol yetiştin.	İşte bu Hakan aynı şekilde yap, işin bu senin.
Böcek gibi ezersin çünkü sen daha iyisin kızım.	Daha hızlısın sen, Gizem için yapacaksın bunu unutma.
Haydi Berna Haydi Pascal, siz en iyisiniz haydi.	On saniye fark attın Serenay, çok iyisin.
Ailemizi göreceğiz unutmayın, almak zorundayız başka çaremiz yok. Hem alacağız da çünkü biz daha iyiyiz arkadaşlar.	Onu mahvedeceksin Turabi, o kim sen kim, garanti sende bu oyun.

Tabloda görüldüğü gibi yarışmacılar takım arkadaşlarını, rakip takıma karşı cesaretlendirmekle birlikte rakibini küçümsemektedir. Her ne kadar takım içerisinde sorunlar yaşamış olurlarsa olsunlar, bunu bir kenara bırakarak oyun alanında, takım için birlik ve beraberlik içerisinde hareket ettikleri görülmektedir. Ancak bu birlik ve

beraberlik daha çok oyun alanında geçerli olup, oyunun gidişatına göre şekillenmektedir. Oyun bitip her iki takım da adalarına döndüğünde böyle bir durumun ortadan kalktığı gözlemlenmektedir. Çünkü yarışmacılar arasında çıkara dayalı bir ilişkinin varlığı söz konusudur. Her yarışmacı bir diğer yarışmacının menfaati kadar önem taşımaktadır. İki takım şeklinde gruplar oluştursalar da aslında bu 22 kişi bireysel olarak yarışmaktadır. Sonuçta programın bitiminde, bir kişi Survivor olmakta ve diğer 21 kişi büyük ödüle veda etmektedir. Survivor olmak için yarışmacıların bencilce, ikiyüzlü bir şekilde davranışlar sergiledikleri, adada bir hafta daha kalmak ve elenmemek için stratejiler geliştirdikleri ekranlara getirilmektedir.

Yarışmacılar arasındaki kazanma hırsının, fiziksel şiddeti de beraberinde getirdiği görülmektedir. Örneğin, programın ekranlara gelen yirmi beşinci bölümünde erkekler arasında oynanan sembol oyununda, yarışmanın şartları gereği bayrağı alıp havaya kaldıran yarışmacı, o etabı kazanmakta ve diğer etapta oynamak için bir üst tura çıkmaktadır. Ancak gönüllüler takımında yer alan Turabi adlı yarışmacının, ünlüler takımında yer alan Hakan adlı yarışmacıyla bayrağı aynı anda alması sonucu, Turabi yere düşen Hakan'ın omzuna tekme atarak fiziksel şiddete başvurmaktadır. Yarışmanın kuralları gereği fiziksel şiddetin kesinlikle yasak olduğu bu yarışma programında, yarışmacıların kazanma hırslarına yenik düşerek kural ihlali yaptıkları görülmektedir. Bu hareketinin ardından programın sunucusu olan Acun Ilıcalı, Turabi adlı yarışmacıyı şu sözleriyle uyarmaktadır:

Acun Ilıcalı: “Turabi bu hafta hiçbir oyunda oynamayacak. Hiçbir oyunda yer almayacak. Bunu da şöyle değerlendirmeyelim: Böyle bir ceza verdik, Turabi’de cezasını çekti diye bir durum da yok. Bundan sonra Turabi’nin fiziksel bir hamlesi olursa oyunun içinde olmayan... İlk işimiz Turabi seni elemek olacak. Bundan sonra Turabi seni takip edeceğiz. Survivor’ın 10 sezonu boyunca yaşanmamış, anlamsız bir gerilim yaşıyoruz şuanda. İçinde, fiziki temas barındıran bir gerilim yaşıyoruz. Hadi bu diyelim oyun içindeydi, bayrağı almak için ayağını kullandın. Olabilir. Bir önceki oyunda zaten top atmışsın. Ondan evvel kum atmışsın. Yani her seferinde sorduğumuz zaman, yok bunu böyle gördüm o yüzden gözüm döndü dedin tamam. Bu sefer artık gözünün döneceği bir şey yok! Bayrak alacaksın, ayağını kullanmaman lazım. Ben defalarca seyrettim. Hani tek başına olsa, deminde dediğim gibi uyaracağız. Hani bunu bir yarışmacı üç kez yapıyorsa, kusura bakmayın arkadaşlar burası kimsenin alanı değil, burası bizim alanımız. Bizim alanımızı da temiz tutacağız! Bundan sonra dediğim gibi, rakiplerini sahada yenmeye çalış ya da oylama da yenmeye çalış! Seni son kez uyarıyorum! Bir daha böyle bir şey yaparsan, seni ilk fırsatta eleyeceğiz. Survivor biraz da biliyorsunuz aç kalıp sinirlerini tutma, kendini kontrol etme yani bunun da yarışı değil mi bu? Bir

tek koşmuyoruz burada. Atletizm yarışması değil. Yani sinirini sağlam tutacaksın, özleminin üzerinden geleceksin. Psikolojik ve fiziksel bir yarışma bu!”

(TV8’de yayınlanan 05.04.2015 tarihli yayın)

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi, oyunun kurallarının kesin çizgilerle çizildiğinin vurgusu yapılmaktadır. Her ne kadar başarılı olursa olsun, kuralların ayırım yapılmaksızın her yarışmacıya aynı derecede uygulandığının vurgusu yapılmaktadır. Ancak program, detaylı bir şekilde incelendiğinde durumun hiçte bu şekilde olmadığı görülmektedir. Survivor All Star ve benzeri yarışma programlarında reytinglerin büyük bir öneme sahip olduğu ortadadır. Programda gerek hareketleri, gerek davranışlarıyla birkaç yarışmacının ön plana çıkması ve bu yarışmacıların izler kitle tarafından izlenirlik oranında değişmelere yol açması, onların varlığını daha da önemli kılmaktadır. Turabi Çamkıran adlı yarışmacı da gerek hareketleri, gerek konuşmalarıyla oldukça dikkatleri çekmiş ve programda en fazla sms potansiyeline sahip olan yarışmacıların başında yer alan isimdir. Bu kadar çok izler kitleye sahip olan bir yarışmacının, programda bu şekilde elenmesi söz konusu değildir. Nitekim de öyle olmuştur. Yarışma ahlakına ayrı hareket etmesine rağmen sadece uyarı almış ve birkaç oyunda diskalifiye edilerek program sonuna kadar programda yer almış olan isimdir. Öyle ki program bitiminde birinci olarak, sms yarışında halk tarafından Survivor All Star şampiyonu ilan edilmiştir. Bundan önceki Survivor yarışmalarında benzer hareketler sergileyen ve izler kitle tarafından takipçisi az olan yarışmacıların uyarı bile almadan elendikleri görülmüştür. Mesela bir önceki sezonda Sahra Işık ile kavga eden Berna Çambeldek adlı yarışmacının Sahra adlı yarışmacıya, fiziksel şiddet uygulaması sonucunda uyarı dahi almadan elendiği görülmektedir. Çünkü Berna adlı yarışmacının Turabi Çamkıran kadar bir popülaritesi ve izler kitlesi yoktur. Programın izlenirlik açısından kaybedeceği pek fazla bir şey olmadığından dolayı kurallarda esneklik de yapılmayıp, uygulamaya gidildiği görülmüştür.

Aynı zaman da programın yapımcılığını ve sunuculuğunu üstlenen Acun Ilıcalı’nın ” sözlerinden de anlaşılacağı üzerine diktatör bir tavır sergilediği görülmektedir. Bu bölüm ve diğer bölümlerde de Acun Ilıcalı’nın sözlerinin dışına çıkılmaması, ne söylerse söylesin kimsenin sesini çıkartmadan onu dinleyip, ona itaat edercesine vermiş olduğu direktifler doğrultusunda hareket etmeleri, bu kanıyı destekler niteliktedir.

Yine kapitalist zihniyetin dönüştürmüş olduğu bireylerin, tek düşüncesinin kazanmak, daha çok üretmek, daha çok insanı sömürmek ve daha çok insanı gasp etme isteği söz konusudur (Sennett, 2005: 89).

Survivor All Star programı çerçevesinde de yarışmacıların, benzer bir hal aldıkları görülmektedir. Kapitalist sistem nasıl bireyin olduğu yerde kalmasına, yerinde saymasına karşı çıkmaktaysa, yarışmacıların takım içerisinde, pasif hareket etmelerine de karşı çıkıldığı görülmektedir. Eğer mücadele etmeyip, yerinde saymaya devam ettiği takdirde bireyin yok olup gideceğini sürekli bir şekilde bilinçaltına mesaj olarak gönderen sistemin, bu programda da işlediği görülmektedir. Bu duruma en güzel örneği, adada her hafta oynanan dokunulmazlık oyunları oluşturmaktadır. Dokunulmazlık oyununun, oyunlar içerisinde en çok öneme sahip oyun olduğunun, gerek yarışmacılar ve gerek Acun Ilıcalı tarafından her hafta vurgusu yapılmaktadır. Çünkü oynanacak olan bu oyun, hangi takımdan kimin gideceğini belirlemektedir.

Yarışmacılar için dokunulmazlık oyunlarının önemini aktaracak olursak; Acun Ilıcalı'nın programın dokuzuncu bölümünde ekranlara gelen dokunulmazlık oyunu öncesi gönüllüler takımından Turabi ve Sahra adlı yarışmacılara *"bu oyun sizin için ne önem taşıyor?"* sorusuna verdikleri cevaba bakıldığında; Turabi adlı yarışmacı *"Bütün oyunlar yalan bir tek bu oyun gerçek. Çünkü yenilirsek, bizden birisi hayallerine veda edecek. Hayallerine veda edecek kişi, ben olmak istemiyorum. Çünkü her konseyde bende gidebilirim. Sonuçta kimse garanti değil burada. O yüzden, en azından ben gitmeyecekmiş gibi çıkacağım oraya ve savaşıacağım"* sözleriyle önemini vurgularken takım arkadaşı Sahra da oyunla ilgili düşüncelerini şu sözleriyle ifade etmektedir: *"inanılmaz derecede tüm vücudum ağrıyor. Sakatlıklarım var ama oynamak zorundayız. Oynamak zorunda hissediyorum kendimi. Bu oyun çok önemli. Elimizden geleni yapmak zorundayız. Bir arkadaşımızı daha kaybetmeye hazır değiliz. Kimse bir isim yazmak istemiyor. Hani sizin de dediğiniz gibi, bütün oyunlar yalan bu oyun gerçek"* diyerek bu oyunların ne kadar büyük bir öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır (TV8'de yayınlanan 08.03.2015 tarihli yayın).

Yine ünlüler takımından Merve Aydın, Berna, Serenay ve Anıl adlı yarışmacıların aralarından geçen diyaloga bakıldığında, oynanan dokunulmazlık oyunlarının önemi ortaya konulmaktadır.

- **Serenay:** Kazanmaktan başka hiçbir çaremiz yok.
- **Merve:** Herkes dokunulmazlık oyununda kendini düşünerek oynasın.
- **Berna:** Ben zaten hep öyle yapıyorum. Her oyun öyle zaten.
- **Merve:** Her oyun öyle değil ama dokunulmazlık oyununun öyle olması lazım. Herkes kendi için biraz daha gayret etmeli. Yani bu oyunda puan vermeyelim.
- **Berna:** Aynen.
- **Merve:** Oyun ne olursa olsun. Statik, hızlı, parkur, su her şey anladın mı? Biz varız demeliyiz anladınız mı? Siz ödül oyununda varsanız, kazanıyorsanız bizde dokunulmazlıkta varız, kazanıyoruz demeliyiz onlara.
- **Serenay:** Evet. Ben bizden bir kişinin daha gitmesini istemiyorum. Onun için elimden geleni yapacağım ve savaşacağım.
- **Berna:** Aynen
- **Anıl:** Takım içerisinde sorunlar var. Kafamda söylemek istediğim çok şey de var. Herkes kendini tutuyor bende dâhil kendimizi tutuyoruz ki dokunulmazlık oyununda bir sorun çıkmasın. Psikolojiler bozulmasın ki herkes oyuna odaklansın ve çıkıp savaşıp alsın oyunu.

(TV8’de yayınlanan 26.04.2015 tarihli yayın)

Her iki takım içinde dokunulmaz oyunlarının ne kadar önemli olduğu yukarı da verilen örneklerde ortaya konulmaktadır. Bu oyuna çıkarken her iki takım yarışmacıları da oyunu kaybettiği takdirde gitme adayı olduklarının farkında olarak çıkmakta ve var güçleriyle kazanmak için mücadele ettiklerini dile getirmektedir. Bu oyunlarda takımlar arasında gerilimin, rekabetin ve kazanma hırsının daha yoğun bir şekilde yaşandığı görülmektedir. Kaybeden takım arasında bölünmelerin yaşandığı görülürken, kazanan takımda birliğin o hafta için de olsa sağlandığı görülmektedir. Oyunu kaybeden takımdaki yarışmacılar, elenmek üzere bir arkadaşının ismini yazmak zorunda kalmakta ve adada yarışmacılar arasında belli stratejilerin yapıldığı gösterilmektedir. Her ne kadar zorlu şartlarda yarıştıklarını ifade etseler de kimsenin adadan gitmek istemediği görülmektedir. Kaybeden takım arasında birbirlerini yazmalarından ötürü, konsey sonrası gruplaşmaların meydana geldiği, fikir ayrılıklarının yaşandığı görülmektedir. İsmi elenmek üzere söylenen kişilerin sonrasında hesap sorması, kavgaların yaşanması gibi birçok durum meydana gelmektedir. Kaybeden takım açısından durum böyleyken, kazanan takım rakiplerinin konseyde birbirleriyle kavga etmelerini “*el elin eşeğini türkü söyleyerek ararmış*” misali keyifle seyretmektedir. Adalarında kim kiminle daha yakın ya da kim kimin hakkında ne düşünüyor gibi soruların cevabını öğrenmekte ve rakipleri hakkında fikir sahibi olmaktadır.

Özetlenecek olunursa; Survivor All Star programının, tamamen rekabete dayalı bir sistem çerçevesinde oluşturulmuş bir format olduğunu söylemek mümkündür.

Gerçek hayatlarından kopartılarak tropikal bir adada, yaşam mücadelesi verdikleri her fırsatta dile getirilen bu 22 kişinin, sanal dünyanın içerisinde gerçeklikten uzaklaştırıldıkları görülmektedir. Yarışmacı kimliğine büründürülen bu bireylerin, hem fiziksel hem de psikolojik bir savaş verdiğini izler kitleye sistem göstermektedir. İnsanların izleyicinin gözünde yarış atı şeklinde algılatılarak, rekabet ettiği sürece var olacaklarını, oyun kazandıkça bir şey ifade ettiklerini ve hayatta kalmanın tek şartının savaşmak olduğunu, izler kitlenin bilinçaltına göndermektedir. Yine kapital sistemin insanı kendisine ve çevresine yabancılaştırarak, insani vasıflarının körelmesine neden olmaktadır. Yarışmanın içerisinde kalmak için, insanın birçok şeyinden taviz vermesi, karakterinin dışına çıkması, egolarının kurbanı olması ve sonunda bambaşka bir insana dönüşmesi söz konusudur. Bireylerin psikolojileriyle oynanan bu yarışma programında, sunulan ödülleri elde etmek için yarışmacıların yapamayacakları bir şeyin olmadığı görülmektedir.

2.4.6.1. Çıkar ve Çatışma

Modern dönemlere gelindiğinde, geleneksel bağlarından kopartılan bireyler ve gruplar arasında çıkara dayalı ilişkilerin meydana gelmesi, görüş ve inanç bakımından çatışmaların kendini göstermeye başlaması söz konusu olmaktadır.

Kapitalizm, bireylerin ve üretici birimlerinin, kişisel çıkarları doğrultusunda ve en başta kâr amacıyla iktisadi faaliyetlerde bulunduğu bir sistem olarak kendisini göstermektedir (Bayhan, 2011: 224). Toplumdaki her bireyin kendi çıkarı için çalışmasının, toplum yararına olacağının düşünülmesi nedeniyle, insanların özgürce ve dilediği gibi tüketmeleri adına “*bırakınız yapsınlar; bırakınız geçsinler*” sloganını sistemin kendisine ilke edindiği görülmektedir. Bu amaç doğrultusunda sistemin yönlendirmiş olduğu bireyler, tükettikçe egoist kimliklere dönüşmekte ve kendi çıkarını her şeyin üzerinde tutmaktadır.

Survivor All Star programında da bu ve benzeri durumlara sıkça rastlanıldığı görülmektedir. Yarışmacıların gerek oyun alanında gerekse ada hayatında, kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmekte ve duruş sergilemekte oldukları görülmektedir. Örneğin ünlüler takımında birbirleriyle her fırsatta kavga eden ve laf söyleyen Merve ve Serenay adlı yarışmacıların oyun alanında birbirlerini desteklemeleri, birbirlerine

tezahürat etmeleri ve kazandıkça birbirlerine sarılmaları gibi durumlar söz konusudur. Aynı şey gönüllüler takımında yer alan Turabi ve Sahra adlı yarışmacılar içinde geçerli olmaktadır. Oyun aldıkça yarışmacıların birbirlerine su vermesi ve dinlenmesi için yer göstermesi ve daha sevecen ve sıcak konuşması söz konusudur. Çünkü yarışmacıların birbirleriyle çıkar ilişkisi kurmak zorunda olduğu durumlar söz konusudur. Birlikte hareket etmeleri dâhilinde ödül onların olacaktır ve bu yüzden birbirlerine ihtiyaçları vardır. Oyun bitip adaya döndükten sonra, aralarındaki sorunlar kaldığı yerden devam etmekte ve yarışmacıların birbirleri ile konuşmadıkları gözlemlenmektedir.

Çıkarları doğrultusunda hareket etmezse çatışmanın ortasında kalacağını düşünen bireylerin, sürekli kendini ve egolarını ön planda tuttuğu görülmektedir. İşine geldiği gibi davranmaya başlayan yarışmacılar, durumlar karşısında kendi menfaatleri doğrultusunda tutum ve davranış sergilemektedir. Örneğin yarışmanın ilk bölümlerinde gönüllüler takımında yarışmakta olan Begüm adlı yarışmacı, yine aynı takımda yer alan takım arkadaşı Turabi hakkında “*ne kadar kaba bir insan, bununla iletişime geçmek imkânsız gibi bir şey*” diyerek Turabi’den uzak durmaktadır. Ancak ilerleyen haftalarda Turabi adlı yarışmacının yarışmalardaki gücü ve oy potansiyelinin yüksek olması, her ne kadar kişiliklerinin uymadığını düşünse de, Begüm’ün onun yanında yer almasına sebep olmuştur. Bakıldığında da hal ve hareketleri her ne kadar tasnif edilmese de, anti sosyal olarak nitelendirilse de kimse bu yarışmacıya ses çıkartmamaktadır. Çünkü hiçbir yarışmacı böyle güçlü bir yarışmacıyı karşısına almak istememekte, aksine yanında yer almak istemektedir.

Çıkar ve çatışma durumları, yarışmacıların zoraki davranışlarda bulunmalarına sebep olmaktadır. Bireyler sırf çıkarları uğruna istemedikleri şekilde davranmakta, bazen söyleyeceklerini söylemekte çekinmekte ve sinmektedir. Genel de bu tür davranışları “zayıf halka” olarak adlandırılan yarışmacılar sergilemektedir. Örneğin rakiplerine oranla daha az oyun kazanan Özlem, Fulya, Almeda, Taner gibi yarışmacıların sergiledikleri görülmektedir. Bu yarışmacıların program boyunca, kendinden performans olarak daha iyi olan yarışmacıların örneğin Turabi, Hilmi Cem, Ahmet ve Merve’nin yanında yer aldığı, ada da kalmak adına onların kolları altına sığındıkları görülmektedir. Mesela Turabi programın yirmi beşinci bölümünde Hakan ile yapmış olduğu kavga da Hakan’a fiziksel ve psikolojik şiddet uygulamıştır. Bunun yanlış bir davranış olduğunu Taner kamera arkasında dile getirirse de, o an haksız

olduğunu düşündüğü Turabi'nin yanında yer alarak, onun haklı olduğunu ve Hakan'ın bunu hak ettiğini Turabi'ye söylemiştir. Yani Turabi'ye karşı gerçek düşüncesini gizlemeyi seçmiştir. Çünkü Turabi onu oyunlarda başarı göstermese dahi koruyan, gitmek üzere adını yazmayan ve gruptaki arkadaşlarına da önermeyen isimdir.

Yine programda faydası olmayan, kazanma noktasında katkı sağlamayan kişilerin dışlanması ya da bir başka çıkar ilişkisi için kabullenilmesi gibi durumlar söz konusudur. Örneğin oyun alanında ciddi bir sakatlık geçiren ve yaklaşık iki ay boyunca oyunlarda hiçbir katkı sağlamayan Anıl adlı yarışmacının, halklarıyla adada kalmaya devam etmesi, takım arkadaşı Hakan tarafından hoş karşılanmamaktadır. Hakan bir konuşmasında *“Anıl'ın yerine de ben oynuyorum. Ek olarak çaba sarf ediyorum ama artık kimseyi sırtımda taşımak istemiyorum”* diyerek takım arkadaşını dışlamaktadır. Bunun tam tersi, takımda ters hareketleriyle dışlanan isimlerin, oyun alanında başarı göstermesi halinde o kişilere saygı duyulduğu görülmektedir. Örneğin Turabi ile düşman olduğunu dile getiren Sahra'nın, oyunda başarı gösteren Turabi için *“Adam üzerine düşeni yapıyor, çıkıp sayısını alıyor. Saygı duyuyorum”* diyerek düşmanım dediği yarışmacıyı takdir etmektedir.

Çıkarlar doğrultusunda insanların karşısındaki insanlara yaklaşması, menfaatleri süresince ilişkilerin devam ettiği ya da sonlandığı görülmektedir. Bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın misali yarışmacıların karakterlerine ters olan davranışlar karşısında, sırf çıkar uğruna sessiz kalmaları programın genelinde söz konusu olmaktadır.

2.4.7. Sunulan Gerçeklik

Paketlenmiş bir medya türü olarak konumlandırılabilen yarışma programları, günümüzde kültür endüstrisi ve popüler kültür bağlamında, egemen kapitalist sistemin yüksek oranlarda kâr elde etmesini sağlamaktadır. Bu programlar, yalıtılmış ve küçültülmüş kapitalist rekabetçi bir ortam sunmaktadır.

Survivor All Star programı üzerinden değerlendirilecek olunursa; Bu format, oyunun dekorundan anlatıcısının tarzına kadar gerçek dışı bir dünya düzeni sunmaktadır. Yalıtılmış bir ortamda, ülkelerinden çok uzak bir alana getirilen yarışmacılar, kurgulanmış oyunun içerisine hapsedilmektedir. Yarışmacılar diğer sezonlarda yarışan, Survivor olarak adlandırılan kişilerden oluşmaktadır. Bu

yarışmacılar risk alan, seçilmiş, kendini adanmış ve sorgulamayan(sistemi, oyunu) bireylerden oluşmaktadır. Bakıldığında kapital sistem içerisinde de bireylerden, sürekli birbirleriyle rekabet etmeleri ve sistem içerisinde risk almaları beklenmektedir. Eğer birey piyasada risk alacak “*kapitalist değer*de” değilse, ondan kendini adayarak tüketmesi beklenmektedir (Adorno, 2011: 51-58).

Görüldüğü üzere her şey planlanmış, paketlenmiş bir şekilde izler kitlenin karşısına getirilmektedir. Sistemin köleleri haline gelen insanlar, artık sorgulamamaktadır. Bakıldığında, oyunun kurgusuna hiçbir yarışmacının itiraz etmediği görülmektedir. Bazen yarışma sonrası, yarışmacılardan bazıları oyun hakkında konuşmakta, ancak onların yine programın reklamını yapmaktan fazla ileri gidemediği görülmektedir. Program her ne kadar rasyonel gibi yansıtılmaya çalışılsa da aslında irrasyonel öğelerle dolu olduğu görülmektedir. Program da gerçekliğin illüzyonu sunulmaktadır.

Kracauer’a göre toplumdaki yoksul sınıflardan tek birisini çekip kurtarmak demek, bütün toplumun üstünü örtmek anlamına gelmektedir. Yani toplumsal yoksulluktan tekil bireyleri kurtarmak, bütün toplumsal sefaletin üstünü örtmektir (Büker,1985: 79-84). İşte Survivor All Star gibi programların bu gerçekliğin üzerini örttüğü, kapitalist düzeni meşrulaştırdığı ve eğlence yoluyla insanların zihinlerinde sistemin onaylatıldığı görülmektedir. Örneğin format gereği yarışmacılara iki haftada bir erzak takviyesi yapılmaktadır. Erzaktan kastedilen un, yağ ve pirinçtir. Bu noktada sistemin toplumsal sefaletin kılığını değiştirerek, izler kitleye sunduğu görülmektedir. Gerçek yaşamda, milyonlarca insan un, yağ ve pirinç ile beslenmektedir. Ancak gerçek yaşam insanlara yüz binlerce lira teklif etmemektedir. Yine aynı şekilde kazanan takımı uçağa bindirerek kilometrelerce uzaktaki yerlere götürüp, yarışmacılara hayatlarında göremeyecekleri yerleri görme, alışveriş yapma ya da dünyaca ünlü starlarla tanıştırmak, vakit geçirme imkânı sunması, yarışmacıları gerçek hayattan kopartmaktadır. Örneğin altmış yedinci bölümde kazanan gönüllüler takımı olmuştur ve ödül sonrası Hilmi Cem adlı yarışmacı “*sanki rüyadayım. Allah’ım uyanmak istemiyorum. Gerçek hayattan çok farklı, hayal gibi bir şey*” diyerek konuşmasının sonunda, diğer ödülleri kazanmak için daha çok çaba sarf edeceğini belirtmektedir.

Yarışmacılara bakıldığında, yarışma esnasında birbirleriyle savaşırcasına rekabet ettikleri, mücadele verdikleri, kazanmak için gerekirse kolunu, bacağını bırakabilecekleri ekranlara getirilmektedir. Nitekim yarışmacıların oyun alanında çoğu defa sakatlandıkları, kalıcı darbeler aldıkları görülmektedir. Bu gibi durumlarda izleyici, kendi hayat mücadeleleriyle birlikte bir özdeşim kurmaktadır. Oysaki bu durumlar, tamamen yapay bir rekabetten ibaret olmaktan ileriye gitmemektedir. Çünkü kimse kimseyi orada zorla tutmamaktadır. Ayrılma, yarışmacının kendi elindedir. Ancak hiçbir yarışmacı ne olursa olsun gitmek istemediğini, adada bir hafta daha kalmak için ne gerekiyorsa yapabileceğini belirtmektedir.

Yine bakıldığında program içerisindeki oynanan bütün oyunlar, diğer sezonlarda oynanan oyunlardan farklı değildir. Ancak her hafta izler kitleye bir değişim vaat etmektedir. Tabii bu değişim sanal olmaktan ileriye gitmemektedir. Bakıldığında on bir yıldır yayınlanan programın formatında, yarışmacılar dışında değişen hiçbir şeyin olmadığı görülmektedir. Bu durum Kracauer'ın da belirttiği gibi *“sınırsız sayıdaki filmde bulunan sınırlı sayıdaki söylemlerden oluşan, gerçekçilikten uzak bir yapaylık sonucu ortaya çıkmaktadır”* (Mert, 2014: 97).

Programda sunulan gerçeklik sanallıktan öteye gitmemektedir. Yarışmacılar program bitiminde hayatlarına kaldığı yerden devam etmekte, ünlüler takımında yarışan Serenay adlı yarışmacının da belirttiği gibi uykudan uyanarak, gerçek yaşama dönmektedirler.

2.4.8. Ada Yaşamındaki Paylaşımlar

Survivor All Star yarışma programında, 11'er kişiden oluşan bu iki takım yarışmacıları, Dominik'te ayrı ayrı adalarda yaşamakta olup, oyunların oynandığı bir başka adada ancak birbirlerini görmekte ve yarışmaktadır. Onun haricinde, birbirlerinin yaşam alanından ve takım içerisindeki paylaşımlarından, diğer takım hiçbir şekilde haberdar olmamaktadır. Bu durum yarışmanın ilerleyen haftalarına kadar geçerli olmakta ve adaların birleşmesiyle sonlanmaktadır.

Böyle bir düzen çerçevesinde kurgulanmış olan programda, insanların rekabet içerisinde yarışmalarından başka, bir arada nasıl yaşadıkları, ne tür paylaşımda bulundukları ve yarışmadan arta kalan zamanlarında vakitlerini nasıl geçirdikleri de

izleyicilere aktarılmaktadır. 24 saatlerini bir arada geçiren, her dakikaları kaydedilen, yarışan, rekabet eden, çatışan, yemek arayan, yemek yiyen, avlanan, uyuyan, kavga ederek birbirlerine hem fiziksel hem de psikolojik şiddet uygulayan yarışmacıların, her halleri ekrana yansıtılmakta ve milyonlarca insan, aktarılan bu dramatik ve trajik durumlara seyirci bırakılmaktadır.

Adalarına bırakılan takımların, her şeylerini kendilerinin yapması ve tüm ihtiyaçlarını kendilerinin gidermesi gerekmektedir. Bunun neticesinde yarışmacıların ada hayatında belli bir iş bölümüne başvurdukları görülmektedir. Erkeklerin daha çok baraka diye tabir edilen kalacak yerleri yaptıkları, ateş için odun topladıkları ve ateş yaktıkları görülürken, bayan yarışmacıların daha çok yemek kısmıyla ilgilendikleri, etrafı temizledikleri, bulaşık yıkadıkları görülmektedir. Yine balık tutmaktan anlayanların açlıklarını gidermek için avlandıkları, anlamayanların ise Hindistan cevizi ve bade topladıkları görülmektedir. Kısacası imece usulü bir sistemin varlığı söz konusudur. İnsanların bir arada yaşayabilmek için ilk etapta, birey olarak değil de takım olarak hareket ettikleri görülmektedir.

Birbirini eleme sistemine dayanan böyle bir yarışmada takım, her şeyden üstün görülmektedir. “*Sürüden ayrılan koyunu kurt kapar*” misali, takım ruhundan uzaklaşan yarışmacı da adadan dışlanmakta, ötekileştirilmektedir. Adada herkesin birbirine ihtiyacı olduğu, programda sürekli yarışmacılar tarafından vurgulanmaktadır. Yarışmacıların takım oldukları sürece oyun kazanacakları, birlik beraberlik içerisinde hareket ettikleri sürece başarının geleceği, programda izleyicilerin bilinçaltına gönderilmektedir.

Gerçek hayatlarından ve toplumdan uzakta bir yerde, ilkel zamanlarda olduğu gibi bir hayat sürmeye çalışan bu insanların, dıştan gelecek her türlü iletişime kapalı bir şekilde sadece yarışma ve hayatını devam ettirmeye yönelik bir düzene hapsedildikleri ve sanal bir çerçevede izler kitleye sunuldukları görülmektedir. Yemeğin ve dış dünyadan gelecek bir haberin ödül olarak sunulduğu böyle bir yarışmada, insanların kurallar çerçevesinde hareket etmeleri ve kurallara bağlılık göstermeleri beklenmektedir. Bu kurallar çerçevesinde yarışmacılardan karakterlerini ortaya koymaları, hem fiziksel hem de psikolojik olarak güçlerini göstermeleri beklenmektedir.

Takım içerisindeki bireylerin her birisi, performanslarıyla bir diğerinden ayrılmaktadır. Oyunlarda her yarışmacıdan, oyun alanında elinden geleni yapması ve takım için kendine düşen sayıyı alması beklenmektedir. Bu olmadığı takdirde oyunu kaybetmenin yanı sıra takımda o yarışmacının eksilere düştüğü ve ada konseyinde yazılmak için aday potasına girmesi gibi durumlar söz konusu olmaktadır. Örneğin oynanan bir ödül oyunu sonrasında üst üste kaybeden ünlüler takımına Acun Ilıcalı' nın "neden kaybettiniz sizce?" Sorusunu sorması üzerine, yarışmacıların verdiği cevaplara bakılacak olursa;

- **Berna:** diyecek çok bir şey yok. Yine olmadı. Hiç olmuyor. Ben şuna üzülüyorum. Bazı arkadaşlarımız o kadar parçalıyor ki kendini ve yine de olmuyor yani. Mesela kendimden örnek vereyim. 3 puan aldım ve o yemeği yiyemeyeceğim için çok üzgünüm. Çünkü elimden geleni yapıyorum ama yine açım. Merve içinde üzülüyorum her oyunu alabiliyor ama aç hala. Bunun değişmesi lazım. Lütfen artık herkes bir puan da olsa alsın ki bizde bir şey yiyelim. Sadece 4 ya da 5 kişi bir takımı kurtaramaz. Yani ben bunu istiyorum. Herkes elinden geleni yapıyor onu biliyorum ama herkesin biraz daha fazlasını yapması gerekiyor. Çünkü aç kaldım ve kafayı yemek üzereyim. Ben artık düşünemiyorum. Artık oynayamıyorum. Gücüm kalmadı. Olmuyor böyle yani.
- **Acun:** Serenay bir ara yaklaştınız ama olmadı?
- **Serenay:** Maalesef olmadı Acun Bey. Yani elimizden geleni yapıyoruz. Gerçekten kolumuzu, bacağımızı parçalıyoruz. Ya herkese bakıyorum mücadele ediyor ama olmuyor. Niye olmuyor hala anlamıyorum. Gerçekten çok çok açız ama olmuyor. Bir türlü o şans, o çark bize dönmüyor. Afiyetle yesinler. Onlara afiyet olsun.
- **Hakan:** Bugün güzel bir oyun oldu. Gönüllüler hak etti. Yapacak bir şey yok.
- **Berna:** bizde hak ettik. Hepimiz hak ediyoruz.
- **Hakan:** Ne diyeyim Berna? Kazandırsa hak ettiler. Kusura bakma.
- **Berna:** Gönüllüler hak etti yanlış bir söz. Bizde hak ettik! Ben 3 puanımı aldım mesela.
- **Acun:** Evet Berna yeni oyunlar olacak.
- **Berna:** Ya lütfen adaya gönderme bizi böyle.
- **Acun:** Unutmayın dünyanın en zor yarışmasında yarışyorsunuz. Bizde mutlu değiliz sizin aç kalmanızdan. Fakat Survivor'ın özelliği, ilgi görmesinin sebebi, hiç kimsenin yapamadığı şeyleri yapan insanların burada olması. Bu bir All Star. All Star'da tabi ki şartlarda daha zor olacak. Söylemişim ben size daha önce. Yani inanın bizde mutluluk yaşamıyoruz. Bizde üzülüyoruz. İnsanların üzüntüsünden seven insanlar da değiliz. Ama bu yarışmanın kuralı da budur. Gerçekten Allah yardımcınız olsun. Çok zor şartlardasınız. Toparlanacaksınız inşallah.

(TV8'de yayınlanan 16.03.2015 tarihli yayın)

Bu diyalogdan da anlaşılacağı üzere, takımdaki birkaç yarışmacının başarılı olması oyunları kazanmaya yetmemektedir. Yarışmacıların takım olarak başarı gösterdikleri takdirde oyun kazanmaları ve ödüle ulaşmaları mümkün olmaktadır. Bunu oluşturamadıkları zaman kaybetmektedirler. Yukarıda ki örnekte de olduğu gibi, ünlüler takımında yarışmacılar genel olarak bir başarı gösteremediklerinden dolayı

kaybetmişlerdir. Bu durumu kabul etmek istemeyen Berna adlı yarışmacı açlığında vermiş olduğu psikolojiyle birlikte, bencilce bir tutum sergileyerek “*ben sayımı aldım ama hala açım*” demekte ve rakibin önünde takım arkadaşlarına sitemini dile getirmektedir. Yine aç olmanın vermiş olduğu psikolojiyle Acun Ilıcalı’ ya “*lütfen adaya gönderme bizi böyle*” diye gözyaşları dökerken, Acun Ilıcalı bu isteği bir açıklama yaparak reddetmektedir. Bir insanın ağlaması, yemek için yalvarırcasına istekte bulunması, Acun Ilıcalı’nın da bunu görmezden gelmesi gibi bir durum söz konusudur. Çünkü kurallar bunu gerektirmektedir. Yarışmacılara bu durumla savaşmak zorunda oldukları bir kez daha hatırlatılmaktadır. Kazanan takım için kaybeden takımın ne durumda olduklarının çoğu zaman bir önemi yoktur. Mesela ünlüler takımındaki yarışmacılar kaybettiklerinden dolayı gözyaşı dökerken, açlıktan dolayı çok zor durumda olduklarını dile getirirken, gönüllüler takımındaki yarışmacılar için, rakiplerinin bu halleri pekte umurlarında olmamaktadır. Onlar bir an önce kazanmış oldukları ödüle giderek, karınlarını doyurmanın peşine düşmektedir. Ekranlara gelen programın hemen hemen her bölümünde kazanan ve kaybeden takımların bu şekilde davranışlar gösterdiklerine, insani duyguların bu şekilde törpülendiklerine izleyiciler şahitlik etmektedir.

Her iki takım içinde ada hayatındaki huzur, her şeyin üzerinde tutulmaktadır. Çünkü huzursuz bir ortamda zaten fiziksel ve psikolojik bir savaş içerisinde bırakılan bu bireyler, daha da kötü olacaklarını bildiklerinden, iki takımında huzurun önemini her fırsatta dile getirdikleri görülmektedir. Gerek ada hayatında, gerekse oyun alanında huzuru bozan kişi ya da kişiler bir tehdit olarak görülmekte ve bu isimlerin gitme adayı olarak konseyde arkadaşları tarafından isimlerinin yazıldığı görülmektedir. Buna örnek olarak, ilk ada konseyinde kaybeden gönüllüler takımında, adada huzuru bozması sebep gösterilerek Duygu Çetinkaya’nın isminin takım arkadaşları tarafından verilmesi gösterilebilir. Gönüllüler takımında yer alan Duygu adlı yarışmacı sinirli tavırlarıyla herkes tarafından dikkatleri çekmektedir. Fevri çıkışlarıyla ve takım arkadaşlarıyla girmiş olduğu kavgalarla, adada dışlanan isim olarak görülmektedir. Dokunulmazlık oyununun kaybedilmesiyle birlikte gitmek üzere altı kişi tarafından adı yazılarak, ilk aday olarak çıktığı görülmektedir. Ada konseyinde adının çıkması üzerine Duygu adlı yarışmacı “ *konseyde açıkçası bu kadar ismimin çıkacağını beklemiyordum. Birçok arkadaşım benim nasıl yarıştığımı biliyorlar. Bir önceki sezonu birçoğunun izlediğini*

biliyorum. Benim sakatlığımdan ve zaafımdan faydalanmaya çalışacakları aklımın ucuna gelmezdi. Belki benimle anlaşılamayan, hitap yeteneğini tutturamamış arkadaşların beni yazması normal. Ama sırtımdan yediğim hançer, şu an kalbimi acıtıyor” diyerek üzüntüsünü dile getirmektedir. Konsey sonrası adaya dönüldüğünde adını söyleyenlere karşı bir tavır sergileyerek, onlara sitem ederek yemek yememekte ve o geceyi aç geçirmektedir. Ancak ertesi gün takım arkadaşlarına karşı tepkili olmasına rağmen, kendisine ihanet ettiğini söylediği bireylerle konuşmaya devam etmekte, oyun alanında onları desteklemekte, beraber yemek yapmakta ve beraber uyumaktadır. Çünkü bu şekilde davranmadığı takdirde bir ada da tek başına kalması, yarışmada kalarak devam etmesi söz konusu olmamaktadır. Herkesin birbirine ihtiyacı vardır. Çünkü yarışmacılar buna mecbur bırakılmaktadır. Duygu veya bir başka yarışmacı olsun, her hafta bir diğer yarışmacı için bu durum söz konusu olmaktadır.

Örnekten devam edilecek olursa; Duygu adlı yarışmacının takım arkadaşları tarafından adının söylenmesinin ardından, eleme gecesi sms oylamasında birinci çıkan isim de gitmek üzere birisinin adını verme şansı elde etmektedir. Programın yayınlanan yedinci bölümünde bu şansı elde eden isim Turabi Çamkıran olmuştur ve gitmek üzere Hilmi Cem adlı yarışmacının ismini söylemiştir. Programın sunucusu Acun Ilıcalı “şoktayım” diyerek şaşkınlığını dile getirmiştir. Çünkü Hilmi Cem ve Turabi adlı yarışmacıların, birbirleriyle iyi anlaşılan takım arkadaşı olması ve Turabi’nin Hilmi Cem ismini vermesi herkesi şaşırtmıştır. Bu durum karşısında Hilmi Cem ve Duygu arasında geçen diyaloga bakıldığında;

- **Hilmi Cem:** Ben böyle olmasını istedim. Turabi arkadaşımdan bunu rica ettim. Birinci geldiği takdirde Duygu’nun karşısına benim adımlı çıkartmasını istedim. Sözünü tuttu kardeşim. Teşekkür ederim. Benim çekinecek hiçbir kaygım, bir durumum yok. Bunu Duygu’nun yüzüne de söyledim. Ben Duygu’nun içindeki hırçın kızı hiç sevmedim. Son 3 gündür takıldığı gibi takılıydu Duygu adada, onu yazmak yerine arkadaşım yapardım. Ama takım içerisinde bir huzursuzluk varsa ve kavga oluyorsa, ben bu durumdan çok rahatsız oluyorum Acun Bey. Bakıyorum ilk Survivor’ında Duygu ile aynı takımdaydık. Yaklaşık 2, 2 buçuk ay birlikte vakit geçirdik. Kavga ettiği isimleri teker teker sayabilirim.
- **Duygu:** Hilmi Cem bana ne kadar doluymuş. Ben çok şaşırdım.
- **Hilmi Cem:** Dolulukla alakası yok. Bir önceki Survivor’da yaşadığım şeyleri tekrar yaşamak istemiyorum.
- **Duygu:** Sen bir önceki Survivor’da Murat ve benim sayemde birinci oldun be.
- **Hilmi Cem:** Senin sayende mi oldum? Allah istedi birinci oldum.
- **Duygu:** Sonuçta bizim emeklerimizde var. Sonuçta sen tek başına mı şampiyon oldun? Tek başına mı yarış kazandın? Sen nasıl gözü kara bir şeymişsin

- **Hilmi Cem:** Sen bana böyle bir şey diyemezsin!
- **Duygu:** Sen böylesin. Ben senin adamlığını sorguladığımda, hatırlıyorsan gidip beni yazmamıştın. Senin nasıl birisi olduğunu ben biliyorum. Konuşmaya hiç gerek yok.
- **Hilmi Cem:** Bugün bu olay burada bitecek. Ya sen gideceksin ya ben gideceğim. Ben gidersem huzurlu yatarım. Sen gidersen yine adada huzurlu yatacağım. Bu kadar basit tamam mı?
- **Duygu:** Aynı şekilde katılıyorum. Zaten seninle aynı ortamda olmayı, bu saatten sonra tercih etmem

(TV8’de yayınlanan 03.03.2015 tarihli yayın)

Yayınlanan bu bölümün ardından Hilmi Cem ve Turabi’nin yapmış oldukları strateji neticesinde, Duygu adlı yarışmacının elendiği görülmektedir. Hilmi Cem önceki sezonunda birinci olan ve oy potansiyeli yüksek olan bir yarışmacıdır. Ancak adadaki huzur için kendisini riske atarak, Turabi ile takım arkadaşı Duygu’ya karşı böyle bir oyun oynamışlar ve sonunda kazanmışlardır. Her ne kadar huzur istediğini her fırsatta belirtse de Hilmi Cem’in Duygu’yu bu kadar göndermek istemesinin sebebi, önceki sezonlarına dayanmaktadır. Daha öncesinde bu format içerisinde yer alan kişilerin, aynı sezonda ve aynı takımda tekrar yarışmacı olarak yarışmış oldukları bilinmektedir. Kavgalı olan bu iki ismin Survivor All Star formatında yine bir araya getirilmesi tesadüf değildir. Aynı şekilde Merve Aydın ve Serenay Aktaş, Sahra Işık ve Berna Çambeldek adlı yarışmacılarında aynı formatta tekrar bir araya getirildikleri görülmektedir. Birbirlerine karşı önceden bir tepkileri olan, birbirlerini tanıyan ve kötü bir şekilde ayrılmış olan bu isimlerin geçmişte sorunlarını, bu oyun çerçevesine de taşıdıkları görülmektedir. Ada içerisinde bu isimlerin, birbirlerini yazıp göndermek için fırsat kolladıklarına izleyicinin tanıklık ettiği görülmektedir. Bunu Hilmi Cem adlı yarışmacı, ilk dokunulmazlık oyununu kaybetmelerinin ardından fırsatını bulup gerçekleştirmiştir.

Daha önceki yıllarda bu yarışma programında yarışmış oldukları bilinen bu isimlerin ve genellikle birbirleriyle kötü bir şekilde ayrılan bu bireylerin Survivor All Star formatı çerçevesinde tekrar bir araya getirilmeleri, bu bireylerin intikam alma isteklerini de kamçılamaktadır. Çünkü aralarında fikir ayrılıkları yaşanan ve çoğu zaman ada hayatında birbirleriyle kavga eden bu isimler, birbirlerinin açığını aramakta ve birbirlerini elemek için mücadele vermektedir. Örneğin yukarıda da belirtildiği gibi Sahra Işık ve Berna Çambeldek adlı yarışmacılar karşı takımlarda yer alsalar da, programda sürekli kavga eden isimlerdir. Sahra’ya daha önceden yarıştıkları programda

fiziksel şiddet uygulaması nedeniyle elenen Berna'nın, oyun alanında Sahra' ya sürekli psikolojik şiddet uygulayarak onu kışkırttığı görülmektedir. İki yarışmacı arasında gerilimin sürekli üst seviyede olması ve Berna'nın Sahra'ya küfürler etmesi ve bu duruma Sahra'nın karşılık vermesi programda seslerin yükselmesine, kavgaların yaşanmasına sebep olurken, bir taraftan da bu kavgaların reytingleri arttırdığı görülmektedir. Ekranlara gelen programın yirmi birinci bölümünde Sahra oyuna çıkacağı zaman Berna ona sataşarak gerilimi artırmaktadır. Yarışmacıların aralarında geçen diyaloglara bakılacak olursa;

- **Berna:** Oruspu hadi.
- **Sahra:** Ne diyorsun sen.
- **Berna:** Hiç oruspusun işte, büyük oruspusun.
- **Doğukan:** Sakin ol Berna, düzgün konuş!
- **Berna:** Ne konuşacağım. Geçen sene bana yaptıklarını unutmadım. Hiç ona şey yapmayın, sanki onun ağzı çok temizmiş gibi.
- **Acun:** Berna kelimelerin çok yanlış, haberin olsun. Bir daha kullanma uyarıyorum.
- **Berna:** Tamam.
- **Sahra:** Sinirden nefes alamıyorum, çok sinirliyim. Senin ne olduğunu göstereceğim ben, ortaya çıkartacağım.
- **Berna:** Tamam canım, göstereceğim. Geçen sene çıkarttın zaten.
- **Sahra:** Bütün Türkiye görecektir. Senin ne olduğunu tüm Türkiye öğrenecek sen merak etme. Sen burada ettiğin küfürlerin cezasını çekeceksin. Sana dalmıyorsam, sırf kendim burada kalmak istediğim içindir.
- **Berna:** Biliyorum zaten seni.
- **Sahra:** Seni buraya gömerim.
- **Berna:** Sen?
- **Sahra:** Bak bakalım bir tipine, kim kimi gömüyor.
- **Berna:** Tiple olmuyor öyle işler.
- **Sahra:** Göreceksin.

(TV8'de yayınlanan 29.03.2015 tarihli yayın)

Yaşanan bu olay sonrasında yarışmacıları takım arkadaşları zor sakinleştirebilmiştir. Acun Ilıcalı'nın uyarılarını dikkate almayan, aralarında daha öncesinden kalma problemleri olan bu isimlerin birbirlerini tahrik ettikleri görülmektedir.

Ünlüler takımında da benzer durum Merve Aydın ve Serenay Aktaş adlı yarışmacılar arasında yaşanmaktadır. “Survivor: Ünlüler Gönüllüler 2014” formatında ünlüler takımında yarışmış olan bu iki isim, çok yakın arkadaşken, Merve Aydın'ın Serenay'ın ada konseyinde ismini gitmek üzere verdiği ve o hafta Serenay'ın adadan ayrılmış olduğu bilinmektedir. Serenay adlı yarışmacı sonrasında “*dostum dediğim*

*insandın. Beni sırtımdan bıçakladın. Söz vermiştin ama sözünü tutmadın” gibi açıklamalarda bulunarak, arkadaşlığın nefrete dönüştüğünü vurgulamıştır. Bu formatla birlikte, tekrar takım arkadaşı olarak yarışmakta olan bu bireylerin, programda birbirleriyle yer yer hesaplaşmalara gittikleri görülmektedir. Takım içerisinde gruplaşmaların görüldüğü ve bu iki ismin karşı gruplarda yer alarak birbirlerinin arkasından sürekli konuştukları her hafta ekranlara getirilmektedir. Merve Aydın’ı yarışma içerisinde, geçmişte aralarında yaşamış olduğu olaylar üzerine sürekli vicdansızlıkla suçlayan Serenay adlı yarışmacı bir konuşmasında “*Merve aydın diyor ki; Özlem senden güçlü, ben senden güçlüyüm. Merve Aydın parkurlarda senin olsun. Sen güçlü ol ama benim yüreğim yeter ki senden güçlü olsun. Bana burada yaptığını nasıl unuttun? Sen nasıl vicdansız çıktın? Sen benden güçlü ol, varsın benim yüreğim, karakterim senden güçlü olsun. Ben şunu gördüm. Burası Survivor All Star. Burası Kurtlar sofrası ve ben bu kurtlar sofrasındayım diye, yanımda gerçek hayatta mühim olan insanlık düşüncesini ayırmadım, ayırmayacağım da. Hepsiyle sonuna kadar savaşıacağım ve onlar bu adadan gitmeden bu adadan gitmeyeceğim*” diyerek aynı takımda yer alan ve aynı ödüllere karşı birlikte mücadele vermiş olduğu arkadaşına olan hislerini dile getirmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzerine, takımların kendi içlerindeki yarışmacılara karşı bir hesaplarının olduğu ve bunun sorgulandığı görülmektedir. Ancak oyun alanında ödülleri kazanma uğruna bu düşüncelerin ikinci plana atıldığı gözlemlenmektedir. Bu iki kişi üzerinden gidilerek açıklama yapılırsa; Merve adlı yarışmacının oyunla ilgili Serenay adlı yarışmacıya sürekli taktikler vermesi, ikisinden birisinin oyun aldıkları zaman birbirlerini kutlamaları, her oyun aldıklarında bu şekilde tavırlar sergiledikleri görülmektedir. Çünkü kazanmak için, açıklarının giderilmesi için, bunu yapmak zorunda olduklarını düşünmektedirler. Ancak bu şekilde davranarak karakterleri ile alakalı izleyicilere belli bir duruş sergilemektedirler. Birbirlerinin arkasından sürekli hakaret eden ve birbirlerini elemek için sürekli fırsat arayan bu isimlerin, sırf kazanabilmek adına oyun alanında düşünceleriyle örtüşmeyen davranışlar sergiledikleri görülmektedir.*

Bu ve benzeri birçok durumun programın genelinde yaşandığını söylemek mümkündür. Programın totaline bakıldığında, her birey bir diğerinin rakibidir. Ancak menfaatleri doğrultusunda bu bireylerin birbirlerine ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçları gidermek adına birbirlerine karşı ikiyüzlü tutumlar sergiledikleri görülmektedir. Her

anlarını birlikte geçiren bu bireylerin, zorlu şartlar karşısında yaşam savaşı verdikleri ve bu savaşın insanlık savaşı olduğu vurgusu izler kitlenin bilinçaltına, mesaj olarak gönderilmektedir. Ancak bakıldığında bu savaştan tüm bireylerin mağlup çıktığı görülmektedir. Zorlu şartlar karşısında yarıştıran bu bireylerin, insani duygularından arındırıldıkları ve kazanmak adına her yolun mubah olarak gösterildiği bu programda, bireylerin makine konumuna getirtildikleri görülmektedir. Birinci bölümde değinildiği üzerine, nasıl kapitalist sistemde, insanların duygu ve düşüncelerinin ikinci plana atılarak, makinanın dişlileri haline getirtilmesi gibi burada da aynı sistemin söz konusu olduğu görülmektedir. İzleyiciler yarışmacıların kendisine, karşısındaki insana yabancılaştığına şahitlik etmektedir. Onların kazanmak adına yapamayacakları bir şeyin olmadığına, hırslarına, ikiyüzlü tavırlarına, bencilleşen hareketlerine, adada kalmak adına yaptıkları stratejilere, gruplaşmalara başvurmaları gibi birçok ruh hallerine seyirci bırakılmaktadırlar.

Yine ada hayatında sürekli haktan, eşitlikten bahsedilmekte, ancak bunun tam tersi hareketlerin sergilendiği görülmektedir. Programın önceki sezonlarında, ödül kazanamamaları durumunda takviye olarak her takıma pirinç, un ve yağdan oluşan erzaklar verildiği bilinmektedir. Ancak Survivor All Star formatı ile birlikte bu kuralda, bir değişikliğe gidildiğine yarışmanın kuralları başlığı altında değinilmişti. Yeni kural gereği artık bu erzaklar içinde mücadele etmek zorunda bırakılan yarışmacılar, kazanamamaları dâhilinde, sadece Hindistan cevizi ve bade tüketerek hayatta kalmaya çalışacaklarından, bu erzaklar yarışmacılar için daha da önemli hala gelmektedir. Yarışmacılar tarafından ödülü kazanmak kadar, takımdaki bireylere eşit bir şekilde paylaştırılmasının da çok önemli olduğunun vurgusu yapılmaktadır. Hak yememenin, eşitliğin vurgusunu sürekli yapan bu bireylerin, açlığın vermiş olduğu psikolojiyle tam tersi davranışlar sergiledikleri görülmektedir. Aç gözlülük yaparak bir lokma daha fazla yemek yiyenlerin, bunun sonucunda çıkan kavgaların, sorulan hesapların yaşandığı görülmektedir. Örneğin iki takım arasında oynanan ödül oyunu sonrasında kazanan taraf gönüllüler olmuştur ve ödül sonrası adaya dönen takımdaki bazı isimler arasında sen çok yedin ben az yedime dayalı kavganın yaşandığı görülmektedir. Sahra adlı yarışmacı takım arkadaşı Nadia'nın daha çok yediğini iddia etmekte ve bu durumu Begüm ve özlem ile konuşmaktadır.

- **Sahra:** Her zaman söylüyoruz, ödüle gitmeden öncede söylüyoruz. Herkes sakın olsun, kimse aç gözlülük yapmasın. Herkesin zaten tabağı sayılı olması gerekiyor. Yiyeceğimiz şey üç parça, beş parça.
- **Özlem:** Tabii. Herkesin aynı yemesi gerekiyor.
- **Sahra:** tutup bir arkadaşım 5 parça yemek yerine 10 parça yiyorsa, bu benim rızkıma göz koymak oluyor ve ben o arkadaşımı hakkımı helal etmiyorum.
- **Begüm:** ben kimsenin hakkını yemiyorsam, kimse de benim hakkımı yememeli. Ödül masasına oturmadan konuştuk. Herkese şu kadar düşüyor, herkes bu kadar yemeli diye. Ama bir saygısızlık var bence. Biz hepimiz o oyunda çaba sarf ediyoruz. Ne olursa olsun canımızı dişimize takıyoruz. Ben hakkımı kimse yesin istemem. Ben kimsenin hakkını yemiyorsam, kimsede benim hakkımı yemesin! Ama madem herkes açgözlülük yapıyor, bende hakkımı savunmaya devam edeceğim.

Sahra, Özlem ve Begüm adlı yarışmacıların fazla yediğini ve açgözlülük yaptığını söyledikleri isim takım arkadaşları Nadia'dır. Aralarında yapmış oldukları bu konuşmanın hemen sonrasında Nadia ile yüzleşmeye karar vermişlerdir. Sonrasındaki diyaloga bakılacak olunursa;

- **Sahra:** Bu bir iftira değil, bu bir suçlama değil ve bu bir yalan konuşma da değil. Benim hakkımı yiyorsa, bende hakkımı sonuna kadar savunmak istedim. Çünkü ben 4 tane köfte az yemek zorunda değildim.
- **Nadia:** Birincisi böyle bir şey olmadı. 8 tane yedim bende sizin gibi. İkincisi sadece sen her seferinde, benim tabağımı kontrol ediyorsun, sürekli yemekten bahsediyorsun. Son olarak eğer bana söyleyecek bir şeyin varsa bunu başkalarına değil, bana söylemeni istiyorum.
- **Sahra:** Tabağında kendi gözlerimle 9 tane köfte saydım. Senin yalan söylemeni şuan duymak istemiyorum.
- **Nadia:** Şimdi de benim yalan söylediğimi mi söylüyorsun?
- **Sahra:** Yalan söylüyorsun çünkü ben gözümle saydım.
- **Nadia:** Eğer söylediklerin doğruysa, eğer ben bir tane fazla yediğimi saymadıysam ki benim bildiğim kadarıyla 8 tane yedim. Eğer söylediğin doğruysa ve ben 9 tane yediysem çok derinden özürlerimi sunuyorum ve sana bir köfte borçluyum. Ama bir kez daha benim olmadığım bir yerde benim adıma konuşursan, çok büyük olay olacak. Çünkü ben senin adını yazdığımda sadece bir şey söyledim. Çok bencilsin ve burnun havada. O burnunu aşağıya indirmen lazım. Özlem'de bana her gece aynı şeyi söylüyor ama hala arkadaşsınız.
- **Sahra:** Burada bir hafta fazla kalabilmek için bir Turabi'nin yanına gidip, ondan sonra Hasan birinci olduğunda bizim yanımıza gelip, bizim yanımızda oturup, ondan sonra Özlem'i sevmediğini söylüyorsun. Bana da gelip kızları bu adada görmek istemediğini söylüyorsun. "kızlar gitsin, sadece ben kalayım" diyorsun. Bunun üzerine de kalkıp benim bencil olduğumdan bahsediyorsun, benim performansından bahsediyorsun. Ama bana "seni çok seviyorum, performansın çok iyi" diye şarkılar yazan sensin.

(TV8'de yayınlanan 18.04.2015 tarihli yayın)

Yaşanan bu olayda da görüldüğü üzere, insanların birbirlerinin lokmalarını saydıkları, birinin diğerinden bir parça fazla yemesinin, kavgaların yaşanmasına yol

açtığı görülmektedir. Normal şartlarda çok önemsiz gibi görülüp, lafı dahi edilmeyecek şeylerin, açlığın vermiş olduğu psikolojiyle birlikte çok büyük kavgalara sebebiyet verdiği görülmektedir. Sahra hakkını yediğini düşündüğü takım arkadaşı Nadia'ya hakkını helal etmeyecek kadar sinirlenmektedir. Nadia'nın ise yediğini inkâr etmeye gittiği görülmektedir. Tartışma yemek ile başlayıp, birbirleri hakkındaki gerçek düşüncelerini paylaşımlarıyla son bulmaktadır. Bu kavgadan da anlaşıldığı üzerine, insanların doyumsuzluk içerisinde hep biraz daha fazlasını istediği, bunu fark eden tarafın ise hakkını aramaya gittiği, sonrasında da olayların başka bir boyut kazanarak, kişilerin birbirleri hakkındaki gerçek düşüncelerini yansıtmaları ve birbirlerine karşı kin beslemeleri ile son bulduğu görülmektedir.

Programın geneline bakıldığında, adada takımlar içerisinde grupların varlığı söz konusudur. Haftalar ilerledikçe, ada konseylerinde yazılan isimler, adadaki paylaşımlar neticesinde yarışmacıların çıkarları doğrultusunda, taraflarını oluşturdukları görülmektedir. Turabi, Hilmi Cem, Taner, Bozok ve Nadia adlı yarışmacıların Sahra, Hasan, Begüm, Özlem, Duygu ve Seda'ya karşı bir tavır sergiledikleri ve takım arasında iki grubun varlığı kendini göstermektedir. Aynı durum Ünlüler takımı içerisinde de yaşanmaktadır. Birbirine yakın olan isimlerin, adada iyi anlaşılan kişilerin bir araya gelmeleri neticesinde karşılıklı gruplaşmaya gidildiği görülmektedir. Ahmet, Merve Aydın, Anıl, Almeda, Pascal ve Berna adlı yarışmacıların bir grupta, Merve Oflas, Hakan, Serenay, Doğukan ve Fulya adlı yarışmacılarınsa diğer grupta yer aldıkları görülmektedir. Ancak her iki takımda da grupta dağılmalar ya da saf değiştirip bir gruptan diğerine dâhil olmalar gibi birçok durum söz konusu olmaktadır. Haftalar ilerledikçe, dokunulmazlık oyunu kaybedilip, elenmek üzere isimler verildikçe taraflar saf değiştirmekte ve kişilerin çıkarları doğrultusunda hareket ettikleri görülmektedir. İki takımdaki bu bölünmelerin yaşanması, onların hem rakip takım ile hem de kendi takımındaki yarışmacılarla mücadele etmesine sebep olmaktadır. Bu da kişilerin bireysel olarak programda var oldukları gerçekliğini hatırlamalarına, bireysel olarak mücadele etmek zorunda oldukları gerçekliğiyle yüzleşmelerine sebep olmaktadır.

Ada konseyleri sonrası takım içerisindeki gruplaşmaların varlığı daha da çok görünürlik kazanırken, yarışmacılar gitmek üzere adını veren arkadaşlarına tepkisini çok sert bir şekilde ortaya koymaktadır. Örneğin ünlüler takımının dokunulmazlık oyununu kaybetmesi üzerine, Hakan takım arkadaşı Ahmet'in adadan gitmesini

isteyerek adını yazmıştır. Konsey sonrası yapılan oylamada smsi yüksek olduğundan, Ahmet adada bir hafta daha kalmayı garantilemiştir. Sonrasında oynanan ödül oyununda Hakan sayı alınca, takım arkadaşı Ahmet ile sevincini paylamak istemiştir. Ancak Ahmet “*ismimi yazıyorsun, ondan sonra da çok yapıyorsun. Sen benimle dalgamı geçiyorsun?*” diyerek Hakan’ın bu isteğine tepki göstermiştir. Oyun alanında Ahmet’in tepkisiyle karşılaşan Hakan “*yaptığın çok yanlış. Haftaya sende benim adımı yazar, intikamını alırsın*” diyerek karşılık vermiştir (TV8’de yayınlanan 09.03.2015 tarihli yayın).

Buradan da anlaşılacağı üzere insanların bir yarışmada olduklarını unutarak, gereğinden fazla tepkiler vermesi, intikam duygusunu barındırarak rakiplerini elemek için fırsatlar beklediği, birbirinin açığını aradıkları görülmektedir. Nitekim de öyle olmuştur. Bir sonraki dokunulmazlık oyununu kaybeden ünlüler takımından Ahmet’in, gitmek üzere Hakan’ın ismini verdiği görülmektedir.

Yine adada iyi anlaşılan isimlerin oyun esnasında fikir ayrılıklarına düştüğünde ya da birisi diğerinden daha iyi olduğunda, oyunda başarısız olan arkadaşına çok sert bir şekilde konuştuğu görülmektedir. Bazen bu durumun kalıcı olup iyi anlaşılan ve arkadaş olduğunu söyleyen isimlerin konuşmadıklarına izler kitle şahitlik etmektedir. Kazanmaya odaklanan yarışmacıların oyun alanında, hırslarından gözlerinin bir şeyin görmediğine, birlikte iyi vakit geçiren, paylaşımda bulunan isimlerin performanslarına göre değişkenlik gösteren davranışlar sergiledikleri görülmektedir. Örneğin oynanan bir ödül oyununda takım içerisinde ikişerli şekilde oynamak üzere eşleşen, gönüllüler takımında yer alan Sahra ve Özlem ikilisi arasında uyumsuzluk yaşanmış ve Sahra vermiş olduğu taktikleri yerine getirmediğini söylediği Özlem’e tepki göstermiştir.

- **Sahra:** Bir bok yapamıyor.
- **Özlem:** Ben senden 9 yaş büyüğüm Sahra. Sakin ol ve özür dile.
- **Sahra:** Git yanımdan. Dilemiyorum özür, yanımdan git. Uzak duracaksın.
- **Özlem:** konuşma bundan sonra benimle.
- **Sahra:** Çok üzöldüm. Allah’ım delirtecek kız beni, Abi bir insan hiç mi anlamaz.
- **Özlem:** Arkamdan konuşma artık Sahra, bak seninle artık muhatap oluyor muyum ben.
- **Sahra:** Yanımdan bas git Özlem. Bu oyunu yenilmeyelim bak. Ben sana o kadar söylüyorum.
- **Turabi:** Hepiniz takım arkadaşınıza sataşıyorsunuz. Sahra küfür ettin kıza, bir boku yapamıyor diye. Sen yapamıyorsun diye küfür mü edelim?
- **Sahra:** Benimle düşmansın diye onu savunman mı gerekiyor?

- **Turabi:** Hayır düşman diye değil, yapamıyorsun diye küfür mü edelim sana? Takım arkadaşınıza sataşmayın yapamıyor diye!
- **Sahra:** İçinden ediyorsundur zaten doğru, tamam, pardon.

(TV8’de yayınlanan 15.03.2015 tarihli yayın)

Bu diyalogdan da anlaşılacağı üzere kalıcı arkadaşlıkların olmadığı, görünürlükte arkadaşlıkların, dostlukların yaşandığı bir duruş sergilendiği görülmektedir. Programın ilk bölümlerinde iyi anlaşılamayan Sahra ve Özlem’in daha sonra aynı grup içerisinde yer alarak birlikte hareket ettiği, elenmek üzere yazılacak isimde birlikte hareket ettikleri, bir arada yemek yiyip, ada da vakitlerinin çoğunu birlikte geçiren bu isimlerin, oyun alanında birbirlerini tanımadıkları görülmektedir. Önemli olan burada Sahra için Özlem değil, onun sebep olduğunu düşündüğü mağlubiyettir. Birlikte kaybettikleri sayının sebebini sadece Özlem’e yükleyerek, ona hakaret içerikli konuştuğu görülmektedir. Özlem’e yapılan haksızlığa karşı gelerek onu savunan isimde Turabi olmaktadır. Turabi ise karşı grup olarak adlandırdıkları grubun içerisinde yer alan isimdir. Yakın arkadaşı Sahra’ya karşı Özlem’i, ada da sürekli arkasından konuştuğu Turabi savunmaktadır. Yaşanan bu olay ne ilk ne de sonudur. Çünkü programın geneline bakıldığında, kimin kiminle daha yakın ya da kimin kiminle daha uzak olduğu kestirilememektedir. İnsanlar birbirlerinin işine geldiği kadar, bir iletişim içerisinde olduklarını düşündürecek şekilde tavırlar sergilemektedir. Yakınlık derecelerinin bilinmediği bu programda, kimin dost kimin düşman olduğu saptanamamaktadır.

Benzer durum ünlüler takımı içerisinde de yaşanmaktadır. Örneğin ekranlara gelen 10.bölümde, bireysel olarak oynanan Sembol oyununda, aynı grup içerisinde yer alan ve ada da çok iyi arkadaşlık ilişkileri sergileyen Merve Aydın ve Berna arasında yaşanmaktadır. Takım içerisinde oynanan oyunda takım arkadaşına yenilen Merve’nin hırsından gözünün döndüğü ve kimseyi görmediği anlara, seyirci tanıklık etmektedir. Berna Merve’ye elini uzatmakta ancak Merve yakınından hızla uzaklaşmaktadır. Sonrasında Berna’nın yanına giderek “*Berna seninle alakası yok biliyorsun. Benimle alakası var. Kendime sinirlendim ben, tamam? Yanlış anlamayacağını da biliyorum*” diyerek açıklamada bulunmakta ve Berna ise tamam diyerek sessiz kalmaktadır (TV8’de yayınlanan 09.03.2015 tarihli yayın).

O hafta kızlar arasında en iyi performans göstererek, sembolün sahibi Berna olmuştur. Kendi takımından birisinin başarısını bile takdir etmeyen, bencilce bir tutum sergileyerek “*neden ben yapamadım*” diye dövünen Merve’nin bu davranışından da görüldüğü üzere, programda samimiyetsizliğin üst safhalarda olduğu, ben merkezli kişiliklerin, davranışların sergilendiği görülmektedir.

Genel olarak ada hayatına bakıldığında çıkara dayalı ilişkilerin kurulduğu görülmektedir. İnsanların menfaatleri doğrultusunda birilerine yaklaşıp, görünürde samimi oldukları, çok kolay taraflarını değiştirebildikleri görülmektedir. Gerek oyun alanlarında, gerekse ada hayatında sadece rakip takımlar arasında değil, aynı takım içerisinde yer alan bireyler arasında da, rekabetin sıklıkla yaşandığı durumlar söz konusudur. Ada hayatında sürekli paylaşım halinde olan bireylerin bu paylaşımlarının gelip geçici olduğu, safların çok çabuk değiştiği bir ortamda, samimiyetsiz ilişkilerin yaşandığı durumlar söz konusudur. İzler kitlenin bilinçaltına sürekli “*arkadaşını sırtından bıçakla, kimseye güvenme*” gibi ve benzeri mesajları gönderen bu format çerçevesinde, belli kurallara uyum sağlamak zorunda bırakılan bireylerin, Survivor olmak için mücadele verdikleri süreç ekranlara getirilmektedir.

2.4.9. Pasifliğe Zorlanan Yarışmacılar ve Bireyin Yok Oluşu

Kapitalizm temelli kültür endüstrisinin bir sonucu olarak ortaya çıkan durumlar karşısında yarışmacıların pasifleştirilerek yok olma aşamasına geldikleri görülmektedir.

Kitle iletişim araçları ile birlikte bireyler pasifleştirilmekte ve insan olmaktan uzaklaştırılıp, birer kitle haline dönüştürülmeye çalışılmaktadır. Adorno bu durumu “paketlemiş aydınlanma” kavramıyla, insanların standartlaştırılan yaşam düzeyine monte edilmesi olarak adlandırmaktadır. Başta filmler olmak üzere kitle iletişim araçlarıyla bireylerin kendi yaşamlarının, örgütlenmiş bir kültür tarafından ele geçirildiğini ifade etmektedir. Günümüzde bu ele geçirilmiş durum, filmlerden ziyade televizyon aracılığıyla gerçekleşmektedir.

Kültür endüstrisinden geçen filmlerin bireyler açısından hayatı, filmin bir devamı niteliğinde algılamalarına sebep olması, günümüzde aynı algının televizyon vasıtasıyla sürdürüldüğünü göstermektedir. Çünkü izler kitlenin hızlı bir şekilde görsel olarak sunulan her şeyi tüketme isteğinden dolayı düşünme yetkinliğinde bulunmamaları, izler

kitlenin kendiliğinden körleşmelerine sebep olmaktadır. Saatlerini televizyon programları karşısında geçiren bireyler, önlerine ne sunulursa sunulsun, sunulanları koşulsuz bir şekilde kabul edip geri çevirmemekte ve tüm bunları içselleştirmektedir. Bu durum da izler kitlenin duygu ve düşünce olarak pasifleştirilmesine yol açmaktadır.

Survivor All Star yarışmasındaki pasifleştirme ve bireyleri kiteselleştirme durumu, birçok şekilde ortaya çıkmaktadır. Fakat ilk önce belirtilmesi gereken, yarışmacıların ilk olarak duygusal açıdan pasifleştirilmekte olduğudur.

İlk olarak yarışma arkadaşları tarafından, oyunlardaki performanslarıyla doğru orantılı bir şekilde takdir gören, kazandıkça popüleritesinin arttığı ve saygınlık kazanan yarışmacıların, tam tersi davranışlar sergilediğinde, gruptan dışlandığı ve elenmek üzere adının yazıldığı durumlar söz konusu olmaktadır. Söz konusu bu yarışmacılar, elemeler zamanı kolayca yarışmadan elenebilmektedir. Bu andan itibaren yarışmacıların kaderi tamamen kendileri dışında gelişmektedir. Bu süreçte söz hakkı, halk oylamalarına gelinceye kadar takım arkadaşlarına ve Acun Ilıcalı'ya aittir. Sonrasında ise yarışmacılar halk jürisi tarafından seçiliyor gibi görülsede aslında kiteselleşmiş olan halk, takımdaki bireylerin ve Acun Ilıcalı'nın ön görülerinin dayatmış olduğu fikirler doğrultusunda oyunu kullanmaktadır.

Yarışmacıların pasifleştirilmesi, aslında kitlelere örnek teşkil edilecek şekilde gösterilmektedir. Yarışmacıların kendileri hakkında alınan kararlara karşı çoğu zaman saygı duyduğunu söyleyerek tepkisiz oluşu, seyircilerin, onlara kitle iletişim araçlarıyla verilen iletiler sonucu toplumda egemen yapıya karşı tepkisiz kalmasıyla aynı özellikleri taşımaktadır. Yarışmadaki bu dayatmalar, kronojik ani dönüşümlere karşı da yarışmacıların sessiz kalmasına neden olmaktadır. Kronojik olarak ani dönüşümleri daha iyi ifade edebilmek adına, Acun Ilıcalı'nın otuz üçüncü bölümde yapmış olduğu bu açıklamayı örnek olarak gösterebiliriz:

Acun Ilıcalı:

- Haftalarca çok yakındınız, iyi de anlaşıyordunuz açıkçası ben çok şaşırdım. Tabii bu benim fikrim. Senin aklında ne vardır bilmiyorum ama şaşkınım.

Doğukan:

- Evet öyleydi. Çok zor ama mecburum. Her hafta birisi gidecek, yazacak kimsede kalmadı, o yüzden yazmak zorunda kaldım.

Yarışmada haftalarca yarışan yarışmacı, elendikten sonra aniden yarışma dışına itilerek ötekileştirilmektedir. Çünkü elenerek adaya veda eden yarışmacıya, elendiği andan itibaren pasif bir rol verilmektedir. Bu durum kültür endüstrisi ve kitle iletişim araçlarını reddeden bireylerin, toplumdaki ötekileştirilmesine benzetilmektedir.

Örneğin, yedinci bölümde, Turabi adlı yarışmacının gitmek üzere konseyde Duygu adlı yarışmacının ismini söylemesi ve halk oylamasında en az oyu alarak Duygu'nun elenmesinin ardından Acun Ilıcalı:

- “Evet, Duygu Survivor All Star maceran bitti!” diyerek yarışmacıyı elendiği andan itibaren yarışmadan dışlamaktadır.

Görüldüğü gibi kapitalist sistem kitle iletişim araçlarıyla birlikte, kitlesel olarak ele aldığı toplumun bireylerini pasifleştirmeyi amaç edinen bir sistemden oluşmaktadır. Yarışmada kalmak adına haftalarca mücadele veren yarışmacılar, bir anda acımasız bir şekilde sistemin dışına itilmektedir; ancak toplum bu duruma tepki gösterebilecek bir yetkinliğe sahip olmaktan uzak olacak kadar edilginleştirilmiş bireylerden oluştuğu için, önlerine sunulan her şeyi sorgulamadan kabul etmektedir.

SONUÇ

Çalışmada insanın, kapitalist sistem karşısındaki savunmasızlığı, kapitalist yapının kitle iletişim araçlarını kullanarak bireyleri, sistemin kölesi konumuna getirdiği ve bunu da rekabet olgusu çerçevesinde yapmakta olduğu incelenmiştir. İnsanın tarihsel dönemlerdeki konumlarına bakılırken, onun geleneksel ve modern dönemlerdeki yeri belirtilmektedir. Kapitalist sistemin tarihsel süreci ele alınırken, onun nasıl ortaya çıktığı ve bu üretim tarzının özellikleri ve kapitalist kültürün bireyler üzerinde ne gibi etkiler bıraktığına değinilmektedir. Modern dönemde kendisini merkeze konumlandıran kapitalist sistemin, sadece ekonomik alanda kalmayarak, insanların sosyal, kültürel ve özel alanlarını da çerçeveleyecek şekilde yayılım gösterdiği görülmektedir. Televizyon programlarını da kendi ideolojisi doğrultusunda kullanarak, kendi söylemini yaymakta ve bunun reklamını yapmaktadır. İnsanın zorluklar karşısında ne kadar dayanacağını ya da ne kadar rekabet edebileceğini ölçen, strateji ve dayanıklılık amaçlı yayınlandığı öngörülen bu yarışma programı, aslında kapitalist sistemin özellikleriyle kurgulanarak, mevcut yapıya hizmet etmektedir.

Toplumsal alandaki birçok kavram gibi insanında tarihsel bir niteliğe sahip olduğu görülmektedir. Öyle ki insan toplumun oluşmasını sağlayan, en küçük yapı taşı olarak adlandırılmaktadır. Geleneksel toplum yapılarında ikinci plana itilen, toplumun menfaatleri doğrultusunda kolayca gözden çıkartılabilen ve insanın tek başına bir anlam ifade etmezken, ancak toplum içerisinde bir anlam taşımakta olduğu görülmektedir. Modern toplum yapılarına gelindiğinde akılcılığın ve bireyselliğin ön plana çıkmasıyla birlikte, insana biçilen yerin ve değerın değişime uğraması, ona hukuksal ve siyasal alanda hakların tanınması, en önemlisi de insanın, insan olduğu için bir değere sahip olması gerektiği inancı görünürlük kazanmaktadır. Kapitalist sistemin hâkim olmaya başlamasıyla birlikte, insanın insan olduğu için değerli görülmesinden ziyade, sistemin ideolojileri doğrultusunda kullanılan nesnelere dönüştürüldüğü ve itaat ettiği sürece bir değere sahip olduğu görülmektedir.

İnsan en belirgin şekliyle dönüşümünü, egemen kapitalist sistemin amaçlarına yönelik kullanılmaya başlamasıyla birlikte yaşamıştır. Aydınlanma çağı, dinsel yapının ve dogmatik düşüncelerin yerini aklın almaya başlamasıyla birlikte ortaya çıkmış, fakat bu durum dinsel mitlerin yerini doldurabilecek bir arayışın yaşanmasına sebep olmuştur.

Devrimler sonrası köyden kentlere göç etmesi, göç alan kentlerin hızlı bir şekilde nüfusunun artmasına sebep olmuş ve bu sebeple daha da büyüyen bu boşluk, gelişen teknolojiyle birlikte kitle iletişim araçları vasıtasıyla doldurulmaya çalışılmıştır. Bu durum kültür endüstrisi kavramını ortaya çıkarmıştır.

Kültür endüstrisi, sanatın her alanını işgal ederek, söz konusu sanat ürünlerini kitlesel bir meta haline dönüştürmüş, sanatın aurasını ve biricikliğini yok etmiştir. Sanat yapıtlarını artık yalnızca üst sınıfa ait olmaması, kitle iletişim araçları vasıtasıyla halka indirgenmesi ve ardından sıradanlaşması ve popüler bir nesne haline dönüştürülmesi, kapital sistemin daha da güçlenmesine neden olmuştur. Sistem kendi menfaati doğrultusunda popüler kültürle birlikte kitleleri tüketime yönlendirirken, diğer yandan ideolojik dayatmalarını da kitlelere sunarak, toplum içindeki bireyleri pasifleştirmeyi amaçlamaktadır. İlk önce sinema vasıtasıyla bunu yapan egemen sistem daha sonrasında, teknolojinin gelişmesi ve kapitalist yapının güçlenmesiyle birlikte, küresel olarak kapitalizme çok daha büyük fayda sağlayacak olan televizyon sektörünün oluşmasını sağlamıştır.

Televizyon kitlelere ulaşma noktasında sinemaya oranla daha başarılı olmasından dolayı, daha önemli bir yere sahiptir. Sinema ve televizyona bakıldığında, ne kadar görsel ve işitsel olması nedeniyle aynı özelliklere sahip gibi görülseler de, temelde birbirlerinden ayrıldıkları görülmektedir. “Televizyon tamamen tüketime ve popüler kültüre yönelik bir kitle iletişim aracıdır ve hemen hemen her evde bulunması sebebiyle bu durum çok daha hızlı gerçekleşmektedir. Bunun yanı sıra televizyon egemen ideolojik yapının yeniden üretilerek halka dayatılmasında oldukça etkili bir şekilde kullanılmaktadır. İnsanlar her dönem, popüler hale getirilen televizyon programlarıyla birlikte toplum içindeki devamlılıklarını kültür endüstrisinin sunduğu dayatmalara bağlı olarak sağlamaktadır. Bu durum son yıllarda yüksek reytingler alan yarışma programlarıyla birlikte kitlelere empoze edilmektedir” (Mert, 2014: 98).

Kapitalist sisteme hizmet etme noktasında çok iyi bir işlev üstlenen ve bir televizyon yarışma programı olan “Survivor All Star”, bireylerin sistemin uşakları konumuna geldiğini gözler önüne sermektedir. Kapitalizm ve kültür endüstrisi sonucunda dünyanın birçok ülkesinde, milyonlarca insan tarafından izlenmekte olan bu yarışma programı, çeşitli alt metinlerle birlikte izler kitleye sunulmaktadır.

Sunucu/ anlatıcının anlatmış olduğu hikâyeyi izleyen seyirciler, zihinlerini fazla yormadan ve seyrettikleri olay ve olguları sorgulamadan olduğu gibi hayatlarına taşımaktadır. Yarışmacının sunucusu olarak Acun Ilıcalı da yarışma programının başından itibaren, seyircilere bir sınıf atlama öyküsü anlatarak, onları yarışmanın etkisi altına almaya çalışmaktadır.

Survivor All Star programının, ilk olarak farklılıkları ortadan kaldırması sebebiyle, kitleselliğin oluşturulması noktasında kapitalizme hizmet ettiği söylenebilmektedir. Oynanan oyunlarda herkes için aynı şartların ve kuralların geçerli olması, güç dengesinin takımların durumlarına göre oluşturulması ve aynı şartlarda yarışan her iki takım yarışmacılarına da eşit davranıldığına belirtilmesi kapitalist sistemin düşünce yapısıyla örtüşmektedir. Çünkü kapitalist sistem de, bireyleri tüketim noktasında eşit olduklarına ve ekonomik farklılıkların ortadan kaldırdığına inandırmaktadır.

Yarışmanın kurallarına bakıldığında; programın ana fikri “*Hayatta kalmanın tek koşulu vardır. O da kazanmak isteyen her şeyi yapar, kaba tabiriyle herkesi harcar*”. Program bu düşünceyle yola çıkmakta ve kurallarda bu düşünceyle doğru orantılı bir şekilde oluşturulmaktadır. Aslında bu düşüncenin tam da ortaya koymaya çalıştığımız savla birebir örtüştüğü, yani kapitalizmin ana kuralı olduğu görülmektedir. Çünkü kapitalist sistemde şöyle bir öngörü mevcuttur: “*Güçlü olan öbürlerini yok eder ve büyük balık her zaman için küçük balığı yer*” (Avar, 2011: 1). Bunun için de bu sistemin ekonomiyi, siyasi mekanizmaları, bilimi ve medya araçlarını kullandığı görülmektedir. İdeolojik taarruzların en başında yer alan isim medyadır ve medyanın da en etkili dalı görsel olanı, yani sinema ve televizyondur. Görsel medyanın toplum algısını şekillendirme de ki rolü tartışılmamaktadır. İşte Survivor ve benzeri formatların, sistemin bu düşüncesine hizmet ettiği görülmektedir.

Survivor All Star yarışma programında rekabeti tetikleyen birçok durum söz konusudur. Bunların başında; ödül oyunlarındaki ödüllerin büyüklüğü ve karşı konulmaz cazibesi gelmektedir. Açlıkla sınanan yarışmacıların, bu ihtiyaçlarının giderilmesinin yanında bu ödül oyunlarının, belki de yarışmacılardan birçoğuna hayatta yapamayacağı şeyler sunması, onlara gidemeyeceği yerlere gitme ve oraları görme imkânı sağlaması, yarışmacılarda rekabet hırsını arttırmaktadır. Kazanmak için grup

psikolojisine bürünen takımlar kenetlenmekte ve var gücüyle elinden gelenin en iyisini yapmak için mücadele etmektedir. Oyun sonrasında kazanan takımda bu oyunlar, yarışmacılar arasında birlik ve beraberlik hissini sağlarken, kaybeden takım arasında ise huzursuzluk, açlığın ve kaybetmenin vermiş olduğu bir kargaşa ortamı oluşturmaktadır. Yine Sadece fiziksel değil psikolojik bir savaş olarak ta tanımlanan Survivor All Star'da yarışmacıların psikolojik ihtiyaçlarını gidermeye yönelik ödüllerin de olduğu görülmektedir. Bu ödüller yarışmacıların arkadaşlarından gelen mesajlar, ailelerinden gelen videolar, fotoğraflar ve mektuplar şeklinde oluşturulmaktadır. Ödül açıklandığında yarışmacılardan birçoğu gözyaşı dökmekte, duygulu bir şekilde Acun Ilıcalı'nın sorularına cevap vermektedir. İnsanların psikolojilerine yönelik böyle bir oyunda rekabetin daha da arttığı ve yarışmacılar arasında kazanma hırsına dayalı seslerin çokça yükseldiği gözlemlenmektedir. Yarışma programlarında yarışmacıların ailelerine bağlılığını ve düşkünlüğünü gösteren görüntüler vermesi her ne kadar toplumsal onarıma katkıda bulunuyor gibi görünse de, büyük ölçüde toplumsal çözümlere yol açtığı söylenebilmektedir.

Survivor All Star programında, yarışmacıların gerek oyun alanında gerekse ada hayatında, kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmekte ve duruş sergilemekte oldukları görülmektedir. Çünkü yarışmacıların birbirleriyle çıkar ilişkisi kurmak zorunda olduğu durumlar söz konusudur. Birlikte hareket etmeleri dâhilinde ödül onların olacaktır ve bu yüzden birbirlerine ihtiyaçları vardır. Oyun bitip adaya döndükten sonra aralarındaki sorunlar kaldığı yerden devam etmekte ve yarışmacıların birbirleri ile konuşmadıkları gözlemlenmektedir. Çıkarları doğrultusunda hareket etmezse çatışmanın ortasında kalacağını düşünen bireylerin, sürekli kendini ve egolarını ön planda tuttuğu görülmektedir. İşine geldiği gibi davranmaya başlayan yarışmacılar, durumlar karşısında kendi menfaatleri doğrultusunda tutum ve davranış sergilemektedir.

Bakıldığında yarışma bitiminde Survivor All Star'ı kazanarak hayatta kalan kişinin aslında kapitalist rekabetçi bireyin temsilini yansıttığı görülmektedir. Bundandır sistem kazanan bu bireyi erdemli olarak göstermektedir. Erdemli kişi, ne olursa olsun iyi olarak kalan, sabreden ve sonunda hak ettiği mutlu sona kavuşan kişi olarak konumlandırılmaktadır. Sistem, kendine itaat eden, dayattıklarını sorgulamadan gerçekleştiren ve o doğrultuda hareket etmeye devam eden bireylerden sadece birisini

sonunda ödüllendirmektedir. Bunun aksi durumunda ise kapitalist yapı, kendisine karşı çıkan bireyleri dışlayarak cezalandırmaktadır.

Görüldüğü gibi “Survivor All Star”, dayanıklılık ve hayatta kalma yarışması olarak kabul edilse de, aslında seyircilere kapital rekabetçi birey temsilini resmetmektedir. Seyirciler, sinemada bir film izler gibi, televizyonda bu yarışma programını izlemektedir. Her ne kadar farkında olmasada seyirciler, kendilerine dayatılan bu iletilerle birlikte, mevcut egemen ideolojilerin tekrar üretilmesine katkıda bulunmaktadır. Seyirciler bu programları izledikçe; kapitalist yapının daha çok sermaye elde etmesine, mevcut ideolojilerin daha çok pekiştirilmesine, birey olmaktan çıkıp kitlesel bir toplumsal yapıya dönüştürülmeleri noktasında, kapitalizme yardımcı olmaktadır.

KAYNAKÇA

Kitap Kaynakları

- Adorno,T.W (2011). *Kültür Endüstrisi-Kültür Yönetimi*.(çev. :Nihat Ulner, Mustafa Tuzel, Elçin Gen). İstanbul: İletişim Yayınları
- Akkaya, R. (2006). *Moderniteden Postmoderniteye Egemenlik ve Hukuk*. İstanbul: Beta Basım A.Ş
- Armağan, M. (2012). *Gelenek ve Modernlik Arasında*. İstanbul: Timaş Yayınları
- Aron, R. (2004). *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Bauman, Z. (2012). *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları*. (Çev.: Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Burton, Graeme, *Görünenden Fazlası: Medya Analizlerine Giriş*, (Çev.: Nefin Dinç), Alan Yayıncılık, İstanbul 2008.
- Büker, S., Onaran, O.(1985). *Sinema Kuramları*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları
- Cevizci, A. (2010). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Çelenk. S. (2005). *Televizyon Temsil Kültür*. Ankara: Ütopya Yayınları
- Dobb, M. (2001). *Kapitalizmin Dünü ve Bugünü*. (Çev.: Feyza Kantur) . İstanbul: İletişim Yayınları
- Doğan, İ. (2008). *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*. Ankara: Pegem Akademi
- Doğan, İ. (2007). *Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları*. Ankara: Pegem A Yayınları
- Febvre, L. (1995). *Uygarlık, Kapitalizm ve Kapitalistler*. (Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay). Ankara: İmge Kitabevi
- Giddens, A. (2004). *Modernliğin Sonuçları*. (Çev.: Ersin Kuşdil). İstanbul: Ayrıntı Yayınları (2004)
- Göze, A. (2011). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. İstanbul: Beta Basım A.Ş
- Kulcsar, K. (1993). *Modernization And Law*. Budapest: Akademi Kitabevi
- Mutlu, E. (1999). *Televizyon ve Toplum*. Ankara: Vadi Yayınları

- Mutlu, E. (2005). *Globalleşme, Popüler Kültür ve Medya*. Ankara: Ütopya Yayınları
- Pierson, C. (2011). *Modern Devlet*. (Çev.: Neşet Kutluğ- Burcu Erdoğan).İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi. (2011).
- Postman, N.(2010). *Televizyon: Öldüren Eğlence Gösteri Çağında Kamusal Söylem*. (Çev. : Osman Akınhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Sennet. R.(2005). *Saygı*. (Çev.: Ümmühan Bayrak). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Sennet, R. (2002). *Kamusal İnsanın Çöküşü*. (Çev.: Serpil Durak- Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Smith, A. (2015). *Ulusların Zenginliği*. Ankara: Palme Yayınevi
- Tezcan, M. (1984). *Sosyal ve Kültürel Değişme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi
- Touraine, A.(1995). *Modernliğin Eleştirisi*. (çev.: Hülya Tufan). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Türköne, A. (2006). *Siyaset*. Ankara: Lotus Yayınları.
- Van Der Loo, Hans, Reijen, Williem Van (2003) *Modernleşmenin Paradoksları*. (Kadir Canatan) İstanbul: Kurtiş Matbaacılık
- Yaylagül, L. (2010). *Kitle İletişim Kuramları: Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*. Ankara: Dipnot Yayınları
- Yılmaz, A.(2003). *Çağdaş Siyasal Akımlar*. Ankara: Vadi Yayınları
- Yüksel, M.(2004). *Modernite Postmodernite ve Hukuk*. Ankara: Siyasal Kitabevi

Tezler

- Akdoğan, A. (1999). *Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Geçişte Dini Hayat*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Samsun: 19 Mayıs Üniversitesi Felsefe ve Dil Bilimleri Anabilim Dalı.
- Aydın, D.G. (2008). *Kapitalizmin İstikrarsız Doğası: K.Marsx ve J.A. Schumpeter*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Hacettepe Üniversitesi İktisat Anabilim Dalı.

- Canpolat, M. (2007). *Hukuki Açıdan Sekülerizm ve İslamiyet*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ceylan, Ş. (2007). *Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*. (Yayımlanmamış Doktora tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı
- Kaftan, İ. (2012). *Küresel Kapitalizmin Sonucu: Çok Kültürlü Yurttaşlık mı, Kültürel Kimliklerle Bölünmüş Yurttaş mı?* . (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Köksal Aksu, E. A. (2010). *Kapitalizmin Ahlakı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Köseoğlu, M. (2012). *Tv Yarışma Programlarında Bireyin Araçsallaşması: Var Mısın Yok musun Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı.
- Mert, S. (2014). *Popüler Yarışma Programlarında Melodramatik İmgelem: O Ses Türkiye Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Sinema ve Televizyon Anabilim Dalı .
- Salbacak, H. (2004). *Küresel Kültür ve Türkiye Televizyonlarında Bilgi Yarışmaları: "En Zayıf Halka" ve "Küm 500 Milyar İster"*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı.
- Yaşar, G. A. (2011). *Ortaçağdan Günümüzü Modernite: Doğuşu ve Doğası*. Yayımlanmamış Eser

Makale ve Dergi

- Akyıldız, H. (2008). "Tartışılan Boyutlarıyla "Homo Economicus". *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(13), 30-31.

- Altınkaş, E. (2013). “Tarih ve İktisat: Hâkim Sınıfın Meşrulaştırıcıları”. *Electronic Turkish Studies*, (8)11, 6
- Aslan, S., Yılmaz, A. (1996). “Modernizme Bir Başkaldırı Projesi Olarak Postmodernizm”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, (2) 293, 25
- Bayhan, V.(2011). “Tüketim Toplumunda Bireyin Ontolojik Mottosu: “Tüketiyorum Öyleyse Varım”. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi*, (43)S.224
- Bektaş, R.B., Bakacak, A.G. (2009). “Modernitenin Sosyal Kontrol Söyleminin Değişen Görünümleri”. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 26(1) 36.
- Bektaş, R.M. Gelgeç Baka, A. (2009). “Modernitenin Sosyal Kontrol söyleminin Değişen Görünümleri”. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 1(26). S.38
- Çetin, A. , Yücedağ, İ. (2010) “Modern Geleneksel Ayrımının Bilgi İktidar İlişkisi Bağlamında Değerlendirilişi”. *Mukaddime dergisi*. (1), 92-96.
- Çetin, H. (2003). “Siyasetin Evrensel Sorunu: İktidarın Meşruiyeti- Meşruiyetin İktidarı”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 72
- Erdoğan, İ. (2004). “Popüler Kültürün Ne Olduğu Üzerine”. *Eğitim Dergisi*, Özel sayı: Popüler Kültür ve Gençlik. 5(57)S.7-19
- Hanılçe, M. (2010). “Coğrafi Keşiflerin Nedenlerine Yeniden Bakmak”. *Tarih Okulu Dergisi*. (7) 48-49
- Karakoç, E. (2014). “Medya Aracılığıyla Popüler Kültürün Aktarılmasında Toplumsal Değişkenlerin Rolü”. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2(3)
- Memduhoğlu, H. (2007). “Post-Fordist Üretim Örgütlenmeleri ve İş Görenler Üzerindeki Etkileri”. *Bilim Eğitim ve Düşünce Dergisi*, 7(4), 1-2
- Öndeş, Ö. (2013). “Gerontokrasi: Yaşlılar Yönetimi”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (36), 271-272.
- Öztel, F.S. (2015). “İdeolojik Modenleşme ve Sekülerizm Tehdidi”. *Kaf Dergisi*. (2)
- Suğur, S, Suğur, N. (2008). “Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Geçiş”. *Akademia*, No: 973, 5.

Yanıklar, C. (2010). “Tüketim Kültürü, Kapitalizm ve İnsan İhtiyaçları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Tartışma”. C.Ü. Sosyal Bilimle Dergisi. 34(1) S.28-30

Yüksel, M. (2002). “Modernleşme Bağlamında Hukuk ve Etik İlişkisine Sosyolojik Bir Bakış”. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. (57), (185-9)

İnternet

<http://www.nedirnedemek.com/>

<https://eksisozluk.com/>

www.bilgidenizi.net/ekonomi

Vikipedi, tr.wikipedia.org/wiki/

<http://www.acunn.com/survivor>

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Survivor>

EKLER

EK 1. Yarışmanın Yayınlandığı Diğer Ülkeler

“Survivor All Star”, farklı isimlerle; ancak aynı formatta dünya üzerinde birçok ülkede yayınlanmış ve yayınlanmakta olan bir yarışmadır.

Ülke	Program	Kanal	Büyük ödül	Yayın yılları	Sezon
<u>Arap Dünyası</u>	Survivor	<u>LBC</u>	1.000.000 <u>SR</u>	2005	1
 <u>Almanya</u>	Gestrandet Survivor	<u>RTL 2</u> <u>ProSieben</u>	250.000 €	2001 2007	2
 <u>Azerbaycan</u>	Extrim Azerbaijan	<u>Space TV</u>	<u>AZN</u>	2011-2011	1
 <u>Arjantin</u>	Expedición Robinson	<u>Canal 13</u>	100.000 <u>\$</u>	2000–2001	2
 <u>Avustralya</u>	<u>Australian Survivor</u>	<u>Nine Network</u>	500.000 <u>A\$</u>	2002	1
	<u>Celebrity Survivor</u> (Ünlü formatı)	<u>Seven Network</u>	100.000 <u>A\$</u> (Ünlüün seçtiği hayır kurumu için)	2006	1
 <u>Avusturya</u> <u>Almanya</u>	Expedition Robinson	<u>ORF</u> RTL 2		2000	1
 <u>Belçika</u> <u>Hollanda</u>	<u>Expeditie Robinson</u>	<u>VT4</u> (2000–2004), <u>KANAALTWEE</u> (2005–günümüz) <u>NET 5</u> (2000–2004), <u>Talpa</u> (2005–2006), <u>RTL 5</u> (2007–günümüz)	50.000 <u>€</u> (aslında 2,000,000 <u>BFr</u>)	2000–günümüz	10

 <u>ABD</u>	<u>Survivor</u>	<u>CBS</u>	1.000.000 ABD \$	2000–günümüz	22
 <u>Birleşik Krallık</u>	<u>Survivor</u>	<u>ITV</u>	1.000.000 £	2001–2002	2
 <u>Brezilya</u>	<u>No Limite</u>	<u>Globo</u>	500.000 R\$	2000–günümüz	5
 <u>Bulgaristan</u>	<u>Survivor BG</u>	<u>bTV</u>	250.000 BGN	2006–günümüz	4 ^[1]
 <u>Şili</u>	Expedición Robinson: La Isla Vip (Celebrity Format)	<u>Canal 13</u>	50.000.000 \$	2006	1
 <u>Kolombiya</u>	<u>Expedición Robinson</u>	<u>Caracol Television</u>	250.000.000 CO L\$	2001–2002	2
	La Isla de los Famosos .S. (Celebrity Format)	<u>RCN TV</u>	300.000.000 COL\$	2004–2007	4
 <u>Hırvatistan</u>	<u>Survivor</u>	<u>HRT</u>		2005	1
 <u>Çek Cumhuriyeti</u>	<u>Trošečník</u>	<u>TV Prima</u>	5.000.000 CZK	2007	1
 <u>Danimarka</u>	<u>Robinson Ekspeditionen</u>	<u>TV3</u>	1.000.000 DKK 500.000 DKK	1998–günümüz	12
 <u>Dominik Cumhuriyeti</u>	Misión Iguazú; Misión Patagonia (Ünlü formatı)	Antena Latina		2008–2009	2

 <u>Ekvador</u>	Expedición Robinson	<u>Teleamazonas</u>		2002	1
 <u>Estonya</u>	<u>Robinsonid</u>	<u>TV3 Estonia</u>	<u>Mazda 626</u> (1. sezon), 500.000 <u>EEK</u> (2 -3. sezon)	2000–2002	3
 <u>Fiji</u>	Survivor Fiji	<u>Mai TV</u>	100.000 <u>FJD</u>	2009–günümüz	1
 <u>Filipinler</u>	<u>Survivor Philippines</u>	<u>GMA Network</u>	3.000.000 <u>P</u>	2008–günümüz	3
 <u>Finlandiya</u>	Suomen Robinson	<u>Nelonen</u>	100.000 €	2003–2004	2
 <u>Fransa</u>	<u>Koh-Lanta</u>	<u>TF1</u>	100.000 € (aslinda 500.000 <u>F</u>)	2001–günümüz	12
 <u>Gürcistan</u>	უკანასკნელი გმირი <u>Ukanaskneli Gmiri</u>	<u>Rustavi 2</u>		2007–2008	1
 <u>İsrail</u>	<u>הישרדות</u> Hisardut	<u>Channel 10</u>	1.000.000 ₪	2007–günümüz	5
 <u>İtalya</u>	Survivor Italia	<u>Italia 1</u>	200.000 €	2001	1
	L'Isola Dei Famosi (Ünlü formatı)	<u>Rai Due</u>	200.000 €	2003–günümüz	6
 <u>Japonya</u>	<u>Survivor</u>	<u>TBS</u>	10.000.000 <u>¥</u>	2002–2003	4

 Letonya	Robinsoni	TV3 Latvia	Mazda 626 (1. sezon), 50.000 LT (2-3. sezon)	2000–2002	3
 Litvanya	Robinsonai	TV3 Lithuania	Mazda 626 (1. sezon), 50.000 LT (2-3. sezon)	2000–2002	3
 Macaristan	Survivor - A Sziget	RTL Klub	10.000.000 Ft ve araba	2003–2004	2
 Norveç	Robinsonekspedisjonen	TV3	1.000.000 NOK	1999–günümüz	10
 Pakistan	Mountain Dew Survivor Pakistan	PTV TV One ARY	100.000 ABD \$	2006(Discontinued)	1
 Polonya	Wyprawa Robinson	TVN	100.000 zł	2004	1
 Portekiz	Survivor	TVI	10.000.000 Esc	2001	1
 Rusya	Last Hero	C1R	10.000.000 RUB	2001–2009	6
 Danimarka Norveçİskandi navya İsveç	Robinson VIP (Ünlü formatı)	TV3		2004	1
ORGS	Survivor en Linea	Piczo.com - Wix.com	Fame	2009–günümüz	4
 Sırbistan , Makedonya , Moğolistan	Survivor Srbija	Prva Srpska Televizija Sitel TV Televizija OBN TV In	Nissan Patrol ve 100.000 € (1. sezon) 100.000 € (2. sezon) (VIP sezonu) 50.000 €	2008–günümüz	3

 Güney Afrika Cumhuriyeti	Survivor South Africa	M-Net	1.000.000 R	2006–günümüz	4
 İspanya	Supervivientes: Expedición Robinson	Telecinco	20.000.000 Ps	2000–2001	2
	La Isla de los Famosos.O.S. (Ünlü formatı)	Antena 3	300.000 €	2003–2005	4
	Supervivientes (Ünlü formatı)	Telecinco	200.000 €	2006–günümüz	5
 İsveç	Expedition: Robinson	SVT (1997–2003) TV3 (2004–2005) TV4 (2009-)	Various amount	1997–günümüz	13
 İsviçre	Expedition Robinson	TV3		1999–2000	2
 Türkiye	Survivor: Büyük Macera	Kanal D	150.000 TL	2005	1
	Survivor: Türkiye - Yunanistan	Show TV	250.000 €	2006	2
	Survivor: Aslanlar - Kanaryalar		250.000 TL	2007	3
	Survivor: Kızlar - Erkekler		500.000 TL	2010	4
	Survivor: Ünlüler -		500.000 TL	2011	5

	<u>Gönüllüler</u>		500.000 TL	2012	6
		<u>Star TV</u>	500.000 TL	2013	7
			500.000 TL	2014	8
	<u>Survivor All Star</u>	<u>TV8</u>	500.000 TL	2015	9
 <u>Venezuela</u>	Robinson: La Gran Aventura	<u>Venevision</u>	100.000.000 <u>VE</u> <u>B</u>	2001–2003	2
 <u>Yunanistan</u>	<u>Survivor</u>	<u>Mega TV</u>	200.000 €	2003–2006	3

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Ayben Gürbostan
Doğum Yeri ve Tarihi	Kahramanmaraş- 06/08/1991
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	2009-2013 Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon Sinema Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	2014-2016 Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	ayben_gurbostan@hotmail.com grbstnayben@gmail.com
Tarih	